

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇEKTE VADE SORUNU

Yüksek Lisans Tezi

Muzaffer SOYDEMİR

1150Y73103

Danışman: Prof. Dr. Ömer ÖZKAN

İstanbul, Haziran 2014

T.C.

**İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB ANABİLİM
DALI ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Muzaffer Soydemir' in "İleri Tarihli Çeklerde Vade Sorunu" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ömer Özkan

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Şaban KAYITKAN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir AKIL

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTÜCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Muzaffer Soydemir

ÖZET

İleri tarihli çekler, türk ticari piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda doğmuş bir sistemdir. Sistemin uygulanmaya başladığı yıllarda Çeke ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu hükümleri içerisinde dar bir kapsamda düzenlenmekteydi. Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin, “çekin görüldüğünden ödenir” hükmünü kabul etmesi ileri tarihli çeklerin yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. İleri tarihli çeklerin yaygınlaşması, karşılıksız çek keşide etme suç oranı da ülke genelinde arttırmış olup sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sorunların giderilmesi amacıyla, çeke ilişkin yeni bir kanun yapılması gerekmiştir. Bu kapsamda, 3167 sayılı Çek Kanunu yürürlüğe girmiş ve Türk Ticaret Kanunu hükümleri ile paralel olarak düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilen çekin, karşılıksız çıkması durumunda cezai nitelikte yaptırım uygulanacağını öngörmüştür. Bahsi geçen sorunların aynı şekilde devam etmesi 5941 sayılı çek kanununun yürürlüğe girmesini hızlandırmıştır. 5941 sayılı çek kanunu ile de karşılıksız çek keşide etme suçunun yaptırımı olarak cezai nitelikte olan unsurlar belirlenmiş ancak çekin, düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibrazı halinde karşılıksızdır işlemi yapılmasının önüne geçilmiştir. Bu durum ileri tarihli çeklerin, kanun çerçevesinde korunmasını sağlayan ilk resmi adım olmuştur. Adli nitelikteki yaptırımların, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerine aykırı olması ve kişilerin borç ilişkisinden dolayı hürriyetlerini bağlayıcı cezalar alması yoğun bir şekilde eleştirilmeye devam edilmiş sonuç olarak 5941 sayılı kanun 6237 sayılı kanun ile değişikliğe uğramıştır. Yürürlüğe giren bu kanun ile karşılıksız çek keşide etme suçunun yaptırımı cezai nitelikten kurtulup idari nitelikte bir yaptırıma dönüştürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Çek, İleri Tarihli Çekler, Karşılıksız Çek, Çek Kanunları*

ABSTRACT

A postdate cheque is a system which has emerged in the need of Turkish Financial Market. When the system started to be used, there were limited regulations about postponed cheque at the Turkish Trade Act. By the help of the provision meaning "anytime the cheque can be requested to be paid from the bank " the use of the system became widespread among traders. Dud cheque rate has increased as the postdate cheque became widespread. Therefore in order to regulate the use of it need for a new law has emerged. In this regard, the law numbered 3167 came into affect. Together with the law then the provider of the postdate cheque started to be aware of the fact that a criminal sanction will be applied for her/him. As the problems were still continuing the process of going into effect of the law numbered 5941 has been fastened. With the 5941 law the conditions of the criminal sanction has been determined. The penal sanctions have been kept with the law 5941 but it has been prevented to start the execution proceeding in case of demanding the cheque to be paid before the due date. This has been the first step of the protection of a postdate cheque with a law. People were being punished a lot caused by the trading issues and they were getting punishments which restricts their freedom. Moreover judicial sanctions were against to the Constitution and the European Human Rights. Therefore law numbered 5941 has been revised to the law 6237. Together with the new law issuing a dud cheque started to be punished with an administrative sanction than a criminal one.

Key Words: *Cheque, Postdate Cheque, uncovered cheque, cheque acts*

KISALTMALAR

- AİHS** : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BKZ : Bakınız
CYK :Cenevre Yeksenak Kuralları
ÇK : Çek Kanunu
GİB : Gelir İdaresi Başkanlığı
HD : Hukuk Dairesi
TBK : Türk Borçlar Kanunu
TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMK : Türk Medeni Kanunu
TL : Türk Lirası
TTK : Türk Ticaret Kanunu
UYAP : Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
İİK : İcra İflas Kanunu

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Merkez Bankası Verilerine Karşılıksız Çek Sayıları.....81

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
ÇEKE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER.....	6
1. ÇEK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
1.1. Çek Kavramı ve Tanımı.....	6
1.2. Çekin Tarihsel Gelişimi	7
2. ÇEKİN EKONOMİK NİTELİĞİ.....	10
2.1. Para, Mevduat ve Çek İlişkisi	10
2.2. Çekin Yararları.....	11
2.2.1. Çek Kullananlar Bakımından	11
2.2.2. Bankalar Yönünden	12
2.2.3. Ulusal Ekonomi Yönünden	13
3. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ	14
3.1. Çek kıymetli bir evraktır.	14
3.2. Çek, kambiyo senedir.	14
3.3. Çek, “emre” yazılı bir senettir.	14
3.4. Çek, bir ödeme aracıdır.	14
4. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI.....	15
4.1. TTK Kapsamında Ele Alınan Şekil Şartları	15
4.2. 5941 Sayılı Kanun ile Ele Alınan Şekil Şartları.....	19
5. ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR.....	21
5.1. Çek Sözleşmesi.....	21
5.1.1. Çek Sözleşmesinin Özellikleri ve Tanımı	21
5.1.2. Çek Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	22
5.2. Çekte Kabul Yasağı.....	23
5.3. Çekte Aval.....	23
5.4. İbraz Süresi.....	24
5.5. Çekte Ödeme	25

5.6. Çekten Cayma	26
5.7. Çekte Zamanaşımı	27
5.8. Karşılıksız Çek Keşide Etme Fiili	28
5.8.1. Tanımı	29
İKİNCİ BÖLÜM	30
İLERİ TARİHLİ ÇEKLERDE VADE SORUNU	30
1. İLERİ TARİHLİ ÇEK HUKUKU.....	30
1.1. İleri Tarihli Çekin Tanımı :	30
1.2. İleri Tarihli Çekin Düzenlenme Şekli.....	31
1.3. İleri Tarihli Çekin Düzenlenme Nedenleri	31
1.3.1. Kredi Aracı Olarak Kullanılabilmesi.....	32
1.3.2. Keşidecinin Yaptırımlara Tabi Olması.....	33
1.3.3. Muhatabın Banka Olması	33
1.3.4. Teminat aracı olarak kullanılabilmesi	33
1.3.5. Zorunlu Durumlarda İbraz Süresinin Kısalmasını Engellemesi	34
1.4. İleri Tarihli Çeklerde İbraz.....	34
2. MUKAYESELİ HUKUKTA İLERİ TARİHLİ ÇEKLER	36
3. İLERİ TARİHLİ ÇEKE İLİŞKİN DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER	37
3.1. İleri Tarihli Çekin Sisteme Katılması Görüşü:	37
3.2. İleri Tarihli Çekin Sistemden Çıkarılması Görüşü:	37
4. TÜRK HUKUKUNDA İLERİ TARİHLİ ÇEKE İLİŞKİN DÜZENLEMELER	38
4.1. Çeke İlişkin Özel Kanunlardan Önceki Düzenleme.....	38
4.2. 3167 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme	41
4.2.1. 3863 sayılı kanun ile değişiklik	43
4.2.2. 4358 sayılı kanunla değişiklik	44
4.2.3. 4814 sayılı kanun ile değişiklik	44
4.3. 5941 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme	47
4.3.1. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Öncesindeki Karşılıksız Çek Fiiline Sebepiyet Verme Suçunun Cezai Sorumluluk Esası	51
4.4. 6273 Sayılı Kanunla Değişik 5941 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme.....	54
4.4.1. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Sonrasındaki Karşılıksız Çek Fiiline Sebepiyet Verme Suçu Neticesinde Uygulanacak İdari Yaptırımlar ve Sonuçları.....	55

5. ÇEK HUKUKUNDA YAPILAN DÜZENLEMELERİN ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR.....	58
5.1. Düzenleme Tarihinden Önce İbraz.....	58
5.1.1. İbraz ve Ödeme Koşulu.....	58
5.1.2. Hamilin Kısmi Karşılığı Kabul Etmesi	60
5.1.3. Kısmi Karşılığın Kabul Edilmeme Durumu veya Çek Üzerinde Yazılı Miktarın Karşılığı Olmaması.....	62
5.2. Düzenleme Tarihinden Sonra İbraz.....	63
5.2.1. Ödeme ve Karşılıksızlığın Maddi Olarak Belirlenmesi.....	63
5.2.2. Karşılıksızlığın Şekli Olarak Belirlenmesi ve Bankanın Yapacağı İşlemler.....	64
5.3. Çek Hukukunda Yapılan Düzenlemeler ile TTK Hükümlerinin Uyum Sorunu	65
6. TÜRK HUKUKUNDA ÇEKE İLİŞKİN KANUNLARIN, ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI VE AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	65
6.1. Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Durum	65
6.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bakımından	70
7. ÇEK HUKUKUNDAKİ DÜZENLEMELERİN TÜRK HUKUKUNA ETKİSİ	71
7.1. 3167 Sayılı Çek Kanunu'nun Türk Hukukuna Etkisi.....	71
7.2. 5941 Sayılı Çek Kanunu'nun Türk Hukukuna Etkisi.....	72
7.2.1. 5941 Sayılı Kanunu Çerçevesinde Getirilen Yenilikler	73
7.3. 6273 sayılı kanun ile değişik 5941 sayılı Çek Kanunundaki Yenilikler	75
7.2.3. Yeni Çek Sisteminin Yargı Sistemine Olan Etkileri	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA	84

GİRİŞ

Toplumun her dönemde içinde bulunduğu ekonomik ilişkilerin, gelişen piyasa stratejilerini ortaya çıkarması ile sosyal ilişkilerin de bu karmaşık yapıya uyum sağlama ihtiyacı ticaret kavramını ortaya çıkarmış, ticaret kavramının gelişmesi ise insanların zaman içerisinde sosyalleşmeleri ile aynı oranda artmıştır. Ticaret kavramının gelişmesi ve ticaret kavramına yönelik ihtiyacın sosyal düzende artması neticesinde, kıymetli evrakların ortaya çıkması zorunlu hale gelmiştir. Türk ticari hayatı da, yukarıda bahsettiğimiz doğrultuda sürekli gelişim kaydetmiş ve ticaret kavramı paralelinde bazı alt kavramların ve sistemlerin ihtiyaç neticesinde doğmasına olanak sağlamıştır. Bu kapsamda olmak üzere; türk ticari piyasasında, nakit sermayeye olan ihtiyaca rağmen, nakit sermayenin hemen her yerde ihtiyaç dahilinde temin edilememesi, sermayenin tedarik zincirinde talepleri karşılayamayan mevcudiyette olması, sermayenin azlığı gibi sorunlar günümüzde üzerinde yazılı hakkın senede sıkı sıkıya bağlı olduğu, bu nedenle hakkın ancak bu belgeyle talep edilebileceği ve bu belgeyle devredilebildiği senetler olarak tanımlanan kıymetli evrakların kapsamına “ileri tarihli çek” kavramının eklenmesine sebebiyet vermiştir. Bir ticari ilişkide taraflardan biri mal ya da hizmet temin edilmesi yükümlülüğünü taahhüt ederken, herhangi bir sebepten mücerret olarak para ödeme borcu altındaki diğer taraf ise ödemesini yapacak olduğu vadeyi karşı tarafa işbu ileri çekte beyan edilen tarih kapsamında beyan etmektedir. Ancak, ekonomik piyasanın ihtiyacı neticesinde ortaya çıkan “ileri tarihli çek” kavramı beraberinde bir takım sorunlar da getirmiştir. Bu kavramın sebep olduğu en büyük sorunun, karşılıksız çek keşide etme suçunun da aynı oranda yaygınlaşması olduğuna çalışmamızda dikkat çekilmiştir. Bu sorunlar, karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı mahkemelerin dava yükünün ağırlaşmasına, icra dairelerinde dosya sayısının artmasına, yargıya intikal eden ihtilafların artmasına ve ihtiyaca binaen yeni icra daireleri, yeni mahkemelerin açılmasına sebebiyet vererek, yargı yükünü arttırmaktadır. Karşılıksız çek keşide etme suçunda ihtilafların artma ihtimaline binaen, çek hukukuna ilişkin yeni düzenleme yapılması ihtiyacının da doğması söz konusu olmuştur.

Çek; poliçe ve bono ile birlikte kıymetli evrak vasfına haiz olup türk ticari hayatında piyasayı ayakta tutması neticesinde kendisine önemli bir yer sağlamıştır. Nitekim, gelişmiş ülkeler de çek, amacına uygun olarak ödeme aracı niteliğinde kullanılmakta ve ticaret hayatına getirmiş olduğu pratik fayda göz önünde bulundurulmaktadır. Ülkemizde çekin, amacı dışında kredi aracı olarak kullanılması, günümüze kadar uzanan ve önü alınamaz hale gelen ekonomik temelli sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Türk hukukunda çeke ilişkin en büyük kaynağın 1985 yılına kadar 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu olması ¹ve başkaca bir düzenlemeye yer verilmemiş olması, yukarıda bahsi geçen sorunların temelini oluşturmuştur. 6102 sayılı kanun ile mülga TTK hükümlerinin, çeke ilişkin tüm sorunları çözüme yetersiz kalması, 19.03.1985 tarih ve 3167 sayılı Çek Kanunu'nun² yürürlüğe girmesine sebebiyet vermiştir.

5941 sayılı kanun ile mülga 3167 sayılı ÇK, karşılıksız çek keşide etme suçunun yaptırımını olarak hapis cezası gibi ağır müeyyideler de içermesine rağmen çeke ilişkin tüm sorunlara cevap verememiştir. Uygulamada yaşattığı problemleri ortadan kaldırması bakımından 3167 sayılı ÇK üzerinde 14.01.1993 tarihinde 3863³ sayılı kanun , 04.04.1998 tarihinde 4358⁴ sayılı kanun ve son olarak 08.03.2003 tarihinde 4814⁵ sayılı kanun ile yapılan tüm değişiklikler de sorunlara çözüm üretememiştir. Uygulamada çıkan bu sorunlar nedeniyle daha kapsamlı bir kanun hazırlanması söz konusu olmuştur. Bu kapsamda, 20.12.2009 tarihinde, 14.12.2009 tarih ve 5941 sayılı ÇK yürürlüğe girmiştir. ⁶

5941 sayılı ÇK, içerisinde günümüzdeki sisteme geçiş niteliğinde “ileri tarihli çekler” olarak bahsedilen hükümler barındırması bakımından, karşılıksız çek suçunun fiilen yükselişine engel olamamıştır. 6273 sK ile değişikliğe uğrayan 5941 sK 'na getirilen en büyük yenilik, kuşkusuz, karşılıksız çek suçunun müeyyidesi olan cezai hükümlerin kaldırılarak, idari yaptırım niteliğindeki müeyyidelerin getirilmesi olmuştur. Ancak bu durum borçlunun

¹ RG T. 09.07.1956, S. 9353

² RG T. 03.04.1985, S. 18714

³ RG T. 26.01.1993, S. 21477

⁴ RG T. 04.04.1988, S. 23307

⁵ RG T. 08.03.2003 , S. 25042

⁶ RG T. 20.12.2009, S. 27438

haklarının alacaklıdan daha çok korunmasına yol açmış, mevcut sorunlara istemeden de olsa yeni bir tanesi daha eklemiştir. Bu konuya çalışmamızda detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Çalışmamızda öncelikli olarak çeke ve çek kavramı ile niteliğine değinilecek olup, ülkemizin ticari hayatında son derece önemli yer tutan ileri tarihli çeklerin, tanımı, düzenlenme nedenleri, ortaya çıkardığı sorunlar, çekin mukayeseli hukuktaki yeri, Türk Hukukundaki tarihsel gelişimi, çek keşidesi dolayısıyla oluşan katalog suç tipleri, bu suç tiplerinin Türk Hukukuna etkisi gibi konulara değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1. ÇEK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Çek Kavramı ve Tanımı

Çek kelime kökeni olarak kaynağını, ingilizce “to check” ve “exchequer” terimlerinden almaktadır. Doktrinde hakim olan görüş, çek kelimesinin, İngiliz Hükümdarlarının borçlarını ödemek üzere hazineye verdikleri keşide edilmiş senetlere verilen isim olan “exchequer” kelimesinden geldiğidir.⁷

6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu⁸ ve bu kanunun dayanağı olan İsviçre Borçlar Kanunu’nda çek başlığı altında düzenlenen hükümler incelendiğinde, çeke ilişkin bir tanımın bulunmadığı görülmektedir. TTK’da çeke ilişkin tanımın yapılmasından kaçınılarak bir

⁷ Çek kelimesinin hangi kelimedenden türediğine yönelik tartışmalar, halen daha devam etmekte olup netice itibariile çekin “ ne olduğu” konusunda görüş birliği de henüz sağlanamamıştır.

⁸ RG T. 14.02.2011, S. 27846

senedin çek vasfına haiz kabul edilebilmesi için bulunması gereken zorunlu unsurlar sayılmakla yetinilmiştir.

Doktrinde, çekin tanımı açıklanmaya çalışılmış ancak görüş birliğine varılamamıştır. Örneğin; Kınacıoğlu, çeki “havale kılığına bürünmüş ödeme vaadi”⁹ olarak tanımlamış¹⁰, Domaniç¹¹ ise çek düzenlemek ve çekin devrini “keşidecinin muhatap banka nezdindeki provizyon alacağıının temlik¹²” olarak nitelendirmiştir.

Kanaatimizce çek, bir çek anlaşmasına binaen ancak bir banka üzerine keşide ve tayin edilebilen şekilde tanzim olunabilen sıkı kanuni şekil şartlarına tabi belli bir meblağın ödenmesi konusunda kayıtsız şartsız bir havaleyi ihtiva eden bir ödeme aracıdır.

Yargıtay kararlarında ise çekin bir havale ilişkisi olduğu bir çok kararda açıkça ifade edilmiştir.¹³

1.2. Çekin Tarihsel Gelişimi

Ticaret hayatının ilk zamanlarında, malların mallarla veya hizmetlerle değiştirilmesi esas iken, bu değişim şeklinin beraberinde getirdiği zorluklar, önce malların madeni para ile değiştirilmesi ile giderilmeye çalışılmış; ancak daha sonra madeni paraların yerini kağıt para almıştır. Kısa mesafeli alım-satımlar için uygun bir değişim aracı olan para, ticaretin uluslararası boyut kazanması ile güvenilirliği sağlanabilir bir değişim aracı olmaktan çıkmıştır. Paranın bir yerden başka bir yere taşınmasındaki güçlük karşısında kişiler, “havale” denilen ve üçüncü şahıstaki alacağın kendi borcunu karşılamaya yöneltmesi şeklinde tezahür eden

⁹ Havale tanımı için bkz. Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s. 205.

¹⁰ Naci Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, 5.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 1999, s. 259.

¹¹ Domaniç, Hayri; Kıymetli Evrak Hukuku, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul 1975, s. 365.

¹² Alacağın temlik için bkz. Oğuzman / Öz, ., s. 891.

¹³ Bkz.Yargıtay 11.HD'nin 23.9.1976 tarih ve 3852/3866 sayılı kararı (YKD 1978, s. 387-388);Yargıtay 15. HD'nin 21.9.1989 tarih ve 1254/3739, s. 417 sayılı kararı (YKD 1990-418)

bir ödeme aracı keşfetmişlerdir¹⁴ Bu konuda, paranın tedavülünü kolaylaştıracak arayış içerisine gidilmiş ve çek, ödeme aracı sıfatı ile ticari hayatımıza girmiştir.¹⁵

Çekin ilk olarak nerede kullanıldığına dair doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Ancak birçok farklı görüşe rağmen çekin ilk olarak nerede ve kimler tarafından kullanıldığı kesin olarak belirlenememiştir. Bazı yazarlar çekin ilk defa , Roma Hukukundaki banker banka işletmeleri sayılan “Argentarii”lerde, çekin muamelelere konu olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹⁶ Fransız hukukçu Savary ise, çeki ilk bulan ve kullanan kişilerin Fransa’dan 640, 1182 ve 1316 yıllarında sürülen ve Lombardiya’ya yerleşen Musevi’ler olduğunu ileri sürmüştür.¹⁷

Hocamız Reha Poroy’a göre, özellikleri itibari ile günümüzdeki çeke oldukça benzeyen “cantoda di banco” isimli senedin, Venedik bankerleri tarafından 12. Yüzyılda ticari amaçla kullanıldığını belirtilmektedir.¹⁸ Bazı yazarlara göre, 18. Yy.da çek, Piza, Kopenhag, Amsterdam ve Venedik’de kullanılıp daha sonra Kanada ve Amerika’ya yayılmıştır. İlk olarak nerede kullanıldığı tam olarak belirlenemese de mevduat ve para arzının yer aldığı birçok yerde bugün kü anlamda veya ona yakın biçimde, çekin kullanıldığından kuşku duymamak gerekir. Çekin ilk olarak nerede kullanıldığına dair farklı bilgilere karşın, İngiliz hukukunda geliştiği gözlemlenmiştir¹⁹

Kara Avrupası’nda çeke ilişkin yapılan ilk düzenleme, 1865 tarihli çek Kanunu ile Fransa’da mevcudiyet kazanmış, ve Fransız mevzuatı çekin yaygın kullanımını açısından özendirici şekilde geliştirilmeye çalışılmıştır.²⁰

¹⁴ Şimşek, Edip, Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara, 1982, s.361.

¹⁵ Ali Öztürk, Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, 2006, İstanbul Üniversitesi, s. 2.

¹⁶ Hayri Domaniç, Karşılıksız Çek, İstanbul 1983, s.11.

¹⁷ Domaniç, s. 11.

¹⁸ Reha Poroy, Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler, Batıder, Cilt 11, Sayı 2, s. 13.

¹⁹ Reha Poroy, Kıymetli Evrak Hukuku Beta Yayınları İstanbul 1984 s.249. Reha Poroy /Ünal Tekinalp Kıymetli Evrak Hukuku Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şirketi 17.bası İstanbul Ekim 2006 s.252. Domaniç, . , s.2.

²⁰ Poroy, Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler, Batıder, Cilt 11, Sayı 2, s.14.

İngiltere’de çeke ilişkin ilk kanun ise, 18.8.1882 tarihinde, 1881 Institute Of Bankers ve ticaret odalarının görüşleri doğrultusunda Chalmers tarafından hazırlanmış ve öncelikle “bill of exchange act” adı altında düzenlenmiştir.²¹

Kara Avrupa sisteminde, çoğu ulusal mevzuatın, çek kullanımının yaygınlaşması ve özendirilmesi anlamında değişmesi, Almanların dikkatini çekmiş ve Almanya da 1908 yılında çeke ilişkin yasal düzenlemeye kavuşmuştur.²²

Türkiye’de ise çeke ilişkin ilk düzenleme, 1957 tarihli 6762 Sayılı TTK’nu yürürlüğe girene kadar uygulanmış olan, La Haye projesinden alınan hükümlerle, mülga .865 sayılı Ticaret-i Berriye Kanunu içerisinde *Senedat -ı Ticariye* başlığı altında yer almıştır.

Çeklerin uluslararası alanda kullanımının önemi ortaya çıkınca, çeklerin yeknesak bir şekilde uygulanabilmesi için poliçelerle ilgili hükümlerini ele alan 1912 La Haye toplantısında, uluslararası kambiyo hukuku açısından önemli olan 1876 tarihli Bremen kuralları gibi çek konusunda da benzeri çalışmaların yapılması gereği üzerinde durulmuştur. Ancak 1. Dünya Savaşı’nın başlaması sonucu olarak bu çalışmalardan sonuç alınamamıştır.²³ 1931 yılında Milletler Cemiyeti’nin çağrısı üzerine toplanan Cenevre Konferansında yapılan çalışmalar neticesinde üç farklı anlaşma ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmalardan ilki (i) tek tip çek kanununa, ikincisi (ii) çeklerle ilgili yasalar çatışmasına ve üçüncüsü ise (iii) taraf devletlerin çek ve damga vergisi mevzuatına ilişkindir.²⁴ 1 Ocak 1934 yılında yürürlüğe giren ve Cenevre Yeknesak Kanunları ismini alan bu anlaşmalar, 1957 yılına kadar Türkiye tarafından kabul edilmemiştir. Bu anlaşmaların Türkiye tarafından kabul edilmesi ve mevzuatımıza girmesi 1957 tarihli TTK ile mümkün olmuştur. Zira 1957 tarihli mülga TTK, İsviçre Borçlar Kanunu’nun tercümesi yolu ile düzenlendiğinden ve İsviçre Borçlar Kanunu da Cenevre Yeknesak Kanunları ile uyumlu halde hazırlandığından bu durum kaçınılmaz olmuştur.²⁵

²¹ Selahattin Atalay, İngiliz Hukukunda Kıymetli evrak, Adalet Dergisi Sayı 7 s.300.

²² Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, İstanbul Tıpkı baskı İstanbul Evrim Basım –Yayım Dağıtım 1989 s.2.

²³ Reisoğlu, , s.2.

²⁴ Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, 3. Tıpkı Bası, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2006, s.11-16.

²⁵ Mehmet Bahattin Belen, Bankaların Çeklerle İlgili Yükümleri, 2007, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s. 16-17.

2. ÇEKİN EKONOMİK NİTELİĞİ

2.1. Para, Mevduat ve Çek İlişkisi

Ticari ve ekonomik açıdan belli bir refaha erişen toplumlarda, ticari yaşamın ilk yıllarında yer alan malların mallarla veya malların hizmetlerle karşılıklı değişimi, artık terk edilmeye başlanmıştır.²⁶ Mal veya hizmet karşılığının ödemesi olarak para ve benzeri ödeme araçları devreye girmiştir.

Hukuken zorunlu ödeme aracı olan kağıt ve madeni para²⁷ ile birlikte ekonomik açıdan bugün kaydi para olarak nitelendirilen, bankadan çıkmadan da tedavülü sağlanabilen vadesiz banka mevduatı da para sayılmaktadır.²⁸ Paranın yanı sıra mevduata tedavül imkanı veren çeşitli araç ve yöntemler de ödeme aracı olarak sayılırlar. Çekin kendisi para olarak nitelendirilmese bile bankadaki mevduatın hesaplar arası transferine olanak sağlaması ve ödeme aracı niteliğine haiz olması çeki, aynı zamanda banka parasına dönüştürmüştür. Zira çek, bir hesaptan diğerine transfer edilen belirli bir miktar banka parası olan kaydi parayı temsil etmektedir.

Ödemenin kaydi para ile yapılmış sayılabilmesi için 2 husus dikkate alınmalıdır. Birinci husus, çekin keşidecisi tarafından bizzat çekilmesi. İkinci husus ise lehdarın çeki nakit olarak tahsil etmesidir. Bu iki hususun ancak birlikte gerçekleşmesi halinde kaydi para tedavülünden bahsetmek mümkün olacaktır.

²⁶ Gürğan Çelebican, (Erem, Faruk / Kalpsüz Turgut) İktisadi ve Hukuki Yönden Çek Çekin İktisadi Önemi 2.b., Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları 1974

²⁷ Türk Mevzuatında 3290 sayılı 1.6.1938 tarihli Kanununun 1. maddesine göre

²⁸ Çelebican, . s.11.

Çek meblağı lehdara nakit olarak ödenmeyip, bir banka hesabına alacak kayıt edildiği zaman kaydi paranın tedavülü söz konusu olabilir.²⁹ Bu bakımdan her çekle ödemenin kaydi paranın tedavülünü sağladığı söylenemez.³⁰

Ödeme aracı olarak sayılan çeke, günümüzde alternatif olarak üretilen kredi kartı ve banka kartlarının kullanımı da oldukça yaygınlaşmıştır. Hatta Türk Hukukunda çeke ilişkin yaşanan problemler gibi kredi kartı kullanımından doğan problemler neticesinde de, yaşanan problemlerin azaltılması amacıyla bir takım kanun değişikliklerine gidilmiştir.

Son yıllarda çek gibi mevduata dolaşım imkanı veren, hesaptan hesaba transfer ve ödeme olanağı sağlayan elektronik bankacılık işlemleri de yaygınlaşmaya başlamıştır.³¹

Çeki diğer para senetlerinden ayıran özelliği, krediter amaçlı olmayıp ödeme aracı olarak kullanılmasıdır. Çekin bir ödeme aracı olarak tedavülüne karşın herkes tarafından kabule zorlanamaması, onu paradan ayrı kılan en önemli özelliğidir. Ancak aşağıda detaylı olarak inceleyeceğimiz ileri tarihli çek konusunda, türk hukukunda çekin artık bir ödeme aracı olmadığını çekin bu sıfatının kredi aracı olarak değiştiğini göreceğiz.

2.2. Çekin Yararları

2.2.1. Çek Kullananlar Bakımından

Çek kullanımının sağladığı en büyük fayda, ödemelerin güvenilir şekilde gerçekleşmesini sağlanmasından ileri gelmektedir. Ayrıca ödemelerin paraya göre daha çabuk gerçekleşmesine de imkan verir. Özellikle uluslararası ticaret ile uğraşanlar ve yüksek meblağda transfer işlemleri gerçekleştirenler için de çek kullanımının faydaları oldukça fazladır. Çek kullanımı ile ödemelerini nakit yerine çekle yapan keşideciler, paralarını emin korunma yerleri olan ve

²⁹ Çelebican, . s.20.

³⁰ Mevduat çek ilişkisi için Bkz.:D. Preze Banka Mevduatı ve Çek Kullanılışı Banka Dergisi Temmuz 1964 (Çeviren A. Özgüven-A. İlkin)

³¹ Ülkem İbrahim, Bankacılıkta Çeksiz Ödemeler, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Mart 1984 sayı 3 s.43 vd.

gereğinde kendilerine faiz ve itibar sağlayan bankalarda bulundurmakla, paranın maruz kalacağı tehlikeleri de bertaraf etmektedirler.³²

Çekle yapılan ödemelerin nakit ile yapılan ödemelere oranla daha süratli, güvenilir ve kesin olmasının yanı sıra çekle ödeme yapanlar, çeki yazılı bir ispat aracı olarak da kullanabilirler. Amerika Birleşik Devletleri'nde, bankalar aylık hesap durumu ile birlikte müşterilerine o ay hesap üzerine müşterilerinin çekip bankanın ödediği çekleri de iade ederler. Bu durumda çeklerle ispat olanağı, çok daha kolaylaşmış olur. Ülkemizde bu uygulama olmamakla birlikte yine de ispat kolaylığından söz edebilir.³³

Tüm bu faydaların yanı sıra çek hesabı sahibi, hem keşidecisi olduğu çeklerin hesabından düşülmesi, hem de kendisinin lehdarı olduğu çeklerin hesabına kayıt edilmesi ile kasa hesabını da ücretsiz yada küçük bir ücret karşılığı tutturmuş olmaktadır.³⁴

2.2.2. Bankalar Yönünden

Çekin kullanımı için çek hesabı açma zorunluluğu olduğu için ilk aşamada çek hesaplarının açılması sonucu banka mevduatlarında gözle görülür bir artış olur. Bankalar, kaynakları ve mevduat düzenleri içinde kredi ve likit para dengelerini kurarak kredi açmaya çalışırlar. Bu dengeler açısından çekin yaygın kullanımının en önemli yanı, bankaların likitide maliyetini düşürerek likiditeyi sürdürmelerini kolaylaştırmasıdır. Likitide, bankaların mevduatı müşterilerince talep edildiği anda paraya çevirebilme (ödeyebilirlik) yeteneğidir. Bu yeteneği sağlayabilmek açısından, bankalar mevduatlarını belirli oranda nakit yada hemen nakde çevrilebilir değerler şeklinde tutarlar.³⁵

³² Hayri Domaniç, Karşılıksız Çek İstanbul 1975 s.15 Ancak çek kullanımının yaygın olduğu ülkelerde bankalar çek hesabına faiz vermedikleri gibi Çek hizmetleri Karşılığında müşterilerinden belirli bir ücret alırlar. Ülkemizde çeke tabi olsun olmasın vadesiz mevduata tek bir biçimde faiz uygulanmaktadır.

³³ Belen, ., s. 19.

³⁴ Çelebican, ., s.21.

³⁵ Belen, .,s. 20.

Çekle ödemelerin yaygınlaşması ile bankaların himayesi altında olmayan para azalacağı için banka, mevduatını, likiditesi az ancak kazancı fazla olan yatırım ve alanlara kaydırarak karını arttıracaktır.³⁶

Çek hesapları, vadesiz mevzuat hesapları olarak açılır. Bankalar, vadeli mevzuatlarındaki meblağlara yüksek faiz öderken, çek hesaplarını içeren vadesiz mevzuatlardan kazandıkları para, bankalar tarafından kullanılan ucuz bir kaynak görevi görmektedir. Bu açıdan çekin yaygın kullanımı ile artan vadesiz hesaplar, banka lehine büyük bir kaynak artışı yaratır.

2.2.3. Ulusal Ekonomi Yönünden

Çek kullanımının fazla olduğu ülkelerde, halk cebinde para ile dolaşmaz. Bu doğrultuda halkın para eğilimi azalmakta ve banka mevduatlarında bulunan kaydi para oranı artmaktadır.

Ödemelerin çekle veya kaydi para ile yapılması, hareketsiz duran veya tüketim için harcanacak olan paranın yatırım amaçlı kullanılmasının önünü açar. Bu durumda, ulusal ekonomi dolaylı olarak güçlenir, geçim endeksleri de bu oranda artar. Örneğin, A.B.D. 'lerinde halkın para eğilimi azdır. Çünkü devletin çekin kullanımını yaygınlaştırmak ve özendirme amacıyla izlediği bir politika söz konusudur.

Çek kullanımının yaygınlaşması, devletin hem vergi denetimini sağlaması hem de vergi kaçakçılığının önüne geçmesi açısından da oldukça önemlidir. Vergi alacağı ve kara para trafiğini belirleme açısından, devletin bankalardaki çek ve çekle işleyen hesaplar ile çekin keşidecisini, lehdarını ve cirantalarını inceleyerek sonuca varabilir.³⁷ Bu düşünceden hareket ile mali milat olarak adlandırılan uygulama dahilinde, mülga 4369 sayılı kanun uyarınca 30.9.1998 tarihinde bankalarda asgari bir gün bulundurulması gereken kıymetler arasında çekler de yer almıştır.³⁸

Yukarıda bahsettiğimiz faydaların yanı sıra, çek kullanımının yaygınlanması ile devletin para basımı ve değişimi için harcadığı miktar da otomatik olarak azalacaktır.

³⁶ Çelebican, . s.21.

³⁷ Domaniç ., s.6.

³⁸ 4369 sayılı kanuna ilişkin 15.09.1998 tarih R.G Mükerrer 23464 sayı ile yayınlanmış bulunan 1 seri nolu Genel Tebliği.

3. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

3.1. Çek kıymetli bir evraktır.

Kıymetli evrak hukukuna hakim olan genel ilkeler, çekler için de uygulanacaktır. Ayrıca çekin devri için zilyetliğin devri zorunludur.³⁹ Çekin muhatap tarafından ödenebilmesi için ibraz şartı aranır. Muhatap, çekin ibrazı karşılığında yükümlü olduğu tutarı ödediği zaman sorumluluktan kurtulacaktır.

3.2. Çek, kambiyo senedir.

Türk hukukunda kambiyo senetleri poliçe, bono ve çekdir. Ancak çek, poliçe ve bonoya nazaran kanunen daha sıkı şekil şartlarına tabidir.

3.3. Çek, “emre” yazılı bir senettir.

Poliçe ve bono gibi çek de kanunen emre yazılı senet olarak kabul edilmiştir. Çekin emre yazılı senet olması, çek üzerinde açıkça “emre” yazılıdır kaydı olmasa dahi belirli bir kişinin adına keşide edilen çekin, emre yazılı olarak kabul edileceği anlamını taşımaktadır. Hal böyle olunca çek, emre yazılı senetlerin tabi olduğu diğer maddelere tabi olacaktır.⁴⁰ Ancak Çekin kanunen emre yazılı sayılması, onun nama veya hamiline yazılı olmasına engel teşkil etmemektedir.

3.4. Çek, bir ödeme aracıdır.

Çekin en önemli özelliği kanaatimizce ödeme aracı olmasıdır. Çekin bir ödeme aracı olmasının nedeni, sadece bankalar tarafından basımı mümkün olan ve çek hesabı sahibinin istediği kişilere ödeme yapmasına olanak sağlayan, yalnızca görüldüğünde ödenen bir kambiyo senedi olmasıdır. Çekin diğer kambiyo senetlerden ağır basan tarafı, ödeme aracı

³⁹ Kemal Oğuzman, Özer Selici, Eşya Hukuku, 8. baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 64-65.

⁴⁰ Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 15. baskı, İstanbul, 2001, s.240.

olmasından kaynaklanmaktadır. Çek, ancak muhataba ibrazında ödenir ve teminat cirosu ile ciro edilemez.⁴¹

4. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI

Bir senedin çek olarak kabul edilebilmesi için, 6102 sayılı TTK'nın 780 ve 781. maddelerinde belirtilen çekin unsurlarına yönelik şekil şartlarını taşıması gerekir.

6102 sayılı TTK'da belirtilen hükümler dışında 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasında da çekin geçerlilik şartlarına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Bu düzenlemeler ışığında her iki kanunun ilgili hükümlerin ayrı ayrı ele alınarak, çekin geçerlilik şartları açıklanacak ve hangi eksikliklerin varlığı durumunda çekin hükümsüz kabul edileceği belirtilecektir.

4.1. TTK Kapsamında Ele Alınan Şekil Şartları

a) “Çek” Kelimesi

Çek yaprağı, Türkçe yazılmış ise “çek” kelimesini, başka dilde yazılmış ise, o dilde çekin anlamına karşılık gelen kelimenin, çek yaprağı üzerinde belirtilmesi zorunludur.

Çek yaprağı üzerinde birden fazla yabancı dil kullanılmışsa, havaleyi belirten “ödeyiniz” ibaresinin yazıldığı dildeki “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimenin, çek yaprağı üzerinde belirtilmesi zorunludur.

Çek başlığında veya senet metninde “çek” kelimesi bulunmaz ise 6102 sayılı TTK m. 780'e göre, çek hükümsüz sayılacaktır. Bu gibi senetler ancak adi havale olarak kabul edilebilir.⁴²

b) Havale (Belirli Bir Bedelin Kayıtsız –Şartsız Ödenmesi)

⁴¹ Oğuz İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Yayınevi, 2003, s. 119.

⁴² Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, s. 246.

6102 sayılı TTK'nun 780. maddesinin 2. fıkrası uyarınca çek, belirli bir meblağın kayıtsız şartsız havalesini içermelidir. Bu kural kambiyo senetlerinin temel ilişkiden alakasız olma zorunluluğunun bir sonucudur.⁴³ Örneğin, çek yaprağına "bu çek karşılığında arabanın zamanında teslim edilmesi şartıyla 40.000- TL ödeyiniz" şeklinde çekin ödenmesinin başka bir edimin yerine getirilmesine yönelik kaydın yazılması çeki hükümsüz hale getirecektir.

İmza altına alınan bedelin de çek yaprağı üzerinde yer alması ve belirli olması zorunludur. Çekte bedel de diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi ancak belirli bir miktar para olarak belirlenmelidir. Çekte belirtilen meblağ rakamla da yazı ile de yazılabilir; ancak meblağlar arasında fark görülmesi durumunda yazı ile yazılan meblağ geçerli kabul edilir. 6102 sayılı TTK m. 676'a göre senette birden fazla meblağın yer alması halinde ise miktarı düşük olan meblağa itibar edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

6102 sayılı TTK m. 786'a göre, çek görüldüğünde ödenmesi gereken bir kıymetli evrak olduğundan çekte faiz şartı konulmuş ise bu durumun çekin hukuken geçerliliğini etkilemeyeceği fakat faiz şartının yazılmamış sayılacağı belirtilmiştir. Faiz şartının bu madde kapsamında ele alınmamasının gerekçesi ise kanun koyucunun çekin kredi aracı olarak kullanılabilmesini öngörememesinden kaynaklanmıştır.

Çekte faizin başlangıcı, ibraz tarihinden itibaren hesaplanır. Çekte uygulanacak temerrüt faizi keşideci ile hamil arasında serbestçe tayin edilebilir. Çek, ticaret kanununda düzenlendiğinden ve çekle ilgili uyuşmazlıklar ticari iş sayıldığından çek için avans faizi talep edilebilir. Nitekim 5941 sayılı ÇK m. 6'da, karşılıksız çıkan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek faizin, 3095 sayılı kanuni faiz ve temerrüt faizine ilişkin kanuna⁴⁴ göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacağı düzenlenmiştir.

c) Muhatabın Adı

6102 sayılı TTK m. 782 gereğince, çek yaprağı üzerinde, çeki ödeyecek kişinin yani muhatabın belirtilmesi hükmü yer almaktadır. 6102 sayılı TTK'nın 782. maddesinin 1.

⁴³ Ahmet Battal, Kıymetli Evrak Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 75.

⁴⁴ RG T. 19.12.1984, S. 18610

fıkrasına göre ise “*Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir*” hükmü yer almaktadır.

Muhatap banka tabirinden ne anlaşılması gerektiği ise 6102 sayılı TTK’nın 815. Maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, mevduat, katılım, kalkınma ve yatırım bankalarının muhatap banka tabirine haiz olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen muhatap bankalar haricinde, Bankalar Kanununun verdiği yetkiyle Bakanlar Kurulunca özel finans kurumlarına çekte muhatap olabilme yetkisi verilebilecektir.⁴⁵

d) Ödeme Yeri

Çekte ibraz sürelerinin kaç gün veya kaç ay olacağının belirlenmesi açısından ödeme yerinin gösterilmesi son derece önemli ve gereklidir. Bu unsur, çekin zorunlu unsuru olmayıp tamamlanabilir, yani uygulamada alternatif olarak isimlendirilen bir unsurdur. 6102 sayılı TTK m. 781’de bu durum düzenlenmiş ve bu unsurun tamamlanabilmesi için çek yaprağı üzerinde hangi ifadelerin olması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, çekte ödeme yerinin açıkça gösterilmemesi durumunda muhatabın ticaret ünvanının yanında gösterilen yerin böyle bir yer de gösterilmemişse muhatabın merkezinin bulunduğu yerin ödeme yeri olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

e) Düzenleme Tarihi ve Yeri

6102 sayılı TTK m. 780’e göre, çekin düzenleme günü ve yerinin çek yaprağı üzerinde gösterilmesi çekin zorunlu unsuru olarak sayılmıştır. Çekin süresinde ibraz edilip edilmediğinin tespiti, düzenleme yeri ve tarihinin çek yaprağı üzerinde açık bir şekilde gösterilmesine bağlıdır. Çek yaprağı üzerinde düzenleme tarihi yoksa çek, çek vasfına haiz olmayıp adi senet niteliğinde olacaktır.

Çekte keşide tarihinin bulunması zorunlu unsur olmakla beraber, bu tarihin gerçek keşide tarihi olması gerekli değildir. Çalışmamızın ana konusu olan ve uygulamada da sıklıkla karşılaşılan ileri tarihli olarak keşide edilen çeklerin varlığı, yeni çek kanunları ile mevzuatımızda tanınmıştır.

⁴⁵ Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2006, s. 237.

Yargıtay'ın keşide günü kapsamında ilk zamanlarda ki içtihatlarına göre, takvimde bulunmayan ancak çek yaprağını üzerine yazılan örneğin, 29 Şubat tarihi imkansız bir tarih olarak kabul edilmiş ve bu tarihi taşıyan çekin, çek vasfına haiz olmadığına, eylemin dolandırıcılık suçunu teşkil edip etmediğinin araştırılması gerektiğine hükmetmişken daha sonraki içtihatlarına göre Şubat ayı da dahil olmak üzere 31 gün olmayan aylar açısından senet üzerinde yazılı bulunan fakat takvimde bulunmayan düzenleme gününü, ilgili ayın son günü olarak kabul etmiş ve bu tarz senetlerin çek vasfına haiz olacağını belirtmiştir.⁴⁶

Yargıtay'ın bu kararından ve çekerle ilişkin özel kanunlardan anlaşılacağı gibi keşide tarihinin gerçeğe uygun olması aranmamaktadır. Ancak 38.01.2016 veya 47.03.2014 gibi tarihleri taşıyan senetlerin hükümsüz olacağı aşikardır. Yine birden fazla ve birbirinden farklı şekilde tarihlerin çek yaprağı üzerinde bulunması halinde, çek hükümsüz olacaktır.

6102 sayılı TTK m. 780/1 gereğince çekte düzenleme yerinin bulunması gerektiği belirtilmiş, ancak bu husus, zorunlu unsur olarak sayılmamıştır. Bu bakımdan yukarıda da ifade ettiğimiz gibi "çekte düzenleme yeri" hususu alternatif bir unsur niteliği taşımaktadır. Buna göre, düzenleme yerinin çek yaprağı üzerinde gösterilmemiş olması halinde çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır. Çeki düzenleyenin adı yanında bir yer gösterilmemiş ise senet, çek hükümsüz olacaktır. Bu tarz çekler, adi havale hükmünde olacaktır.⁴⁷

⁴⁶ Bkz. "Takip dayanağı 31.02.2001 tarihli çekerle yönelik temyiz isteminin incelenmesinde ise; Keşide tarihinin 31.02.2001 olarak yazılmış olması halinde, bu durumun belgenin çek olma özelliğini ortadan kaldıracak kabul etmek aşırı bir şekilcilik olup, hakkın zayiine neden olacağı cihetle, Dairemizce oluşturulan içtihatlar doğrultusunda çek vasfına etkili değildir. Her ne kadar şubat ayınının 31. gününü sözkonusu olamaz ise de, keşide tarihinin bu şekilde gösterildiği çeklerde dahi bunun somut olayda izlendiği gibi birbirini takip eden tarihlerde düzenlenen çeklerde müteakip ayın aynı günü yazılarak anılan hatanın maddi yanlığdan kaynaklandığının ve bu eksikliğin çekin niteliğini etkilemediğini ve şubat ayınının son gününde keşide edilmiş sayılacağı kabulü gerekir. O halde, sözü edilen çek yönünden de bu gerekçeyle süresinde ibraz edilmediğine ilişkin şikayet değerlendirilmeden evrak üzerinde itirazın kabulü doğru değildir. Alacaklı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile merci kararının yukarıda yazılı nedenlerle İİK.366. ve HUMK.428. maddeleri uyarınca (BOZULMASINA)" Y. 12. Hukuk Dairesi 05.11.2001 t., 2001/16461 E, 2001/17872 K sayılı kararı, www.kazanci.com.tr (erişim tarihi: 10.11.2014)

⁴⁷ Nitekim Yargıtay kararlarında da bu husus belirtilmektedir. Şöyle ki; "A. Ova" olarak yazılmış olup belirgin bir yeri göstermediğinden keşide yeri unsuru bulunmamaktadır. Çek niteliğini taşımayan bu belge adi havale hükmünde olup İİK'nın 68. maddesinde yazılı belge niteliğinde değildir. Bu nedenle mercice alacaklının itirazın kaldırılması talebinin reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde kabulü isabetsizdir. Borçlu vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile merci kararının yukarıda yazılı nedenlerle İİK.366. ve HUMK.428. maddeleri uyarınca (BOZULMASINA)" Y. 12. H. D 18.06.2002 t., 2002/11873 E. 2002/13006 K. sayılı kararı. www.kazanci.com.tr (erişim tarihi: 10.11.2014)

Çek yaprağı üzerinde, keşide yerinin açık bir şekilde yazılması ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu bu hususta vermiş olduğu bir kararında “çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılamayacağına bu haliyle G.Antep, Ş.Urfa gibi kısaltmaların neyi ifade ettiklerinin kolaylıkla anlaşılabilmesi sebebiyle çekin çek olma niteliğini koruduğuna” hükmetmiştir.

f) Düzenleyenin İmzası

6102 sayılı TTK m. 780’de, çek üzerinde düzenleyenin imzasının bulunması gerektiği hususu belirtilmiştir. 6102 sayılı TTK m. 818’de, çekler için poliçeye atıf yapılan haller arasında imzaya dair hususların yer aldığı belirtilmiştir. Buna göre, poliçe de olduğu gibi çekler için de imzanın elle atılması zorunluluğu mevcuttur. Bilgisayar veya farklı yöntemler ile atılan imzaların geçersiz olacağı, bu durumun varlığı halinde ise çekin hükümsüz sayılacağı belirtilmiştir.

İmza kısmında parmak izi geçerli olmaz ve mühür de kullanılamaz, imza aletle atılamaz, basılı imzanın kabul edilmesi de mümkün değildir. Nitekim Yargıtay 12. HD, 21.05.1992 tarihinde, “parmak izi alınarak düzenlenen çekin geçersiz olduğunu; ancak parmak izinin yanında ayrıca imza ya da parafa benzeyen işaret varsa bu işaretin imza olup olmadığının araştırılması gerektiği yönünde” bir karar vermiştir.⁴⁸

Güvenli elektronik imza ile çeke imza atılıp atılamayacağı yönünde uygulamada aksaklıklar, doktrinde ise tartışmalar mevcuttur. Ancak 6102 sayılı TTK’nın güvenli elektronik imza başlıklı 1526. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereği poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenmesi ve bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemlerin güvenli elektronik imza ile yapılması mümkün hale getirilmişken 6102 sayılı TTK’unda belirtilen özel düzenleme karşısında çeke elektronik imza ile imza atılamayacağı hükmü benimsenmiş ve tartışmalara son verilmiştir.

4.2. 5941 Sayılı Kanun ile Ele Alınan Şekil Şartları

⁴⁸ Bkz. Y. 12. H. D. 21.05.1992, 14288E. /7024K.

a) Çek Hesabının Numarası

5941 sayılı ÇK ile çek defterlerinin sadece bankalar tarafından bastırılacağı hükmü benimsenmiştir. Bu hükmün gereği olarak, yukarıda bahsettiğimiz ve muhatap banka sıfatına sahip bankalar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi çek defteri bastıramayacaktır.

5941 sayılı ÇK m. 2/7'e göre ayrıca banka, her bir çek yaprağına farklı bir çek numarası yazmakla görevlendirilmiştir.

b) Çek Hesabının Bulunduğu Banka Şubesinin Adı

5941 sayılı ÇK m. 2/7'e göre; banka, her bir çek yaprağına çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adını yazmakla görevlendirilmiştir.

c) Çek Hesabı Sahibinin Adı

5941 sayılı ÇK m. 2/7-c'e gereğince, bankaların, çek yapraklarına gerçek kişinin adı ve soyadı ile tüzel kişinin adını da eklemek zorunda oldukları belirtilmiştir. Tüzel kişi adına çeki düzenleyen kişinin adı ve soyadının, çek yaprağı üzerine matbu olarak, kaşe basılmak suretiyle veya el yazısı ile yazılması mümkündür.

d) Çek Hesabı Sahibinin Vergi Kimlik Numarası

5941 sayılı ÇK ile yürürlükten kaldırılan 3167 sayılı ÇK'unda 4814 sayılı kanun ile yapılan değişiklikten önce çek yaprağında vergi kimlik numarasının bulunmaması, çekin geçerliliğini etkilemiyordu. 3167 sayılı mülga ÇK'unda, 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile çek yaprağında vergi kimlik numarasının bulunması zorunlu hale getirilmiş buna göre, çek yaprağı üzerinde vergi kimlik numarasının bulunmaması halinde çekin hükümsüz olduğu benimsenmiştir.

5941 sayılı ÇK m.2/7-ç'e uyarınca 4814 sayılı kanunla getirilen hükümler aynı şekilde korunmuştur. Sonuç olarak bankalara, çek yapraklarına, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin, vergi kimlik numarasının yazılması görevi verilmiştir.

e) Çekin Yapracağının Basıldığı Tarih

5941 sayılı K'nda, 6273 sayılı kanun⁴⁹ ile yapılan değişiklik sonrasında bankalara bir yükümlölük daha getirilmiştir. Buna göre, bankalara, çek yapraklarına çekin basıldığı tarihi de belirtmeleri yönünde bir görev yüklenmiştir. Bu değişikliğin sebebi olarak, “çek yaprağı üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren çekin, beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde muhatap bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu miktara ilişkin olarak sorumluluğunun ortadan kalkmasından kaynaklandığı” gösterilmiştir.

5. ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

5.1. Çek Sözleşmesi

5.1.1. Çek Sözleşmesinin Özellikleri ve Tanımı

Gerçek kişilerin veya tüzel kişilerin çek keşide edebilme hakkına ve yetkisine sahip olabilmesi için herhangi bir banka nezdinde hesaplarının bulunması yeterli değildir. Bu kişilerin çek keşide edebilme hakkına ve yetkisine sahip olabilmesi için 6102 sayılı TTK'nun 783. maddesine göre, “*muhatap nezdinde keşidecinin üzerinde tasarruf edebileceği bir karşılığın bulunmasının yanı sıra muhatap ile keşideci arasında, karşılık üzerinde çek keşide etmek suretiyle tasarruf edilebilmesine imkân tanıyan açık veya zımni bir sözleşmenin (çek sözleşmesi) de bulunması gerekmektedir.*”⁵⁰

Çek sözleşmesi ile taraflar karşılıklı borç altına girerler. Şöyle ki; banka keşideciye karşı, karşılığın bulunması ve belirli bir limit dâhilinde kalmak kaydı ile çek bedelini ödeme, keşideci de bankaya karşı, çek karşılığını hazır tutma borcu altına girer. Doktrinde, yapılan bu sözleşme ile taraflar arasında “ciro anlaşması”nın bir bölümünün teşkil edildiği ve “ciro anlaşması” içeriğinde ise çek sözleşmesinin temel hükümlerinin bulunabileceği görüşü hakimdir.

⁴⁹ RG T. 03.02.2012, S. 28193

⁵⁰ Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya: Kıymetli Evrak Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006, S. 192.

6102 sayılı TTK'nun 783. Maddesinde, çek sözleşmesinin tanımı; “düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma” şeklinde ifade etmektedir. Doktrinde de, 6102 sayılı TTK 783. maddesinde yapılan tanıma benzer görüşler savunulmaktadır. Poroy ve Tekinalp'e göre; çek sözleşmesi, iki taraflı, herhangi bir şekle bağlı olmayan, bazı farklılıklara rağmen vekâlete benzeyen bir sözleşmedir.⁵¹ Tekil'e göre ise çek sözleşmesi; keşideci ile muhatap arasında akdedilen ve muhatapın keşideci tarafından düzenlenmiş çekleri, keşidecinin emrine tahsis edilmiş şekilde bulunan provizyondan ödemeyi taahhüt ettiği bir sözleşmedir.⁵²

Kanun koyucu, çek sözleşmesinin açıklamasını yaparken farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermeyecek şekilde bir tanım yaptığından bu konuda teorik bir tartışma söz konusu değildir. Ancak çek sözleşmesinin hukuki niteliği bakımından doktrinde bir çok farklı görüş ortaya atılmaktadır.

5.1.2. Çek Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Çek sözleşmesi, çekin ödenmesi amacına hizmet eden ve sözleşmenin her iki tarafına da borç yükleyen (sinallagmatik) bir akitir.⁵³ Çek sözleşmesinin hukuki niteliği, çek hukunda en az ileri tarihli çekler konusu kadar tartışmalı bir konudur. Zira Öztan'a göre, çekle ilgili konular içerisinde hiçbiri bu kadar çok görüş ayrılığına yol açmamıştır.⁵⁴

Çek sözleşmesinin hukuki niteliği konusunun, doktrinde bu kadar tartışmaya yol açmasının sebebi olarak, bir hukuki durumun, bilinen hukuki müesseselerle ve kavramlarla açıklamaya çalışmak, bunlar varken yeni kavramlar, şekiller getirmemek ve bunların sayısını arttırmamak arzusu olduğu gösterilmiştir.⁵⁵

⁵¹ Reha Poroy, Ünal Tekinalp: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 17. Bası, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2006, S. 267-268.

⁵² Müge Tekil, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu”, İstanbul 1996, S. 18, S. 17.

⁵³ Poroy / Tekinalp, S. 267-268.

⁵⁴ Öztan, 1997, S. 1090-1091.

⁵⁵ Öztan, ., S. 251; Yazar Devamla, “ancak bu çabaların, mevcut hukuki kavramların problemi açıklamaya ve çözmeye yetmediği noktada artık durması gerekir.” şeklindeki görüşünü de ortaya koymaktadır.

Doktrinde, çek sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda savunulan teorilerin başlıcaları, Temsil Teorisi, Üçüncü Şahıs Lehine Sözleşme Teorisi, Hizmet Sözleşmesi Teorisi, Vekâlet Sözleşmesi Teorisi, İş Görme Sözleşmesi Teorisi, Temlik Teorisi, Havale Teorisi ve Sui Generis Sözleşme Teorisi olarak sayılabilir.

5.2. Çekte Kabul Yasağı

Çekte, keşideci, muhatap ve lehtar olmak üzere üçlü ilişkisi söz konusudur. Ancak muhatap banka, poliçe de olduğu gibi çek hakkında kabul işlemi yapamaz. Bu durumun yasal dayanağı ise 6102 sayılı TTK m. 784/1 dir. Zira çekte ilişkin hükümler içerisinde kabul kavramı da yoktur. Bu şekilde muhatap banka, kambiyo taahhüdüne girmeyecektir. Bu yasak, ilgili kanunlar gereği Türkiye’de para basma yetkisine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın alanına tecavüzün engellemesi gereği ile açıklanmaktadır. Kaldı ki, çek yaprağı üzerine yazılması planlanan “kabul” anlamına gelecek bir kelime, çekte ilişkin şekil şartları gereği yazılmamış sayılır. Sonuç olarak; bu durumda çekin vasfını etkileyecek bir durumdan söz edilemeyecektir.

5.3. Çekte Aval

Aval, senet nedeniyle sorumluluk altına giren kişiler lehine verilen bir tür özel kefalettir. Aval veren kişi avalist olarak adlandırılır. Avalist, senet metnine veya ona eklenen alonja “aval içindir” yazarak imzalar.

Avalistin sorumluluğu, kefalettteki gibi fer’i değil, aval verdiği kişi ile aynı düzeyde ve müteselsildir. Avaliste mürakat edildiğinde avalist, aval verdiği kişinin kişisel defilerini hamile karşı ileri süremez; ancak hamile karşı sahip olduğu kendi kişisel defilerini ileri sürebilir.⁵⁶

⁵⁶ Pulaşlı, s. 168.

5.4. İbraz Süresi

İbraz, çekin ödenmesi için bankaya sunulmasıdır. Çekin, aranılacak bir alacak olması sebebiyle muhatap bankaya götürülmesi gerekir. İbraz süresi 6102 sayılı TTK m. 796/1’de ele alınmıştır. Bu maddeye göre çek, düzenlendiği yerde ödenecekse ibraz süresi on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse ibraz süresi bir aydır. Ödeneceği memleketten başka bir memlekette düzenlenen çek, düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. 6273 sayılı kanunla değişik 5941 sayılı ÇK m.3/1 uyarınca çekin karşılığı varsa hamil çek hesabının bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine çeki ibraz ettiğinde, hamilin varsa vergi kimlik numarası⁵⁷saptandıktan sonra çek bedeli kendisine ödenecektir; ancak çek hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubede ibraz edilmişse, şubeden karşılığı sorulmak suretiyle ödenecektir.

“Çekin muhatap banka dışında bir bankaya sunulması teknik anlamda ibraz değildir. Böyle bir çek ancak takas işlemine alınabilir. Takas işlemi bankaların kendilerine kredi teminatı olarak veya iskonto amacıyla verilmiş, muhatap başka bankalar olan çeklerinin karşılıkları olup olmadığını karşılıklı olarak araştırmaları ve hesaben ödemeleri işlemine verilen isimdir. Bankaların birbirine ödeyecekleri çekleri veya benzeri senetleri takas yolu ile karşılaştırmak için bankalar temsilciliklerinin oluşturduğu kurula, takas odası denir.”⁵⁸ 6273 sayılı kanunla değişik 5941 sayılı ÇK’nun 8. Maddesinde, hesaben ödeme başlığı altında, çekin takas odasına ibrazı ve bu hususta TCMB’nin yetkileri düzenlenmiştir.

Çekteki ibraz sürelerine ilişkin kurallar, emredici hükümlerdir ve bu nedenle tarafların anlaşmalarıyla değiştirilmesi mümkün değildir. İbraz süreleri, 6102 sayılı TTK m. 796/3’a göre, düzenleme tarihinin ertesi günü başlar.

İleri keşide tarihli çeklerde, çekin üzerine yazılı keşide tarihi esas alınır ve bu tür çeklerde ibraz süresi de buna göre hesaplanır. İbraz süreleri, hak düşürücü sürelerdir. Çekte zaman aşımı süreleri ise ibraz sürelerinin bitimiyle başlar. Çekte zaman aşımı süresi, 6273 sayılı

⁵⁷ Türk vatandaşları bakımından, vatandaşlık numarası aynı zamanda vergi kimlik numarası olarak işlev görmektedir. (Adalet Komisyonu Raporundan)

⁵⁸ Sevda Aydın Bülbül, Çeke İlişkin Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Kabahati, Diyarbakır, 2013.

kanunla değiştirilen 5941 sayılı kanun ile 31.12.2017 tarihine uzatılmıştır. İbraz süresi kaçırlmış ise zaman aşımı süresi de bir anlam ifade etmez. Zira bu halde çek hamilinin kambiyo hukukundan kaynaklanan başvuru hakkı bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay kararlarında da, süresinde ibraz edilmeyen çeklere dayanılarak, kambiyo hukuku çerçevesinde alacak isteminde bulunulamayacağını ancak temel ilişkiye dayanılarak istemde bulunulabileceğini belirtmiştir.⁵⁹

Çekin kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmemesi halinde keşidecinin, çekten doğan sorumluluğu ortadan kalkar, hamil müracaat hakkını kaybeder. Hamil kanuni ibraz süresi geçtikten sonra çeki bankaya ibraz etmiş ve bu çekin karşılığı ödenmemişe, çeki takas odasına tevdi edemez ve protesto çekemez. Ayrıca ibraz süreleri sonunda keşidecinin çekten cayması mümkündür. Bu çekle ilgili artık 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'ndaki kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurulamaz ve çek, kambiyo senedi vasfını kaybedip adi havale hükmünü kazanır. Hamil çekten doğan müracaat hakkını yitirdiğinden, keşideciye ancak sebepsiz zenginleşe hükümlerine göre başvurulabilir. Bu çek artık ciro edilemez ancak alacağın temliki hükümlerine göre devredilebilir.⁶⁰

5.5. Çekte Ödeme

Çek, ibraz kavramında da açıkladığımız üzere, kanuni ibraz süreleri içerisinde ödenmek üzere muhatap bankaya sunulmalıdır. 6273 sayılı kanunla değişik 5941 sayılı ÇK m. 3/1'de, karşılığı bulunan çekin hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde, hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödeneceği; ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edilmişe, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödeneceği belirtilmiştir.

⁵⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 07.11.1994 t. ve 1994/4022 E. 1994/8328 K. Sayılı Kararı. “ *Dava konusu çeklerde; davacı, ciro yoluyla hamil; davalı ise keşidecidir. Çekler zamanında bankaya ibraz edilmediğinden gerçekten davacının keşideciye karşı başvurma hakkı düşmüş bulunmaktadır. Bu durum karşısında, davacı çek hamilinin, sadece sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak çeklerin zamanaşımı süresinin dolmasından itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde keşideciye karşı ayrı bir talep ve dava hakkı bulunmaktadır.*” www.kazanci.com.tr (erişim tarihi. 11.09.2014)

⁶⁰ Bülül, ., s.29.

6102 sayılı TTK m. 780/1'e göre, "cirosu kabil bir çeki ödeyecek muhatap, cirolar arasında düzenli bir teselsülün var olup olmadığını incelemekle" yükümlüdür; ancak çeki ciro atan ciantaların imzaları bakımından bir araştırma yapılması zorunlu değildir. Bu kapsamda muhatap banka senedi kendisine ibraz edenin meşru hamil olup olmadığı hususunda gerekli kimlik araştırmasını yapmakla yükümlü tutulmakla birlikte, senette imzaları bulunan kişilerin imzalarının sahte olup olmadığını ya da bu kişilerin imzaya ehil olup olmadıklarını araştırmak zorunda değildir.

Çek, nakden ödenebileceği gibi hesaben de ödenebilir. Ödeme, çizgili çek yoluyla da yapılabilir. Çizgili çek, herhangi birisine ödeme yapılmaması ve güven amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Düzenleyen veya hamil, çekin yüzüne paralel ve eğik iki çizgi çekerek, ödemenin münhasıran bir bankaya veya muhatapın müşterisine yapılmasını sağlayabilir. İki çizgi arasına belirli bir banka yazılmışsa ödeme yalnızca o bankaya veya o banka muhatap ise bankanın müşterisine yapılır.

Çekin para yerine geçen bir senet olması ve yüksek meblağlı çeklerin tahsilinin taşıdığı riskler sebebiyle uygulamada hesaben ödeme yolu benimsenmiştir. 6102 sayılı TTK m. 805/1 uyarınca, çekin düzenleyeni veya hamili, çek üzerine "hesaba geçirilecektir" şeklinde bir kayıt yazabilir.

6102 sayılı TTK m.783/2'e göre ise, çek bedeline ilişkin muhatap bankada kısmi karşılık varsa muhatap bu miktarı ödemekle yükümlüdür. Bedeli ödenen çek bankada delil olarak alıkonulur. Bu çekin düzenleyene geri verilmesi mümkün değildir.⁶¹

5.6. Çekten Cayma

Çekten cayma, ibraz süresi geçtikten sonra düzenleyenin o çekten rücu etmesidir. Cayma için düzenleyenin herhangi bir gerekçe göstermesine gerek yoktur. Bu işlemle düzenleyen, muhatap bankaya kendisi tarafından keşide edilen çekin ödenmemesi talimatını verir.

Çekin ödeme aracı olması ve tedavülüne ilişkin güvenin zedelenmemesi için 6102 sayılı TTK m. 799/1'de, çekten caymanın ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edeceği

⁶¹ Fatih Bilgili, Ertan Demirkapı, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2012, s. 182.

belirtilmiştir. Buna göre, ibraz süresi içinde çekten cayma, ibraz süresinin bitimine kadar geçerli olmayacaktır. Bu süre içerisinde çekin muhatap bankaya ibrazı halinde, banka çek bedelini hamile ödemekle yükümlüdür aksi halde banka 6273 sayılı kanunla değiştirilen 5941 sayılı ÇK m.3/7 gereğince, çek hamiline karşı her geçen gün binde üç gecikme cezası ödemekle sorumlu olacaktır.

Cayma işlemine tabi tutulan çeki, ibraz süresi geçtikten sonra ödeyen muhatap banka, düzenleyene karşı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun⁶² 112. maddesi hükümlerine göre sorumlu olacaktır. Buna karşın, 6102 sayılı TTK m. 799/2 uyarınca, ibraz süresinin geçmiş olmasına rağmen düzenleyen, çekten caymamışsa, muhatap banka çek bedelini ödeyip ödememe hususunda serbest olacaktır.

5.7. Çekte Zamanaşımı

6273 sayılı kanunla değiştirilen 5941 sayılı yeni ÇK'una göre, çekte hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmesi ile zamanaşımına uğrar. 6102 sayılı TTK m. 814/2'de ise, çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma haklarının, çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmesi ile zamanaşımına uğrayacağı belirtilmiştir.

Ödeme aracı olması sebebiyle daha önce çok kısa tutulan ve altı ay olarak belirlenen zamanaşımı süresi, 2012 yılında 6273 sayılı kanunla ÇK' unda yapılan değişiklik sonrasında, karşılıksız çekte ilişkin cezai yaptırımın kaldırılması da gözetilerek üç yıla çıkarılmıştır.

Hamilin ve çek borçlusunun zamanaşımı hükümlerinden yararlanması, çekin süresinde ibraz edilmesine bağlıdır. Aksi halde süresinde ibraz edilmeyen çekten ötürü kanunda belirtilen üç yıllık süre uygulanmaz. Üç yıllık zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi çekin fiilen ibraz edildiği tarih değil, ibraz süresinin bitim tarihidir. Örneğin, düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı olan 10.11.2014 tarihli çekin, ibraz süresinin bitim tarihi 21.11.2014 mesai saati sonudur, zamanaşımı süresi de bu tarihten itibaren işlemeye başlar. Bu çek, 21.11.2017 tarihinde

⁶² RG T. 04.02.2011, S. 27836

zamanaşımına uğrar. Çekin ibrazının 21.11.2014 tarihinden önce yapılmış olması halinde de, zamanaşımı, ibraz tarihinden değil ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren işlemeye başlar.

Zamanaşımı borcu ortadan kaldırmaz, sadece def'i olarak ileri sürülebilir. Zamanaşımı def'i ileri sürülmeden yapılan ödemelerin, iadesinin istenmesi mümkün değildir.

Zamanaşımına uğramış çekler yazılı delil başlangıcı niteliğindedir. Hukuki ilişkinin ispatı için tanık deliline dayanmak mümkündür.

5.8. Karşılıksız Çek Keşide Etme Fiili

Genel anlamda ileri tarihli çeklerin sebep olduğu karşılıksız çek keşide etme fiilinin ve bu fiile ilişkin sorunların aşılması amacıyla ilk olarak 1985 yılında 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında” kanun yürürlüğe girmiştir. Fransız Çek Kanunundan esinlenerek hazırlanmış olan 3167 sayılı ÇK ile çekin güvenilir bir ödeme aracı olması ve çek hamillerinin korunması amaçlanmıştır. Bu kanunda, çekin karşılıksız çıkması halinde hapis cezası öngörülmekte iken 3167 sayılı ÇK’unda, 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında hapis cezasının bu eylemi ilk kez yapanlara değil ikinci kez gerçekleştirenlere uygulanması hükmü, düzenleme altına alınmıştır.

5941 sayılı ÇK’unda ise, hapis cezası yerine ilk aşamada adli para cezası uygulaması getirilmiştir. Adli para cezasının ödenmemesi durumunda ise 5237 sayılı TCK’nın 52. maddesinin son fıkrasında yer alan hükümlerin uygulanacağı aşikardır. Ancak karşılıksız çek keşide etme suçunu işleyen kimsenin ödeme gücü içinde olduğu yadsınamaz. Ödeme gücü içerisinde olan bu kimsenin çek bedelini ceza mahkemesinde para cezası olarak ödeyebilmesi ise hayatın olağan akışına aykırıdır. Adli para cezasının ödenmediği takdirde ise 5237 sayılı TCK’nın 52. Maddesinin hükümleri uygulanacağından bu kanun da, sorunlara çözüm üretememiştir.

Mevzuatımızda çeke ilişkin son yasal düzenleme olan 6237 sayılı kanunla değişik 5941 sayılı kanun, karşılıksız çeke ilişkin olarak, ekonomik suça ekonomik yaptırım ilkesini ve karşılıksız çek suçundan kaynaklanan uyuşmazlıkların ceza adalet sisteminde iş yükünün önemli bölümünü teşkil ettiği gerekçesiyle karşılıksız çeke uygulanan adli para ve onun ödenmemesi

halinde hapis cezasına yönelik yaptırım yerine idari nitelikte bir yaptırım ilkesini benimsemiştir.⁶³

5.8.1. Tanımı

6102 sayılı TTK kapsamında belirtilen unsurları taşıyan çekin, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre, kanuni ibraz süresi içinde ödenmesi için bankaya ibrazında, karşılığının kısmen veya tamamen hesapta bulunmaması halinde oluşan eyleme, “karşılıksız çek keşide etme” denilmektedir.

Çeke yönelik karşılıksızdır işlemi sadece hamilin talebi üzerine yapılır. Hamil, karşılıksızdır işleminin yapılmasını talep etmez ise karşılıksızdır işlemi yapılamaz.

5941 sayılı ÇK'nun 3. maddesinin 2. fıkrası uyarınca karşılıksızdır işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır. Bankanın çek hamiline kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktar ÇK'nun 3. maddesi uyarınca çek bedeli miktarını aşmamak üzere 1.000,00 TL olarak belirlenmiştir. Bu miktar Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak T.C.M.B. tarafından her yıl Ocak ayında belirlenip, Resmi Gazetede yayınlanmaktadır. T.C.M.B.'nin 2014 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 2014/1 sayılı tebliği uyarınca 25.01.2014 tarihinden itibaren bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu miktar 1.120.00 TL'ye çıkarılmıştır. Örneğin, çek bedeli 3.000 TL ve çek hesabında hiç para yok ise, bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktar yasal düzenleme uyarınca 1.120.00 TL olduğundan, bu miktar düşüldükten sonra geriye kalan 1.880.00 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi yapılabilir.

Bankalara, TTK'da yer almayan maddi bir yükümlülüğün getirilmesinin amacı, bu kurumların çek hesabı açmak ve çek defteri almak isteyen müşterilerine karşı çek defteri verirken daha dikkatli, titiz ve seçici davranmalarını teşvik etmektir. Başka bir ifadeyle, bankaların çek hesabı açarken gereken özeni göstermesi, doğal olarak çek hesap sahibinin ekonomik ve sosyal durumunu gerektiği gibi incelemesini sağlayacaktır. Bu durum, çek

⁶³ Pulaşlı, ., s. 316.

hamillerine sınırlı miktarda dahi olsa ödeme güvencesi sağlamakla beraber çek kullanımının artmasına olanak sağlanmaktadır.⁶⁴

İKİNCİ BÖLÜM

İLERİ TARİHLİ ÇEKLERDE VADE SORUNU

1. İLERİ TARİHLİ ÇEK HUKUKU

1.1. İleri Tarihli Çekin Tanımı :

İleri tarihli çek, gerçekte düzenlendiği günden daha ileri bir tarih taşıyan, gerçeğe aykırı keşide tarihli çekleri ifade eder⁶⁵. Basit bir örnekle, (A)'nın, (B) lehine normalde 01.10.2012 tarihinde düzenlenen çekin, düzenleme tarihi yerine 01.12.2012 tarihi yazılırsa, "ileri tarihli çek" söz konusu olur. Uygulamada, ileri tarihli çek düzenlemek amacıyla, çekte gerçek keşide günü yanında bir "vade günü" veya senedin üzerine "x tarihinde geçerli olacaktır", "vade tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilemez" şeklinde "vade kayıtları" yazılmaktadır. Önemle belirtmek gerekir ki, bu şekilde düzenlenen çekler ileri tarihli çek değil, normal çek olup, üzerlerindeki kayıtlar da yazılmamış sayılır.

Gerçekte düzenlendiği günden daha ileri tarih taşıyan çekleri ifade etmek üzere "ileri tarihli çek" terimi yanında, "sonraki tarihli çek", "muahhar tarihli çek", "postdate çek", "nominal tarihli çek", "önceki tarihli çek" ve "vadeli çek" terimleri de kullanılmaktadır. İleri tarihli

⁶⁴ Şafak Narbay, "3167 sayılı kanunun 10.maddesi hükmü uyarınca muhatap bankanın sorumlu olduğu miktar hakkında bir inceleme", Terazi Hukuk Dergisi, S. 29, Y. 4, Ocak 2009, s. 17.

⁶⁵ Reisoğlu, ., s. 45. Celal Göle, Çek Hukuku, Ankara, Yıl :1989, s. 70.

eke yönelik öğretide farklı terimler kullanılması muhtevadan kaynaklanmamaktadır. İşlevleri aynıdır ancak bakış açısına göre farklı adlandırmalar söz konusudur.

1.2. İleri Tarihli ekin Düzenlenme Şekli

Uygulamada vadeli ek olarak anılan ileri tarihli çekin, geçerli olarak düzenlenmesi sadece bir şekilde olabilmektedir. Buna göre, taraflar ileri tarihli ek konusunda anlaştıklarında⁶⁶ bir çeke sadece düzenleme tarihi olarak tedavüle çıkarıldığından sonraki bir tarih yazılarak düzenlenir. Yasal ibraz süresinin tespitinde, çekin düzenlenme tarihinin esas alınacağı ve vade olarak yazılan ikinci tarihin ise, dikkate alınmayacağı belirtilmektedir. Nitekim Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin bir kararında bu konuda

“ Dairemizce de benimsenen Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 5.3.1990 tarih ve 1990/7-33 E. ve 1990/50 K. Sayılı ilamında açıklandığı üzere, yanda bulunan 29.1.1993 tarihinin tanzim tarihi, çekin üst kısmında yer alan 30.06.1993 tarihinin ise sonraki tarih olması sebebiyle vade olarak gösterildiğinin kabulü zorunlu bulunmasına; (6762 sayılı) TTK'nın 707. Md. Sinin 1. Fıkrasında ek görüldüğünde ödenir; buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. denilmesine göre, çeklerde vade tarihi geçersiz olup imza yanındaki tanzim tarihi olan 29.01.1993 tarihine göre yasal ibraz süresi geçtikten sonra 6.7.1993 tarihinde ibraz edilen dava konusu ek nedeniyle 3167 sayılı yasanın 16/1 maddesinde yazılı suç oluşmadığı gibi” denilmektedir.

1.3. İleri Tarihli ekin Düzenlenme Nedenleri

İleri tarihli ek, Türkiye uygulamasında, ödeme aracı vasfını yitirip kredi aracı vasfına dönüştüğü için bononun (ve poliçenin) yerini almış ve ekonomik hayatın vazgeçilmez

⁶⁶ “eklerde TTK hükümlerine göre vade bulunmadığından ek görüldüğünde ödenir. Ancak içtihatlarla benimsendiği üzere ileri tarihli ek düzenlenmesi mümkündür.” Y. 12. HD., 06.06.2002 T., E. 2002/10509, K. 2002/12034 sayılı kararı

unsurları arasına girmiştir⁶⁷. Borcun ileri bir tarihte ödenecek olduğu durumlarda, olağan olan, borçlu tarafından alacaklıya ödeme taahhüdü niteliğindeki bono (ya da poliçe) verilmesidir. Ancak, uygulamada yaygın bir şekilde poliçe veya bono yerine ileri tarihli çek verilmektedir. İleri tarihli çek düzenleme nedenlerinin ortaya konması, ileri tarihli çekin yol açtığı sorunların çözümü, özellikle karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçilebilmesi için gereklidir. Çünkü, karşılıksız çek düzenlenmesini artıran nedenlerin başında ileri tarihli çekler gelmektedir⁶⁸.

İleri tarihli çek düzenlemenin nedenleri ortaya konurken, iki sorudan hareket edilecektir. Birinci soru, keşidecinin neden ileri tarihli çek düzenlediği; ikinci soru ise lehdarın neden ileri tarihli çek kabul ettiği. Bu iki sorunun cevabı niteliğinde olmak üzere, ileri tarihli çek düzenlemenin beş nedeni bulunmaktadır.

1.3.1. Kredi Aracı Olarak Kullanılabilmesi

Çek bir ödeme aracıdır. Bununla birlikte, alacaklının borçluya kredi vermesi veya borçlunun alacaklıdan kredi alması amacıyla ileri tarihli çek düzenlenebilir. Şöyle ki, alacaklı, alacağını çekin üzerinde yazılı keşide tarihine kadar borçludan istemekten kural olarak vazgeçerek, borçluyu çek bedeli ile sınırlı olarak ve çek üzerinde yazılı keşide tarihine kadar kredilendirmiş olmaktadır. Bir anlamda, ibraz sürelerinin uzatılması söz konusudur⁶⁹. Görüldüğü gibi, ileri tarihli çekin kredi aracı olarak kullanılabilmesi, hem keşidecinin ileri tarihli çek düzenlemesinin, hem de lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin ortak nedenidir.

⁶⁷ Osman Altuğ, "Vadeli Çek ve Senetlerin Sigorta Kapsamına Alınması ve KDV Ödemesindeki Ekonomik Çelişkiler", İSO Dergisi, Mayıs 1993, Y. 28, S. 326, s. 26-28; ALTUG, Osman: "Vadeli Ekonomi: Poliçeli Fatura, Protestolu Senet İndeksi, Vadeli Çek", <www.medvatext.com/merter/html/osmanaltug.html>. (07.05.2003). İleri tarihli çekin uygulamadaki yerine ilişkin GÖKÇE'nin şu tespitleri ilgi çekicidir: "Türkiye'de parayı üç temel odak yaratır. Bunlardan birincisi, Merkez Bankası'dır. İkincisi, vadeli çek yazan vatandaşlardır. Vadeli çek tutarı, hem teminat, hem de ödeme aracı olarak yazılanları gözönüne alırsanız Merkez Bankası'nın yarattığı paradan daha büyük bir rakamdır. Üçüncüsü ise, banka sisteminin kredi-mevduat kanalı ile yarattıkları banka parasıdır."

⁶⁸ Şimşek, , s. 441-442; Ünal Tekinalp, "İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri", MHB, s. 925, 931.

⁶⁹ Reisoğlu, s. 46; Öztan, ., 2006, s. 1054.

1.3.2. Keşidecinin Yaptırımlara Tabi Olması

Çek bedeli muhatap bankaca karşılıksız olduğu gerekçesiyle hamiline ödenemediği durumlarda, ilgili kanunlardan ötürü müeyyidelerle karşılaşacaktır. Bu müeyyideler, alacaklılara kısmen de olsa alacaklarının ödeneceği konusunda güvence vermektedir. Anılan bu müeyyidelerin kredi aracı olan bonoda veya poliçede mevcut olmayaşısı, alacaklıyı ileri tarihli çeki, kabul etmeye sevk etmektedir⁷⁰.

1.3.3. Muhatabın Banka Olması

Türk hukukunda ödenecek çekler bakımından muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir. Bankanın muhatap olması alacaklıya, alacağını tahsil edeceğine ilişkin güven vermektedir. Zira üçüncü kişiler (alacaklılar) tarafından, bankanın müşterilerine çek defteri verirken basiretsiz davranmayacağı varsayılmaktadır. Bu varsayıma dayanarak, alacaklı borçludan, bono almak yerine çek almayı tercih etmektedir. Dolayısıyla, ‘muhatabın banka olması‘da, keşidecinin ağır yaptırımlara tabi olması‘gibi, lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin bir nedeni olmaktadır.

1.3.4. Teminat aracı olarak kullanılabilmesi

İleri tarihli çekin teminat aracı olarak kullanılabilmesi, hem keşidecinin ileri tarihli çek düzenlemesinin hem de lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin ortak nedenidir. Keşidecinin lehdara olan bir borcu için teminat olarak ileri tarihli çek düzenlediği veya elindeki vadeli bir çeki devrettiği görülmektedir. Öğretide çekin borca karşılık teminat niteliğinde alacaklıya verilmesinin, kanunun ruhuna ve sistemine uygun olmadığı ancak ticarî ihtiyaçların ürünü olarak bu yola gidildiği ileri sürülmektedir. Esasen, ibraz sürelerinin kısa olması, normal çeklerin teminat olarak verilmesini güçleştirir. Ancak, ileri tarihli çeklerde ibraz süresinin uzatılmış olması, teminat fonksiyonunu sağlamada daha elverişli olmaktadır.⁷¹.

⁷⁰ Şimşek, s. 442; Göle, s. 71.

⁷¹ Göle, ., s. 68-69.

1.3.5. Zorunlu Durumlarda İbraz Süresinin Kısaldığını Engellemesi

Keşideci, çekin lehdarın eline fiilen geç ulaştığı durumlarda, ileri tarihli çek düzenleyebilmektedir. Bu durumda, keşideci, çekin yasal ibraz süresinin kısaldığını engellemek için, keşide tarihi olarak gerçek tarihi değil, çekin lehdara ulaşacağı tarihi yazmaktadır. Bu şekilde düzenlenen ileri tarihli çeklerin kredi aracı olmadığı, bir zorunluluktan kaynaklandığı açıktır⁷².

1.4. İleri Tarihli Çeklerde İbraz

İleri tarihli çek, gerçek düzenleme tarihi ile keşide edildiği tarih farklı olan; yani düzenlendiği gerçek tarihinden sonraki bir tarihi, keşide tarihi olarak üzerinde taşıyan çektir. Günümüz ekonomik yaşamında, piyasada yaşanan sermaye azlığı neticesinde ortaya çıkan bu ödeme şekli oldukça yaygınlaşmış ve en sık görülen ödeme şekli haline dönüşmüştür.

Bu ödeme şeklinin yaygınlaşmaya başlaması, ceza hukuku, bankalar hukuku, çekte cayma ve ibraz sürelerinin başlangıcı gibi konularda sorunları beraberinde getirmiştir.⁷³

İleri tarihli çekler zaman içerisinde yasa hükümleri ile kabul edilmiş ve mevzuatımıza girmiştir. En son değişikliklere göre ileri tarihli çeklerde ibraz süresi, gerçekte tedavüle çıkarıldığı tarihte değil çekin üzerinde yazılı keşide günü tarihi itibarıyla başlamaktadır.

Doktrinde de baskın olan görüş, ileri tanzim tarihli çeklerde ibraz süresinin başlangıcının gerçek düzenleme tarihinden değil, çekin üzerinde yazılı olan gerçek olmayan keşide tarihinden itibaren hesaplanacağı şeklindedir.⁷⁴

Yargıtay da kararlarında, 6273 sayılı kanunla değiştirilen 5941 sayılı kanundan önce ileri tanzim tarihli çeklerin ibraz anında ödeneceğini aksi halde karşılıksız çek keşide edilmiş

⁷² Reisoğlu, s. 45-46; Göle, s. 71-72

⁷³ Haluk Tandoğan: “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar”, C. XI, S. 2, BATİDER (Ankara, 1981), 81.

⁷⁴ Tandoğan, ., 82.;Kinacığlu, ., 345. ;Kendigelen, ., S.591. Göle, ., S. 75.; Öztan: ., S. 1179. ; Reisoğlu: ., S. 101 – 102.

olacağını belirtilmektedir.⁷⁵ Ancak 5941 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılmadan önce 3941 sayılı kanunda 28.02.2009 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanun'un 18. maddesi ile 3167 sayılı Kanun'a eklenen geçici 2. maddede “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” hükmü gereğince 28.02.2009 tarihi ile 31.12.2012 tarihi arasında ileri tarihli çeklerin, keşide gününden önce bankaya ibrazı geçersiz sayılmıştır.⁷⁶

5941 sayılı kanun, 3167 sayılı kanunu yürürlükten kaldırmış ve ibraz bakımından yeni hükümler getirmiştir. Buna göre; 5941 sayılı kanununda ayrıca geçici m.1/5'e göre, uygulamada “vadeli çek” olarak anılan ileri tarihli çekerle ilişkin olarak “31.12.2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için bankaya ibrazı geçersiz” olduğu öngörülmüştür.

6273 sayılı kanunla değiştirilen 5941 sayılı kanun döneminde de, ibrazla ilişkin hükümler değiştirilmiştir. Değiştirilen bu hükme göre “İleri Tarihli Çek” ilişkin ibraz süresi bu kanunla 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır.

⁷⁵ Yargıtay 12. HD'nin 03.03.1983 tarih ve 339/1570 sayılı kararı. Yargıtay 12. HD'nin 26.01.1984 tarih ve 11103/650 sayılı kararı.

⁷⁶ Nitekim Yargıtay'ın bir kararında da bu uygulamaya yönelik ifadeler mevcuttur:

“28.02.2009 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanun'un 18. maddesi ile 3167 sayılı Kanun'a eklenen geçici 2. maddede “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” hükmüne yer verilmiştir.

Madde gerekçesinde ise, “Madde ile; belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenememesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır.” açıklaması yapılmıştır.

Madde metninden ve gerekceden de anlaşılacağı üzere; söz konusu hükümle, 28.02.2009-31.12.2009 tarihleri arasındaki belirli ve geçici sürede, yaşanmakta olan ekonomik kriz nedeniyle ortaya çıkan belirsizliğin ve güvensizliğin bir sonucu olarak, ellerinde bulunan ileri tarihli çekleri vadesinden önce bankaya ibraz edenlerin önüne geçilip; piyasadaki para dolaşımının sürekliliğinin sağlanması ve ticari yaşamda ortaya çıkan sorunların, mağduriyetlerin bir ölçüde önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Bu düzenleme uyarınca, muhatap banka tarafından, 28.02.2009 - 31.12.2009 tarihleri arasında ibraz edilen ileri tarihli keşide edilmiş çekler için herhangi bir işlemin; dolayısıyla, karşılığı bulunmayan çekler yönünden de 3167 sayılı Kanun'un 4 ve 5. maddelerinde öngörülen işlemlerin yapılması olanaklı değildir. Böylelikle, Türk Ticaret Kanunu'nun 707. maddesi, belirtilen zaman aralığında uygulanamayacaktır.” Yargıtay 10. CD., 17.01.2011 tarihli, E. 2010/20733, K., 2011/418 sayılı kararı.

2. MUKAYESELİ HUKUKTA İLERİ TARİHLİ ÇEKLER

Dünya genelinde çek hukukuna ilişkin iki farklı sistem bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Anglo-Sakson sistemi ikincisi ise Kara Avrupa sistemidir. Anglo-Sakson ve Kara Avrupa sistemi arasında en göze çarpan fark, “ileri tarihli çekler” açısından ortaya çıkmıştır.⁷⁷ Bu iki sistem, ileri tarihli çeklerin varlığını kabul etmiş ancak Kara Avrupası sisteminde, çekin kredi aracı olarak kullanılmasını engellemek amacıyla çekin, düzenleme tarihinden önce ibraz edilmesi halinde çek hesabında bulunan meblağın ödenmesi gerektiği hususu kabul edilmiştir. Böylece çekin asıl işlevi olan ödeme aracı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Kara Avrupa sisteminde yer alan ileri tarihli çeklerin görüldüğünde ödenmesi durumu, çekin kredi aracı olarak kullanılmasını engelleyeceği düşünülerek getirilen bir yaptırımdır.⁷⁸

Anglo- Sakson sisteminde ise ileri tarihli çekin düzenleme tarihinden önce ibraz edilmesi halinde, muhatap banka tarafından bu talebinin reddedilmesi gerekmektedir. Anglo Sakson sistemi bu bakımdan Türk Hukuku ile paralel ilerlemektedir.⁷⁹ Bu sistemde çek, bir bakıma poliçe gibi ele alınmaktadır⁸⁰. Kara Avrupa sisteminde ibraz süreleri kısa tutulmuş, Anglo Sakson sisteminde ise çekin makul bir süre zarfı içerisinde muhatap bankaya ödeme için ibraz edilmesi kafi görülmüştür.⁸¹

Bu iki sistem arasındaki bir diğer farklılık ise Kara Avrupası sisteminde, çekin normal süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmemesi halinde hamilin, ciro sahibi bütün çek borçlularına karşı sahip olduğu başvuru haklarının kaybetmesinden ileri gelmektedir. Anglo-Sakson sisteminde ise çeki düzenleyen kişiye karşı başvuru hakkı devam edecektir.⁸²

⁷⁷ Kendigelen., s.14.

⁷⁸ Kendigelen, s. 14.

⁷⁹ Schmitthoff, C. M/Sarre, D. A.G.: Charlesworth's Mercantile Law, Fourteenth Edition, London, 1984, s.449

⁸⁰ “A cheque is a bill of exchange drawn on a banker payable on demand” (Bill of Exchange Act, m.73/1. Ayrıca bkz. Kendigelen, ., s.14. ; Breadgate R./White, F: “Commercial Law, Oxford University Press, 2005, s.298, N.22.3”

⁸¹ Kendigelen, s. 15.; Schmitthoff/ Sarre, 449. Ayrıca bkz. Bill of Exchange Act, m.74.

⁸² Kendigelen, s. 14-15.

3. İLERİ TARİHLİ ÇEKE İLİŞKİN DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER

İleri tarihli çeke ilişkin doktrinde farklı görüşler vardır. Bunlardan birincisi, ticari hayatın ihtiyaçlarından doğmuş ve son derece yaygınlanmış ileri tarihli çekleri, son yapılan değişiklikler kapsamında 2017 yılı itibariyle mevzuattan tümüyle çıkarmak mı ya da ileri tarihli çeklerin sebep olduğu sorunları gidermek için mevzuatı ona göre sürekli yeniden düzenlemek mi gerektiğidir. Bu iki tercih noktası, ileri tarihli çekin ‘sisteme katılması’ ve ‘sistemden çıkarılması’ olarak isimlendirilebilir.

3.1. İleri Tarihli Çekin Sisteme Katılması Görüşü:

İleri tarihli çekin ekonomik fonksiyonu dikkate alınarak, ‘ileri tarihli çekin sisteme katılması’ görüşü tercih edilebilir. Ticarî ihtiyaçların bir ürünü olan ve son derece yaygınlaşan ileri tarihli çek, piyasadaki kaynak (sermaye) azlığına, piyasanın kendisinin bulduğu pratik bir çözümdür. İleri tarihli çek, sağladığı güven (keşidecinin karşılıksız çek keşide etmesi durumunda yaptırımlara tabi olması) nedeniyle hamiller tarafından rağbet görmüştür. Türk ekonomisinin dövizden hatta Türk Lirasından çok, ileri tarihli çeke dayandığı bir gerçektir. Ekonomik hayatın merkezinde yer alan ileri tarihli çekin, hukuk sistemimiz içinde sürekli revize edilen kanunlar ile birlikte ödeme aracı olmaktan çıkıp kredi aracına dönüşmüş olduğu ve piyasanın da bu duruma alıştığı gerekçesi yadsınamaz. Dolayısıyla, bu düşünce çerçevesinde, ileri tarihli çekin, ekonomik hayattaki yerine ve önemine uygun olarak, kanunlar çerçevesinde sürekli revize edilerek sistem içinde oluşan sorunların giderilmesi amaçlanmalıdır. Aksi takdirde, türk ekonomisi büyük bir yükün altına girecektir.

3.2. İleri Tarihli Çekin Sistemden Çıkarılması Görüşü:

İleri tarihli çekin hukukî, ekonomik ve toplumsal sakıncaları dikkate alınarak, ‘ileri tarihli çekin sistemden çıkarılması’ da tercih edilebilir. İleri tarihli çekin hukukî, ekonomik ve toplumsal sakıncaları şunlardır:

1. TTK'nun kıymetli evrak hukukuna ilişkin sistemi, kredi aracı olarak 'bono ve poliçe', ödeme aracı olarak da 'çek' üzerine kurulmuştur. Bu sistem içinde 'ileri tarihli çek', çekin kredi aracı olarak da kullanabilmesine olanak tanınması düşüncesiyle, istisna kapsamı içinde zımnen düzenlenmiştir. Ancak, ileri tarihli çek, uygulamada 'geniş' bir alanda kullanılmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak, ileri tarihli çek hem çek sistemini alt-üst etmiş, hem de kredi aracı olan bono ve poliçenin işlevsiz kalmasına yol açmıştır. Sonuç olarak ileri tarihli çek, bir yandan 'ödeme aracı dairesinde' normal çeklere nazaran baskın bir görünüme kavuşarak 'normal çekleri', diğer yandan da 'kredi aracı dairesini' işgal ederek, 'bono ve poliçeyi' piyasanın dışına itmiştir⁸³.
2. İleri tarihli çek, karşılıksız çek suçlarının artmasının en önemli nedenidir⁸⁴. Karşılıksız çek suçlarının artışı, ticarî ahlakın bozulduğunun ve sisteme olan güvenin kaybolduğunun bariz bir göstergesidir. Karşılıksız çek suçları, ayrıca, adalet mekanizmasını tıkanmasına da yol açmıştır.

4. TÜRK HUKUKUNDA İLERİ TARİHLİ ÇEK İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Çek, hukuken bir ödeme aracı olmasına rağmen ülkemizde, Avrupa ülkelerindeki durumunun aksine "kredi aracı" olarak kullanılmaktadır. Çekin bu şekilde kullanılması, uygulamada çeki ilişkin sorunların doğmasına sebep olmuştur. Bu sorunlara çare bulma amacıyla kanun koyucu, "ileri tarihli çek düzenlemesine" yönelik bir takım hükümler getirme ihtiyacı duymuştur.

4.1. Çeki İlişkin Özel Kanunlardan Önceki Düzenleme

Genel özellikleri itibarıyla hukuki yönden havale, iktisadi açıdan ödeme aracı niteliğinde olan çek, esas olarak; 01.01.1957 yılında yürürlüğe giren TTK'nun 692-735. maddeleri arasında

⁸³ Ünal Tekinalp, Öneri, s. 925; Tekinalp, ., s. 46-47.

⁸⁴ Bu yönde bkz. Yasaman, S. 227; Tekinalp, Öneri, S. 925.

düzenlenmiştir. 6762 sayılı TTK'nun 730. Maddesinde, poliçe ile ilgili maddeler çekler hakkında da uygulanmıştır.⁸⁵

Bu kanuna göre, kambiyo senetleri içerisinde sayılan poliçe ve bononun, vadesinde ödenmemesi suç oluşturmaz ilen, gerçekte amacı ödeme aracı olan ancak ülkemizde kredi aracı olarak kullanılan çekin, muhatap bankaya ibrazı sırasında karşılıksız çıkması suçu oluşturmuştur.⁸⁶

3167 sayılı ÇK'nun yürürlüğe girmesinden önce, karşılıksız çek keşide etme eylemi özel bir suç tipi olarak kabul edilmemekteydi. Bu eylem neticesinde faillerin özel olarak cezalandırılması için 1926 yılında Türk Ticaret Kanunumuzun 610. maddesine bir fıkra ilave edilmesi teklif edilmiş olsa da bu teklif kabul edilmemişti.⁸⁷ Nitekim gerek 1926 tarihli Türk Ticaret Kanununda gerekse 1957 tarihli Türk Ticaret Kanununda karşılıksız çek keşidesine ilişkin herhangi bir cezai müeyyide öngörülmemesi nedeniyle, 3167 sayılı ÇK yürürlüğe girinceye kadar karşılıksız çek keşidesi fiilleri 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun⁸⁸ 503. maddesi kapsamında "dolandırıcılık suçu" olarak değerlendirilmiştir. Bu eylemi gerçekleştiren faillerin "dolandırıcılık suçu" kapsamında cezalandırılması T.B.M.M.'nin 07.01.1929 gün ve 471 sayılı yorum kararıdır. Bu yorum kararında karşılıksız çek keşide etme fiiline şartları bulunması halinde dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanabileceği kabul edilmiştir. Yani bu dönemde karşılıksız çekler, T.B.M.M.'nin yorumuyla dolandırıcılık olarak nitelendirilmiş ve 765 sayılı TCK'nin ilgili hükümlerine göre cezalandırılmıştır.⁸⁹

Karşılıksız çek fiilini gerçekleştiren failler hakkında, 765 sayılı TCK kapsamında dolandırıcılık suçunun uygulanabilmesi için kanunda sayılınsayılan kanuni unsurların, tamamının birlikte bulunması şartı aranmıştır.⁹⁰ Başka bir ifadeyle, karşılıksız çek fiili, tek

⁸⁵ Seza Reisoğlu, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.1.

⁸⁶ Sahir Erman, «Karşılıksız Çek.» Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, 1981, s.123.

⁸⁷ Süheyl Donay, Son Değişikliklerle Çek, 1990, s. 99.

⁸⁸ RG T. 13.03.1926, S. 320

⁸⁹ Reisoğlu, .,s. 13-14.

⁹⁰ Domaniç, Karşılıksız Çek, 1983, S.67-72.

başına dolandırıcılık suçunu oluşturmamıştır. Karşılığı olmadığı halde hile, sania, kötü niyet, kayıtsızlık ve ihmal ile çek keşide edenler taşıyanı zarara sokmak suretiyle dolandırıcılık suçunu işlemiş oluyorlardı. Ancak, hesabının kesin sonucunu bilmeden, yanlışlıkla, dolandırma, haksız menfaat elde etme kastı olmaksızın karşılıksız çek keşide edenler, hareketlerinde suç kastı bulunmaması nedeniyle cezalandırılmıyorlardı.⁹¹ Nitekim yerleşik yargıtay içtihatlarında da dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için kastın varlığı aranmıştır.⁹²

Çek ile ilgili özel kanunların yürürlüğe girmesinden önceki dönemde, karşılıksız çek keşide etme fiili tek başına suç olarak kabul edilmediği için bazı karşılıksız çek keşide etme fiilleri yaptırımsız kalmış, bu da adaletsiz sonuçların doğmasına yol açmıştır.⁹³

⁹¹ Domaniç, ., S.71-83.

⁹² “...çek bir tediye vasıtasıdır. Düzenlenmesi için gereken şekil ve şartlar ile karşılıksız kaldığı takdirde uygulanacak hukuki müeyyideler Türk Ticaret Kanununda hükümlendirilmek suretiyle belli edilmiş ve fakat cezai sorumluluk yönünden ayrı bir hüküm getirilmemiştir. Bu bakımdan duyulan gereksinmeler sonucu karşılıksız çek keşide edenlerin tecziyesi için yürürlükten kalkan Türk Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilavesine lüzum olmadığı hakkında T.B.M.M.den verilen 07/01/1929 tarih ve 471 sayılı yorum kararında ise aynen "... muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası olmayanların sania suiniyet lakaydi ve ihmal ile çek keşide ettikleri takdirde hamili izrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtecip olacakları aşikar ve bilhassa Ceza Kanununun umumi hükmünün tatbiki halinde; bazen, hesabının kat'i neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketini de yine ahkam'ı cezaîyede aranılan kastı cürminin fıkdanı hesabıyla cürüm telakki olunmamasını da taht'ı teminde bulunduğundan Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilavesine mahal olmadığı..." açıklanmıştır.

Yeni Türk Ticaret Kanununda da bu konuda yeni bir hüküm bulunmadığından sorun niteliğini aynen korumakta ve sözü edilen yoruma uygun olarak işlem yapılması gerekmektedir.

Buna göre; ancak, TCK.nun 503. maddesindeki şartları tahakkuk ettiği takdirde fail hakkında dolandırıcılıktan ötürü takibat yapmak mümkün olabilecektir. Maddede yazılı suçun tekemmülü için de; hulus ve saffetten istifade, kandırıcı mahiyette bile ve sania kullanarak hataya düşürme, haksız menfaat temini ve kasıt şarttır....” Y. 6CD., T., 11.03.1976 E. 1976/1590 K. 1976/1710 sayılı kararı

⁹³ “Muahhar tarihli çek keşidesinde, lehdar çekin karşılıksız olduğunu bilmekte ve çeki ona göre kabul etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla keşide tarihinden önce ibraz edilen böyle bir çekin, provizyon bulunmaması veya karşılığının yetersiz olması nedeniyle ödenmemesi halinde, cezai mesuliyet söz konusu olamaz. Ancak çekte belirtilen tarihte çek karşılığının bankaya yatırılmaması suretiyle çekin karşılıksız bırakılması halinde TCK.nun 503. maddesinin uygulanması bahse konu olabilir.

Olayda çekin yazılı günde, karşılığı muhatap bankaya yatırılmış ve müşteki tarafından da çekilmiş olduğu muhatap banka tarafından bildirilmiş ve bu suretle sanığın eyleminde suç unsurları teşekkül etmemiştir.

Yukarıdaki açıklamalara göre sanığın temyiz itirazları yerinde görüldüğünden tebliğnamedeki onama düşüncesinin reddiyle sanık N.T hakkındaki hükmün açıklanan nedenle BOZULMASINA,” Y. 6.CD., 03.05.1975 T., E. 1975/1503, K. 1975/1588 sayılı kararı

Karşılıksız çekin dolandırıcılık sayılmasına dair yorum kararı, doktrinde eleştiri konusu olmuş ve karşılıksız çekin dolandırıcılık suçu sayılmasının sorunu çözmediği tartışma konusu olmakla birlikte bu anlamda birçok kanun teklifi ortaya atılmıştır.⁹⁴

Bu tekliflerden ilki, 25.11.1965 tarihli C.Senatörü Ekrem Özden'in teklifidir. Daha sonra, İstanbul Ticaret Odasının 20.4.1973 tarihli teklifi hazırlanmıştır.⁹⁵

Bu iki tekliften ayrı olarak, mülga TCK'a madde eklenmesi içerikli Bankalar Birliğinin, Barolar Birliğinin, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in, Gaziantep Eski milletvekili Celal Doğan'ın teklifleri ile mülga TCK da bazı değişiklikler istemli teklif ve Prof. Dr. Yasar Karayalçın'ın teklifi ile birlikte toplam altı teklif yapılmıştır.⁹⁶

Uygulamada 6762 sayılı mülga TTK hükümleri, çekle ilgili tüm sorunları çözmeye yetersiz kalmıştır. Özellikle karşılıksız çek keşide edenlere karşı yaptırım uygulanmasına yönelik ayrı bir kanun hükmünün bulunmaması, kişilerin çek kullanımını kötüye kullanmaları ve ödeme aracı olduğu belirtilen çeklerin ileri keşide tarihli olarak keşide edilerek kredi fonksiyonu olan kambiyo senetlerine dönüştürülmesi ayrı bir çek kanununun düzenlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bahsi geçen sorunların giderilmesi amacıyla, 3167 sayılı ÇK, 19.03.1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4.2. 3167 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme

Çekin, ticari ve ekonomik yaşamda giderek yaygın bir kullanım alanına sahip olması ve bununla birlikte çek hamillerinin karşılaştığı en önemli sorun olan karşılıksız çek keşide edilmesine etkin ve uygulamada birliği sağlayıcı bir çözüm öngören yaptırımın bulunmaması, karşılıksız çek keşide etme fiilinin tek başına dolandırıcılık suçunu oluşturmaması nedeniyle karşılıksız çek keşide edenlerin büyük kısmının cezai yaptırımdan kurtulması ve adaletsiz sonuçların ortaya çıkması hamillerin korunmasına yönelik özel düzenleme yapılması

⁹⁴ Domaniç, , S. 59.

⁹⁵ Donay, ., S. 186.

⁹⁶ Donay, ., S.92.

ihtiyacını gündeme getirmiştir. ⁹⁷ Bunun sonucu olarak; 19.03.1985 tarihinde 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında” Kanun, kabul edilerek, 03.04.1985 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmak suretiyle yürürlüğe girmiş ve sözü edilen kanunun 16. maddesi ile karşılıksız çek keşide edilmesine ilişkin cezai yaptırım öngörülmüştür. ⁹⁸ Böylece karşılıksız çek keşidesi eylemi, dolandırıcılık suçunun kapsamından çıkarılarak bağımsız bir suç tipi haline getirilmiştir.

Yasa koyucu özel bir düzenleme yaparak, ekonomik düzenin ayrılmaz bir parçası olan çeklerin düzenli bir şekilde kullanılmasını ve çeklere karşı duyulan güven duygusunun korunmasını amaçlamıştır.

- **Manevi Unsur Bakımından**

3167 sayılı ÇK döneminde, suç olarak düzenlenen karşılıksız çek keşide etme eyleminin manevi unsuru konusunda öğretisi ve uygulamada farklı görüşler bulunmaktadır. Arslan ve Kayaççiçek’e göre TCK’nın genel hükümleri uyarınca suçun ancak kasten işlenebileceği taksirli sorumluluk hallerinin kanunda özel olarak belirleneceğinin belirtilmesi karşısında karşılıksız çek keşide etmenin objektif sorumluluğa dayandığını söylemek mümkün değilken⁹⁹; hakim olan görüş, karşılıksız çek keşide etmek suçunun objektif sorumluluk esaslarına tabi bir suç olduğudur.¹⁰⁰ . Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararı ve sonrasındaki Yargıtay kararlarında da 3167 sayılı yasanın objektif sorumluluk esasını

⁹⁷ Civan, Mehmet/Susuz, Kağan, Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkisi Ve Ekonomik Hayatın Beklentileri, İstanbul 2003, S.737.

⁹⁸ “...TTK.`nun 692 ve 693. maddeleriyle 3167 sayılı Yasa`nın öngördüğü unsurları içerir nitelikte tanzim edilmiş olan dava konusu çeklerin yasal süre içinde muhatap bankaya ibrazlarında karşılıksız çıkmaları halinde çek başka hüviyetle dahi düzenlenmiş olsa suç tarihinde yürürlükte bulunan 3167 sayılı Yasa`ya muhalefet suçunu oluşturacağı dikkate alınmadan dolandırıcılık suçundan hüküm kurulması,

Yasaya aykırı, sanık vekilinin temyiz itirazı bu itibarla yerinde görüldüğünden kazanılmış haklar saklı kalmak şartıyla hükmün isteme aykırı olarak BOZULMASINA oybirliğiyle karar verildi...” Y. 7CD., 02.12.1988 T., E. 1988/4580, K. 1988/12020 sayılı karar

⁹⁹ Çetin Arslan, Murat Kayaççiçek, s. 442.

¹⁰⁰ Hükümet gerekçesinde “3167 sayılı kanunun yürürlükteki 16. maddesinde, keşide edilen çekin karşılıksız çıkması hali objektif sorumluluk olarak düzenlenmiş ve bu suç için hapis cezası öngörülmüştür.” denilmektedir.

benimsediği ve soyut karşılıksız çek keşidesiyle, bu eylemin iradi olarak gerçekleşmesi halinde suçun oluşacağı hususları vurgulanmıştır.¹⁰¹

4.2.1. 3863 sayılı kanun ile değişiklik

19 Mart 1985 tarihinde 3167 sayılı ÇK kabul edildikten sonra, kanununun 16. maddesinin uygulanmasında problemler ortaya çıkmış ve kanununun 16. maddesi 14.01.1993 tarihinde kabul edilen 26.01.1993 tarihli 21477 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 3863 sayılı kanun çerçevesinde değiştirilmiştir.

3167 sayılı ÇK'nun 16. maddesi; *“İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4. maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere T.C.Merkez Bankasına bildirilir”* şeklinde düzenlenmiştir.

Bu madde kapsamında, çek, ibraz süresi içerisinde bankaya ibraz edildiğinde ve üzerinde yazılı çek tutarının, keşidecinin vadesiz mevzuatında kısmen veya tamamen karşılığı bulunmaması halinde, karşılıksız çek keşide etme suçu oluşurdu. Ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre çek hesabı sahibi hakkında 1 yıl ile 5 yıl arasında mahkemenin belirleyeceği bir müddet için çek hesabı açma ve çek keşide etme yasağı uygulanırdı.¹⁰² 3863 sayılı kanunla değiştirilen 3167 sayılı kanunda bu madde; *“(3863 sayılı Kanunla değişik) Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyet süresi çekin bankaya ibraz tarihinde başlar. Şikâyetten vazgeçmekle, kamu davasının ve cezanın ortadan*

¹⁰¹ Y. C. G. K. 09.10.1989, 1989/7- 213E. 1989/280K. (YKD, Mart 1990 C.16, S.3, s, 428),10. Ceza Dairesi 7.3.2000 tarih ve 1999/17254 E. 2000/3361 K. *“Dairemizce de benimsenen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 9.10.1989 gün ve 7-213/280 sayılı ilamında ayrıntılı olarak açıklandığı üzere 3167 sayılı Yasanın objektif sorumluluk esasını benimsemiş olduğu gözetilmeden suça konu çeklerin salt teminat çeki olarak keşide edilip verildiğinin kabulü ile yazılı şekilde beraat karar verilmesi”*, yasaya aykırı bularak kararın bozulmasına karar vermiştir. (Bkz, A. K. İ. P)

¹⁰² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, T. 14.02.1994, E. 1994/10-25, K. 1994/50 sayılı kararı

kaldırılmasına karar verileceği gibi, keşidecinin çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını % 10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde de, vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir. Fiilli işleyenin 8 inci maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikâyet hakkı doğmaz” şeklinde değiştirilmiştir.

Değiştirilen bu madde ile, karşılıksız çek keşide etme suçunun yaptırımı, hafifletilmiştir. Şöyle ki; *“Keşideci, çekin karşılıksız kalan kısmını faiz ve tazminatı ile birlikte herhangi bir zaman dilimi içerisinde ödeyecek olursa, hamil şikâyetinden vazgeçmemiş olsa bile, açılmış olan kamu davası ve verilen ceza ortadan kalkacaktır”*¹⁰³

4.2.2. 4358 sayılı kanunla değişiklik

3863 sayılı kanun ile değişik 3167 sayılı ÇK, 02.04.1998 tarihinde kabul edilip 04.04.1998 tarihinde 23307 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 4358 sayılı Kanun ile yeniden değişikliğe uğramıştır. Yapılan bu değişiklik neticesinde vergi kimlik numarası uygulamasıyla ilgilidir. Bu doğrultuda, 3167 sayılı ÇK'nun 3. Maddesinde, bankalar için çek defterlerinde hesap sahibinin vergi kimlik numarasını yazma zorunluluğu getirilmiştir.

4.2.3. 4814 sayılı kanun ile değişiklik

3167 sayılı ÇK'nun uygulanması, özellikle ileri tarihli çeklerin yarattığı sorunlar itibari ile zaman içinde büyük problemlere neden olmuştur. Mahkemelerde, çoğunlukla ileri tarihli çeklerin sebebiyet verdiği karşılıksız çek keşide etme suçu nedeniyle görülen dava sayısı 1985 yılından 1998 yılına kadar giderek artmış ve mahkemeler de biriken dosyalar, yargı sistemini oldukça yavaşlatmıştır. 1998 yılında Bakanlar Kurulu tarafından ilk değişiklik tasarısı Meclise gönderilmiştir. Tasarının genel gerekçesinde *“3167 sayılı Yasanın zaman içinde*

¹⁰³ Ali Öztürk, 2006, s. 25.

uygulanmasında, bir kısım hükümlerinin yetersiz kalmasından kaynaklanan aksamalar, eksiklikler ve yanlışlıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle karşılıksız keşide edenlerle ilgili soruşturma ve kovuşturmanın uzaması karşılıksız çek keşide edenleri cesaretlendirmiş, hatta bu gecikme onlara haksız kazanç ve yarar da sağlamıştır” denilmiştir.

Bakanlar kurulu tarafından 1998 yılında hazırlanan tasarı birçok defa değiştirilerek Meclise gönderilmiş; son olarak Bakanlar Kurulu tarafından 20.01.2003 tarihinde Meclise sevk edilen tasarı yasalaşarak 8 Mart 2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Kanunlaşan Tasarının genel gerekçesinde, *“bu konudaki ceza davası sayısının 1999 yılında 320.320, 2000 yılında 262.611, 2001 yılında 307.381 olduğuna değinilmiştir.”*¹⁰⁴

Yapılan bu değişiklik ile 3167 sayılı ÇK, büyük oranda revize edilmiştir. Yapılan değişikliklerin en önemlisi, karşılıksız çek keşide etme fiilinin yaptırımını konusunda yapılan değişikliktir. Hapis cezası yerini, çek bedeli tutarında ağır para cezasına bırakmıştır. Ancak aynı suçun tekrar etmesi durumunda, fail hakkında hapis cezası hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.¹⁰⁵ Bu değişiklik ile birlikte bankaların sorumluluğu, çek defterlerinin bastırılması, ibraz ve ödeme, hesaben tesviye, ihtar, düzeltme hakkı, bankanın sorumlu olduğu tutar, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasıncı ilan edilecek hususlar, tebligat adresi gibi konularda da değişiklikler yapılmıştır.

3167 sayılı ÇK’nu değiştiren 4814 sayılı kanunun tasarı aşamasında, ileri düzenleme tarihli çeke ilişkin olarak, düzenleme tarihinden önce ibraz edilip karşılıksız çıkan çekin hem hukuki hem de cezai takibe konu olamayacağı görüşleri ileri sürülmüştür. Tasarının son aşamasında

¹⁰⁴ Reisoğlu, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s. 57.

¹⁰⁵ *“...08.03.2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4814 sayılı Yasa'nın geçici 2.maddesinde öngörülen 3 aylık yasal süre beklenip bu süre içinde çek tutarının veya karşılıksız kalan kısmının % 10 tazminatı ve 3167 sayılı Yasa'nın 16/a.maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödeyip ödemediği ve 8.maddesine göre düzeltme hakkını kullanarak hamilin zararını karşılayıp karşılamadığı araştırılıp sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri yerine sözü edilen yasal süre beklenmeden ve eksik incelemeye dayalı olarak karar verilmesi,*

Yasaya aykırı, müdahil vekilinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde görüldüğünden hükmün istem gibi BOZULMASINA,..” Y. 10CD., T. 20.01.2004, E. 2003/7637, K. 2004/294 sayılı kararı

ise, bu önerilerden sadece cezai takibe konu olamama görüşü benimsenmiş ve hukuki takip yolu açık tutulmuştur.

Anayasa'nın¹⁰⁶ 38. Maddesine aykırılık, uygulamada karşılaşılan sorunlar ile yerel mahkemeler ve Yargıtay'da yığılan dosyalar, 3167 sayılı ÇK'nun bu çapta bir değişikliğe gitmesine neden olan sebepler olarak gösterilmiştir.¹⁰⁷

5941 sayılı ÇK'nun yürürlüğe girmesinden önce 2012 yılının başında, yaşanan problemleri aşmak için 3167 sayılı ÇK nezdinde son bir değişiklik daha yapılmıştır. Buna göre, 3167 sayılı ÇK, 5838 sayılı kanun ile değiştirilmiştir. 28.02.2009 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanun¹⁰⁸, un 18. maddesi ile 3167 sayılı ÇK'a eklenen geçici 2. maddede “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” hükmüne yer verilmiştir.

Madde gerekçesinde ise, “Madde ile; belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenememesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır.” açıklaması yapılmıştır.

3167 sayılı ÇK, uygulandığı 24 yıllık dönemde, TTK ile birlikte çek hukukunun, önemli ve esaslı diğer bir kaynağını oluşturmuştur. Bu Kanun, ileri keşide tarihli çekleri tanıyarak üzerindeki tarihten önce ibraz edilip kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan çekler için hem hukuki hem de cezai yaptırım ve takip öngörmüştür.¹⁰⁹

Bu kanun, uygulandığı dönemde, kendisinden beklenenleri, yapılan dört farklı değişikliğe rağmen verememiş ve özellikle dünyanın hiçbir ülkesinde bulunmayan karşılıksız çekler için

¹⁰⁶ RG T. 20.10.1982 S, 17844

¹⁰⁷ Anayasanın 38. Maddesi: “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulmaz.”

¹⁰⁸ RG T. 28.02.2009, S. 27155

¹⁰⁹ Şükrü Yıldız, 5941 sayılı Çek Kanunu' nun Çek Hukukuna Etkileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 9, Sayı 18, Güz 2010 s. 71 – 83.

getirdiği ceza hükmü ile uygulamada çıkardığı sorunlar neticesinde daha kapsamlı bir kanun hazırlanmasına sebebiyet vermiştir.

Bu kapsamda çek defterlerinin kullanımı, düzenlenmesini, çeki düzenleyenler ile çek hamilleri arasında dengeyi sağlama, kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması ve çekin karşılıksız çıkması hallerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemek amacıyla 5941 sayılı ÇK, 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹¹⁰

4.3. 5941 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme

5941 sayılı ÇK'nun ilk maddesinde, kanunun amacı, kapsamı, açık ve net bir şekilde belirtilmiş, “ (1) Bu Kanun’un amacı, çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklerle aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir. (2) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır.” denilmiştir.

5941 sayılı ÇK, 20.12.2009 tarihli resmi gazete de yayınlanarak yürürlüğe giren ve 3167 sayılı ÇK’nu yürürlükten kaldıran bir yasadır. 3167 sayılı ÇK’nun neredeyse tüm hükümleri değiştirilmiştir. Ancak 3167 sayılı ÇK’nda yer alan 1/2 maddesi, aynen korunmuş olup “Çek Kanununda açıkça düzenlenmeyen konularda TTK’nin ilgili hükümleri uygulanmaya devam edecektir.” denilmiştir.¹¹¹

5941 sayılı ÇK, 3167 sayılı ÇK hükümlerinden esinlenerek hazırlanmış ancak 3167 sayılı ÇK’ndan farklı olarak sadece çek hamillerini değil ticaret hayatında söz sahibi olan herkesi ve kamuyu koruma amacı güdmüştür.¹¹²

¹¹⁰ Ömer Özkan/ Elmas Güner, Çekin Tedavüle Sunulması ve Devri, s. 2.

¹¹¹ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.1.

¹¹² TBMM Çek Kanun Tasarısı, 08.05.2009, s.3.

5941 sayılı K, hamili sadece çekin karşılıksızlığına veya hesabın sahteliğine karşı koruyan değil aynı zamanda keşidecinin hukuka aykırı eylemlerde bulunmasına karşı hamil ve piyasayı koruyan hükümlere de yer vermiştir.

Tüzel kişilere, özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin, şirketle ilgili olan veya olmayan gerçek kişilerin hesapları üzerinden yürütülmesi, ek hesabının tüzel kişiye ait olması halinde bu tüzel kişi adına ek karşılığını süresi içinde bankada hazır tutmakla yükümlü kişinin belirli olması, şirketten ayrılan kişinin bu hususta sorumlu tutulmaması, nihayet çeki tüzel kişi adına düzenleyen kişinin adı ve soyadının çekten anlaşılması da kanunun amaçları arasında sayılmıştır.¹¹³ Bu kanunun amaçları arasında ayrıca hamiline çekleri kayıt dışı ekonominin bir parçası olmaktan çıkarmak, çekin karapara aklanmasında ve terörün finansmanında kullanılmasını önlemekte bulunmaktadır.¹¹⁴

5941 sayılı K’unda ayrıca geçici m.1/5’e göre, uygulamada “vadeli ek” olarak anılan ileri tarihli çeke ilişkin olarak “31.12.2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için bankaya ibrazı geçersiz” olduğu ngrlmştir. Bu durumda, 31/12/2011 tarihine kadar, ileri tarihli ek düzenlenebilecek ve ek, düzenleme tarihinden önce bankaya ödenmek için ibraz edildiğinde banka, hiç bir işlem yapmadan çeki hamile iade edecektir.

Bu kanunun 3. maddesinde, ayrıca üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edilen çekin, kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması durumunda, bu ek ile ilgili hukuki takip yapılamayacağı ngrlmştir.¹¹⁵

¹¹³ TBMM ek Kanun Tasarısı, 08.05.2009, s.3

¹¹⁴ TBMM ek Kanun Tasarısı, 08.05.2009, s.4

¹¹⁵ Nitekim Yargıtay da 5941 sayılı kanunla getirilen bu değişikliği dikkate almış ve sanık lehine karar vermiştir. şöyle ki,

“...5941 sayılı Kanun’un 5. maddesinde “ekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu” düzenlenmiş ve bu suçun oluşması için, çekin “zerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanun ibraz süresi içinde ibraz edilmesi” bir unsur olarak ngrlmştir.

Aynı Kanunun 3. maddesinin 8. fıkrasında, “zerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip

İleri tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, “*çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.*” şeklinde bir hükümle, 31.12.2011 tarihinden sonra da ileri tarihli çek düzenlenebileceği ve bu çekin, düzenleme tarihinden önce de bankaya ödenme için ibraz edilebileceğine imkan tanınmıştır.¹¹⁶

- **Manevi Unsur Bakımından**

yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.’ hükmü yer almaktadır.

5941 sayılı Kanun’un geçici 1. maddesinde ise "31.12.2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir." denilmiştir.

Bu hükümlere göre; çek, üzerinde yazılı keşide tarihten önce ibraz edilmiş ise, ibraz geçersizdir. Üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süresi içinde yeniden ibraz edilmemiş ve ibraz süresi de geçmiş olan çekler yönünden 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde düzenlenen suçun unsuru oluşmaz....” Y. 10. CD, T. 08.07.2011, E. 2011/13888, K. 2011/15137 sayılı kararı

¹¹⁶ Nitekim Yargıtay da, 5941 sayılı kanunda yer alan bu hükmü dikkate alarak 3167 sayılı kanun yürürlükte iken verilmiş olan bir kararı kanun lehine bozmuştur.

“20.12.2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren 5941 sayılı "Çek Kanunu" ile 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” yürürlükten kaldırılarak, dava konusu suçun unsurları ve yaptırımları farklı biçimde yeniden düzenlenmiştir.

5941 sayılı Kanun’un 5. maddesinde "çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu" düzenlenmiş ve bu suçun oluşması için, çekin "üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilmesi" bir unsur olarak öngörülmüştür.

Aynı Kanununun 3. maddesinin 8. fıkrasında, “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.” hükmü yer almaktadır.

5941 sayılı Kanun’un geçici 1. maddesinde ise "31.12.2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir." denilmiştir.

Bu hükümlere göre; çek, üzerinde yazılı keşide tarihten önce ibraz edilmiş ise, ibraz geçersizdir. Üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süresi içinde yeniden ibraz edilmemiş ve ibraz süresi de geçmiş olan çekler yönünden 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde düzenlenen suçun unsuru oluşmaz.

Somut olayda, 15.12.2008, 15.01.2009, 15.02.2009, 15.03.2009, 15.04.2009, 15.05.2009, 15.06.2009, 15.07.2009, 15.08.2009, 15.09.2009, 15.10.2009, 15.11.2009, 15.12.2009 keşide tarihli suç konusu çeklerin, bu tarihlerden önce 19.11.2008 tarihinde bankaya ibraz edildiği, üzerlerinde yazılı keşide tarihten sonra ve yasal süre içinde yeniden ibraz edilmediği ve bu nedenle 5941 sayılı Kanun’un 5. maddesinde düzenlenen "çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme" suçunun yasal unsurunun oluşmadığı anlaşılmaktadır.” Y. 10. CD., 08.07.2011 tarihli, E. 2011/13888, K. 2011/15137 sayılı kararı.

5941 sayılı K’unda, manevi unsur bakımından doktrinde yer alan suçun kasta ya da taksire mi dayalı olduğuna yönelik farklı görüşleri ortadan kaldırmak için bu kanunun 5. Maddesinde objektif sorumluluk esası terk edilmiştir. İlgili maddenin gerekçesinde, söz konusu suçun oluşabilmesi için, taksirle dahi olsa dikkat ve zen yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde karşılıksızdır işleminin yapılabilereği belirtilmiştir. Anayasanın 38. maddesinin 7 fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında güvence altına alınan kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç kusursuz sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu itibarla kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hali dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması halinde, ceza sorumluluğundan söz edilemeyecektir.¹¹⁷

TCK’nun genel hükümlerinin, özel ceza kanunlarında veya ceza içeren diğer kanunlardaki suçlar hakkında uygulanacağı ve TCK’nın 21. maddesinde de suçun oluşmasının kastın varlığına bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu uygulama ile suçta manevi unsur için kasttan, taksire dayalı sorumluluk için ise kanunda bu hususta açık düzenleme bulunmasının gerektiği anlaşılmaktadır.

Doktrinde, zgen, “5941 sayılı yasadaki 6273 sayılı kanunla yapılan değişiklik öncesinde çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermenin suç olarak tanımlandığını ve suç karşılığında hem adli para cezası hem de güvenlik tedbiri olarak ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı öngörüldüğünü, bu suçun işlenmesi halinde, güvenlik tedbiri olarak ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağına suçun failinin yanı sıra hesap sahibi tüzel kişi hakkında da hkmedilebileceğini” belirtmiş, “TCK’nın 60. maddesinin 1. fıkrası göz önünde bulundurulduğunda, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde veya yararına olarak işlenen bir suç nedeniyle güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için, suçun kasten işlenebilen bir suç olması gerektiği, taksirle işlenen suçlardan ötürü, suç bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olsa bile, tüzel kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemeyeceğini”¹¹⁸ ifade etmiştir.

¹¹⁷ Bülbül, ., s. 47.

¹¹⁸ İzzet zgen, ek Kanunu, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 78-79.

4.3.1. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Öncesindeki Karşılıksız Çek Fiiline Sebebiyet Verme Suçunun Cezai Sorumluluk Esası

5941 sayılı ÇK'unda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önce çekten dolayı karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme eylemi suç teşkil etmekte ve suçun yaptırımı, ilgili kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmekte idi. Bu maddede, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde çekin ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı, ancak, hükmedilecek adli para cezasının çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamayacağı belirtilmekte idi.

5941 sayılı ÇK'unda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten önceki 5. maddesinin 2. fıkrasında ise, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlü olan kişinin çek hesabı sahibi gerçek kişi, çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde ise ceza hukuku ilkelerine göre, tüzel kişilerin cezai sorumluluğu bulunmadığı için tüzel kişi ticaret sicil kayıtlarına göre araştırılır¹¹⁹ ve tüzel kişiliğin yetkilisi olan gerçek kişi tespit edilerek hakkında cezai yaptırım uygulanırdı.¹²⁰

¹¹⁹ Nitekim Yargıtay da bir kararında 5941 sayılı kanunun 5. Maddesini ele alarak şu şekilde hüküm vermiştir:

"Hükümden sonra 20.12.2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5941 sayılı Kanun'un 5. maddesinin (1). fıkrasında, çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu öngörülmüştür. Aynı maddenin (2). fıkrasında ise, "Birinci fıkra hükmüne göre çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlüdür." hükmüne yer verilerek, kimlerin çek karşılığını hesapta bulundurmamakla yükümlü olduğunu açıklamıştır.

Bu durumda, 3167 sayılı Kanun'un 16/1. maddesi uyarınca karşılıksız çek keşide etmek eyleminden sorumlu olan hükümlünün, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun lehine olup olmadığı konusunda yapılacak incelemede sırasıyla;

1) Aynı zamanda, çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi olup olmadığının araştırılması,

2) Çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi olduğunun saptanması durumunda, 5941 sayılı Kanun'un 5/1. maddesi hükmüne uygun olarak, hakkında suça konu her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezası belirlenmesi ve para cezası çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az ise bu miktara yükseltilerek hükmolunması, mahkemenin takdirine göre somut olarak bulunan adli para cezası ve

5941 sayılı ÇK yürürlüğe girmeden önce vuku bulmuş karşılıksız çek keşide etme fiilleri hakkında mahkeme, hem 5941 sayılı kanunun hem de 3167 sayılı kanunun hükümlerini karşılaştırılacak ve fail hakkında lehe hükümler uygulayacaktır.¹²¹

5941 sayılı ÇK'nun 6273 sayılı kanunla değişmeden önceki hükümleri ile karşılıksız çek keşide etme suçu karşılığında öngörülen adli para cezası ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin yaptırımları kısaca özetlemek gerekirse;

- **Adli Para Cezası**

6273 sayılı kanunla yapılan değişiklik öncesinde 5941 sayılı ÇK uyarınca karşılıksız çek keşide etme fiiline sebebiyet verme suçundan sorumlu fail hakkında, hamilin şikayetine üzerine her bir çek yaprağı için en fazla binbeşyüz güne kadar adli para cezası uygulanmıştır.

TCK'nın 52. maddesinin 1. fıkrası uyarınca adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın, hükümlü tarafından devlet hazinesine ödenmesi ile ortadan kalkmaktadır. Ancak

aynı yasada öngörülen tedbirlerle birlikte, infaza konu 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesi uyarınca verilen ceza ve tedbirin karşılaştırılıp değerlendirilmesinden sonra, lehe olan kanunun belirlenmesi,

3) Hükümlünün çeki karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi olmadığından saptanması durumunda ise, çeki düzenleyen olması nedeniyle

5941 sayılı Kanun'un 5. maddesinin (4). fıkrasında sadece çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı öngörüldüğünden, 3167 sayılı Kanun'un 16/1. maddesi uyarınca verilen hükmün kaldırılarak, lehine olan 5941 sayılı Kanun'un 5. maddesinin (4). fıkrası uyarınca hakkında tedbire hükmedilmesi, Gerekmiştir.” Y. 10.CD., 20.09.2010 T., E. 2010/20742, K. 2010/18846 sayılı kararı

¹²⁰ Öztan, ., s. 312 ; Pulaşlı,., s. 334; Şen/Malbeği, , s. 32, 34.

¹²¹ Nitekim Yargıtay da bir kararında şu şekilde hüküm vermiştir:

“a-3167 sayılı kanun uygulanarak sonuç yaptırımların belirlenmesi,

b- Tutarları 20.000, 20.000 ve 19.000 TL olan suç konusu çeklerin ibrazı anında var ise çek hesabında bulunan miktarlar ile muhatap bankanın o tarih itibarıyla ödemekle yükümlü bulunduğu miktar düşüldükten sonra çeklerin karşılıksız kalan bölümünün ne olduğu tesbit edilip, 5941 sayılı kanunun 5/1. maddesi ile TCK'nın 61. maddesi uyarınca 5-1500 gün arasında adli para cezası belirlenmesi ve TCK'nın 52/2. maddesi gereğince bir gün karşılığının 20-100 TL arasında takdir edilerek sonuç adli para cezalarının ve ayrıca çek düzenleme ve ek hesabı açma yasağının saptanması,

c- Daha sonra, her iki kanuna göre belirlenen adli para cezaları ile diğer yaptırımlar karşılaştırılarak, sanığın lehine sonuç doğuran kanunun bir bütün halinde uygulanması Gerekirken, soyut karşılaştırma ile yetinilerek, belirtilen biçimde hüküm kurulması, Bozmayı gerektirmiş,” denilmiştir. Yargıtay 10. CD., 01.03.2011 tarihli, E. 2011/2995, K. 2011/2764 sayılı kararı.

5941 sayılı K 5. maddesinin 1. Fıkrasındaki, 3zel d3zenleme gereğince, g3n sayısı yediy3zotuz g3nden bin beşy3z g3ne çıkarılmıştır.

TCK'nın 52. maddesinin 2. fıkrası uyarınca en az yirmi ve en fazla y3z T3rk Lirası olan bir g3n karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri g3z 3n3nde bulundurularak takdir edilecektir. Ancak 5941 sayılı K'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında yer alan h3kme g3re; h3kmedilecek adli para cezası, ek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamayacaktı.¹²²

5941 sayılı K'nda 6273 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten 3nceki 5. maddesinin 2. fıkrasında ise, ek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla y3k3ml3 olan kişinin ek hesabı sahibi gerçek kişi olacağı, ek hesabı sahibinin t3zel kişi olması halinde ise yukarıda anlatmaya çalıştığımız şekilde “ceza hukuku ilkelerine g3re, t3zel kişilerin cezai sorumluluğu bulunmadığı için kanuna aykırı bir fiil neticesinde t3zel kişiliğe ceza verilmesi s3z konusu olduğunda, t3zel kişi, ticaret sicil kayıtlarına g3re araştırılır ve t3zel kişiliğin yetkilisi olan gerçek kişi tespit edilerek hakkında cezai yaptırım uygulanmaktaydı. Bu durumu 3rnekle açıklayacak olursak; bir anonim şirket adına ileri tarihli ek d3zenleyen yetkilinin, ileri tarihli keşide ettiği ek 3zerinde yazılı d3zenleme tarihi itibariyle şirketle ilişkisi kalmamış ise bu halde çekin karşılığını ilgili hesapta tam olarak bulundurmakla y3k3ml3 olan kişi, şirketin ileri tarihli çekin 3zerinde yazılı d3zenleme tarihi itibariyle yetkili sıfatını taşıyan gerçek kişi veya kişiler olacaktır.¹²³

Karşılıksız ek keşide etme suçunu işleyen fail hakkında 5941 sayılı K'nun 5. maddesinin 1. fıkrası gereğince ayrıca her bir ek yaprağı için ayrı ayrı adli para cezasına h3kmedilmiştir. Ancak yine 3zel d3zenleme gereği, fail hakkında zincirleme suç h3k3mleri uygulanmamıştır.

¹²² “...Dosya kapsamına g3re, 1-) 5941 Sayılı Kanunun 5/1. maddesi h3km3ne uygun olarak, sanık hakkında suça konu her bir ek ile ilgili olarak, binbeşy3z g3ne kadar adli para cezası belirlenmesi ve para cezasının ek bedelinin karşılıksız miktarından az ise bu miktara y3kseltilerek h3kmolunması gerektiği hususu dikkate alınmadan, doğrudan ek bedeli kadar adli para cezasına h3kmolunması, 2-) Suça konu ek bedelinin 9.000.00 T3rk Lirası olduğu ve 21.01.2010 tarihinde bankaya ibrazında karşılığının bulunmadığından çekin arka y3z3ne şerh d3ř3ld3ę3n3n anlaşılması karşısında. 5941 Sayılı Kanunun 3/3-a-1. maddesi uyarınca bankanın sorumlu olduğu 600.00 T3rk Lirasının ek bedelinden mahsup edilerek sanığın karşılıksız kalan miktar olan 8.400,00 T3rk lirası adli para cezasıyla cezalandırılması yerine yazılı şekilde karar verilmesinde isabet g3r3lmediğinden...” Y. 14.CD. T. 15.03.2012, E. 2012/1946, K. 2012/3083 sayılı kararı

¹²³ 3zgen, s. 62.

Çek hesabı sahibi gerçek kişiler için de bu kanun ile birlikte özel bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, çek hesabı sahibi gerçek kişilerin, sorumluluklarını bertaraf etmek amacıyla başka bir kişiye çek düzenlemek için vekalet vermeleri kanun hükümleri uyarınca engelenmiştir. Bu hükümlere göre, gerçek kişiler, çeki düzenlemek üzere başka bir kişiye vekalet vermiş ise bu çeklerden doğan yaptırımlara yine kendileri maruz bırakılacaklardır. Adli para cezasında olduğu gibi çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı da karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak ayrı ayrı verilecektir.

- **Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı**

6273 sayılı kanun ile değiştirilmeden önce 5941 sayılı ÇK, adli para cezasının yanı sıra karşılıksız çek düzenleyen, adına karşılıksız çek düzenlenen ve ileri düzenleme tarihli çek üzerinde yazılı tarihe göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmeyen gerçek veya tüzel kişi hakkında, soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine, sulh ceza hakimi tarafından, kovuşturma evresinde ise re'sen mahkeme tarafından, karşılıksız çıkan her bir çek yaprağına ilişkin, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verileceğini düzenlemiştir.

Bu kanun, karşılıksız çek fiili açısından öngörülen “ adli para cezası” ve bunun ödenmemesi halinde “hapis cezasıyla” cezalandırılmasına” ilişkin yeni düzenlemeleri ile onbinlerce karşılıksız çek suçunun işlenmesine ve mahkemelerde bu suçla ilgili olarak yüzbinlerce dosyasının birikmesine sebep olmuştur. Çek hukuku alanında yaşanan sorunların bu kanun ile de giderilememesi neticesinde çeki ilişkin yeni bir kanun düzenlenmesi gerekmiştir. Bu gereklilik neticesinde 5941 sayılı ÇK, 03.02.2012 tarihinde 6273 sayılı kanun ile değişikliğe uğramıştır.

4.4. 6273 Sayılı Kanunla Değişik 5941 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme

5941 sayılı ÇK ile karşılıksız çeki ilişkin getirilen adli para cezası ve bu cezanın ödenmemesi durumunda kişinin, hapis cezasıyla cezalandırılmasına yönelik yaptırım uygulaması, kısa süre içinde var olan sorunların artmasına sebep olmuştur. Bu gidişatın önüne geçmek amacı ile kanun koyucu, çeki ilişkin yeni bir değişiklik yapmak zorunda kalmıştır.

Nitekim 3.2.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6273 sayılı kanun ile birlikte 5941 sayılı ÇK değişikliğe uğramıştır. Buna göre; çekin düzenlenme tarihine göre kanuni süresi içerisinde bankaya ibrazında, söz konusu çek ile ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemine sebebiyet veren kişi için uygulanan cezai nitelikteki yaptırım, kanun koyucu tarafından idari nitelikte bir yaptırıma dönüştürülmüştür. Bu değişiklik ile 5941 sayılı ÇK’nun 5. Maddesinin 2,4,9 ve 11. fıkraları da yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu değişiklik ile ayrıca ileri tarihli çekin, düzenleme tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazının, 31/12/2017 tarihine kadar geçersiz olacağı belirtilmiştir. (6273 sayılı K. Madde ile değişik geçici 3. Madde, fık.5). Böylece, çekin uluslararası alan da kabul gören ödeme aracı niteliği kaldırılmış, çek tamamen “kredi aracına” dönüştürülmüştür.

4.4.1. 5941 Sayılı Çek Kanununda 6273 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik Sonrasındaki Karşılıksız Çek Fiiline Sebebiyet Verme Suçu Neticesinde Uygulanacak İdari Yaptırımlar ve Sonuçları

- **İdari Yaptırım Kararı**

Karşılıksız çek keşide eden, çek hesabı sahibi hakkında “çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı” uygulatabilmek için hamil, usulüne uygun şekilde karşılıksızdır işlemi yaptırmalı ve görevli Cumhuriyet Savcılığı’na başvurmalıdır. Bu yasak ayrıca çek üzerinde dolandırıcılık, çekte sahtecilik gibi hukuka aykırı eylemler de bulunan kişiler hakkında da verilecektir.¹²⁴

Cumhuriyet savcısının yasaklama kararında bulunması gereken unsurlar aşağıdadır;

- Hukuka aykırı fiili gerçekleştiren kişinin kimlik ve adresi,
- Hukuka aykırı fiilin İçeriği,
- Deliller,
- Cumhuriyet savcısının sicil bilgisi,

¹²⁴ Şen/Malbeği, s. 26 ; Öztan, ., s. 312; Can, s. 193.

- Fiilin vuku bulduğu yer ve zaman.¹²⁵

Yukarıda bahsettiğimiz yaptırım kararını bildiren tebligat, üçüncü şahısların hak kaybına uğramaması için hızlı bir şekilde 7201 sayılı Tebligat Kanunu¹²⁶ m.35'e göre yapılır. Bu şekilde çek hesabının yanlış adres bildirimini veya adresin terkedildiği gibi durumlarda tebligat, tebliğ usulüne uygun olarak yapılmış sayılacak ve olağan tebliğ usulünde kaybedilen zaman bu uygulamada yer almadığından üçüncü kişiler de hak kaybına uğramayacaktır. Kanaatimize göre, bu durum mevzuatımızda hamilin ve üçüncü kişilerin haklarını koruması açısından son derece olumlu bir uygulama olarak yerini almıştır.

• İdari Yaptırım Kararının Sonuçları

“Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” kararına maruz kalan çek hesabı sahibi, elinde bulundurduğu tüm çek yapraklarını ait olduğu bankaya iade etmek zorundadır. Ayrıca çek hesabı sahibi hakkında uygulanan bu yaptırımlar, o kişinin yeni çek hesabı açmasına da engel olmaktadır.

5941 sayılı ÇK m. 5/7'e göre; hakkında yaptırım kararı verilen çek hesabı sahibi, kararın tebliğini izleyen on günlük süre zarfı içerisinde düzenlemiş olduğu tüm çekleri, düzenleme tarihlerini, tutarlarını ve varsa lehtarları ile birlikte bir liste halinde bankaya bildirmek zorundadır.

5941 sayılı ÇK m. 5/8'de, yaptırıma ilişkin bilgilerin, e-imza ile imzalandıktan sonra, internet aracılığıyla (UYAP) T.C.M.B.'na elektronik ortamda bildirileceği düzenlemiştir. Esas ve Usül ise, “Adalet Bakanlığının görüşü alınarak T.C.M.B. tarafından belirlenir” şeklinde düzenlenmiştir.¹²⁷

• İdari Yaptırıma İlişkin Sicil ve Sicilden Silinme

Ceza hukukunda, yargılaması tamamlanmış ve haklarında ceza kararı kesinleşmiş kişilerin sabıka kaydı tutulmaktadır. Yukarıda bir çok defa bahsettiğimiz gibi karşılıksız çek keşide

¹²⁵ Can, s. 194.

¹²⁶ RG T. 19.02.1959, S. 10139

¹²⁷ Pulaşlı, s. 345; Öztan, s. 315.

etme suçunun yaptırımını 6237 sayılı Kanun ile değişikliğe uğrayan 5941 sayılı ÇK nezdinde değiştirilip idari nitelikte bir görünüme kavuşmuştur. Bu bağlamda, karşılıksız çek fiili neticesinde yaptırım kararı uygulanan kişiler için sabıka kaydı tutma işlemine son verilmiştir. Karşılıksız çek fiili nedeniyle uygulanacak olan idari yaptırımlara ilişkin kararlar artık T.C.M.B. tarafından tutulacak bir sisteme kaydedilecektir.¹²⁸

Bu kanunda m. 6/1 göre; karşılıksız kalan çek bedelinin faiziyle birlikte tamamen ödendiği durumlarda, Cumhuriyet Savcısının çek hesabı sahibi hakkında uygulanan yaptırımları kaldıracağı düzenlenmiştir. Bu kanun maddesinde ayrıca, uygulanan yaptırımın kaldırılması halinde bu durumun ivedi şekilde T.C.M.B.'na bildirileceği ve ilan olunacağı da unutulmamıştır.¹²⁹

Bu kanunda m. 6/3 ise, kalan çek bedelinin ödenmemesi durumunda, yaptırıma maruz kalan çek hesabı sahibi hakkında uygulanan yaptırımın, her halükarda girildiği tarihten on yıl geçmesiyle T.C.M.B. tarafından herhangi bir talep olmaksızın silineceği ve bu işlemin ilan olunacağı düzenlenmiştir.

Karşılıksız çek fiili nedeniyle Cumhuriyet savcılığına başvuran hamil, şikayetini geri alabilir. Bu durumda, yukarıda bahsi geçen ÇK m. 6/1 hükümleri uygulanacaktır.¹³⁰

Karşılıksız çek fiili için uygulanan yaptırım, ceza hukukundan çıkıp idari yaptırım niteliği kazandığından, daha önce karşılıksız çek fiili neticesinde mahkum olan çek hesabı sahipleri hakkında adli sicil kaydında yer alan kayıtların silinerek T.C.M.B. tarafından tutulan sicile işlenmesi gerekmektedir.¹³¹

¹²⁸ Pulaşlı, s. 333; Şen/Malbeleş, s. 39.

¹²⁹ "...Dosya kapsamına göre, 20/12/2009 tarihinde yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 6.Maddesinde " (1) Karşılıksız kalan çek bedelini, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun'a göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında; ... c) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir." Y. 16.HD., T. 20.06.2011, E. 2010/5508, K. 2011/3718 sayılı karar

¹³⁰ Öztan, s. 310-315.

¹³¹ Bahtiyar, s. 164 ; Şen/Malbeleş, s. 39.

4.4.2. Görevli ve Yetkili Mahkeme

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş , Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanunun¹³² 10. maddesi uyarınca bu suç nedeniyle açılan davalara bakmakla görevli mahkeme Sulh Ceza Mahkemesidir

5941 sayılı yasanın 5. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bu suç nedeniyle açılan davalar;

- Çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği yer,
- Çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer,
- Çek hesabı sahibinin yerleşim yeri,
- Talepte bulunanın yerleşim yeri, mahkemesinde görülecektir.

5. ÇEK HUKUKUNDA YAPILAN DÜZENLEMELERİN ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR

5.1. Düzenleme Tarihinden Önce İbraz

5.1.1. İbraz ve Ödeme Koşulu

6102 sayılı TTK' a göre çek, “görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir” . Bu hüküm sayesinde çek, ödeme aracı vasfını korumaktaydı ve hamil,

¹³² RG T. 07.10.2004, S. 25606

düzenlenme tarihinden önce ibraz ettiği çek hakkında karşılıksızdır işlemi yaptırabiliyordu. Kaldı ki; hamil, hesapta karşılık bulunması durumunda alacağını da tahsil edebilirdi.¹³³

3167 sayılı ÇK' da 5838 sayılı kanunla değiştirilene kadar TTK hükümleri ile paralel doğrultuda ilerleyerek çekin ödeme aracı vasfını korumasına imkan sağlamıştır. Ancak 3167 sayılı ÇK' nun 5838 sayılı kanun ile değiştirilmesi ile sistem değişmiş ve çek hesabında karşılık bulunmadığı durumlarda karşılıksızdır işleminin yapılmasına 31.12.2009 tarihine kadar izin verilmemiştir. 5941 sayılı ÇK' da, 31.12.2009 olan bu tarihi, 31.12.2011 e kadar uzatmıştır. Ancak çekin, her iki kanun da, çekin düzenlenme tarihinden önce ibrazını yasaklamamıştır.

5941 sayılı ÇK, ileri tarihli çekler için çek borçluları hakkında takip yapılabilmesi açısından çekin, “üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz” edilmesini “ve karşılıksızdır işlemine tabi” tutulmasını şart koşturmuştur. Bu durumda karşılıksızdır işlemi yaptırabilmek için kanuni süre beklenmeli ve çek, ödeme için muhatap bankaya yeniden ibraz edilmelidir. İleri tarihli çek, bu kanuna göre, düzenlenme tarihinden önce ne kadar çok ibraz edilirse edilsin söz konusu çekin karşılıksız işlemi görmesi mümkün değildir.¹³⁴

İleri tarihli çekin, düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibrazı halinde çek hesabında yeterli bakiye olması durumunda ise banka, hamile çek üzerinde yazan tutarı ödemekle yükümlü olmaktadır. Banka, çekin karşılığı olan tutarı ödedikten sonra çek aslını kendi bünyesinde muhafaza etmekteydi.¹³⁵

6273 sayılı Kanun ile değiştirilen 5941 sayılı ÇK nezdinde ise muacceliyet ve karşılıksız çek fiilinin sorumluluğu açısından farklı bir sistem benimsenmiştir. Bu kanun, “düzenleme

¹³³ Muharrem Gençtürk, Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme, s. 123.

¹³⁴ Tekinalp, Panel, Tartışmalar, s.81; Pulaşlı, ., s. 42,46; Reisoğlu, S.: “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, Bankacılar Dergisi, Y. 21, S.72, Mart 2010, 57; Kırca, ., s.20; Özgenç, ., s. 47; Bilgen, M.: “5941 Sayılı Çek Kanunu ve Uygulamalar”, 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, 26 Mart 2010, Ankara, 2010, s.24; Kınacı, A. : “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen Suçlar ve Koruma Tedbiri Getiren Fiiller”, 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, 26.03.2010, Ankara, 2010, s.55

¹³⁵ Kırca, ., s. 20.

tarihinden önce ibraz edilen çekin, karşılığının bulunmaması halinde çek borçluları hakkında icrai takibi yapılamaz”, hükmünü benimsemiştir.

5941 sayılı ÇK ile 31.12.2011 tarihine kadar uzatılan ileri tarihli çekte ibraz süresi, 5941 sayılı ÇK’ un 6273 sayılı kanunla değişmesi ile 31.12.2017 e kadar uzatılmıştır. Sonuç olarak; bu değişiklik ile düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekler, karşılıksız çek fiilini oluşturmayacak ve bu fiile bağlanan yaptırımlar uygulanamayacaktır.

5.1.2. Hamilin Kısmi Karşılığı Kabul Etmesi

- **Muhatap Bankanın Yapacağı İşlemler**

İleri tarihli çeklerin düzenlenme tarihinden önce bankaya ibrazı ve hamilin kısmi karşılığı kabul etmesi durumundan banka tarafından ne tür bir işlem yapılacağı, ilgili kanunda açık hükümler ile belirtilmemiştir.

Uygulamada, muhatap bankanın kısmi ödeme yaptığı çekin aslını mı muhafaza etmeli ? yoksa onaylı fotokopisini mi muhafaza etmeli? şeklinde tartışmalar da mevcuttur. Yaşanan bu tartışmalar neticesinde kanun koyucunun görüşü, kısmi ödeme yapılan çek aslının muhatap banka tarafından muhafaza edilmesi, çekin onaylı fotokopisinin ise hamile verilmesi yönünde olmuştur.

Değişikliğin yürürlüğe girmesinden sonra dahi tartışmalar son bulmamış, doktrinde 2 farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden birincisi, düzenleme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilen çekin, kısmi olarak ödenmesi sonucunda çek aslının muhatap banka tarafından muhafaza edilmesine kuşkuyla yaklaşmaktadır. Bu kuşkularının ana gerekçesi olarak, hamilin, kısmen karşılığı bulunan çeki, tam karşılığı almak üzere kanuni süresinde yeniden bankaya ibraz etmesi ve çekin yeniden karşılıksız çıkması halinde, bankanın karşılıksız işlemi yapamayacağı görüşüdür. Zira kanunda ki açık hükme göre; karşılıksız işlemi yapılabilmesi için çekin aslının muhatap bankaya ibrazı zorunlu kılınmıştır. Bu sebeple, kısmen ödenen çek için muhatap banka tarafından karşılıksız işlemi yapılmalı ve ödenen kısmi miktarın çek

üzerinde gösterilerek hamiline geri verilmesi gerektiği savunulmuştur.¹³⁶ Bu görüşün en zayıf yönü, kanuni dayanağının bulunmamasıdır.

Yukarıda anlattığımız birinci görüşe farklı bir bakış açısı getiren ve kanaatimizce de uygulanabilirliği daha mantıklı olan ikinci görüşe göre ise kısmen ödenmiş olan çekin onaylı fotokopisi, karşılıksız işlemi yapılmasına imkan sağladığı yönündedir. Bu görüşün gerekçesi olarak; muhatap bankanın çekin onaylı fotokopisine karşılıksız işlemi yapmaması kendi onayladığı bir belgeyi kabul etmemesi anlamına gelecektir ki bu durum ciddi çelişkileri beraberinde getirecek olmasıdır. Ayrıca muhatap banka tarafından hamile verilen onaylı çek fotokopisi, taraflar arasında bir hukuki ilişkinin varlığı olarak da kabul edilebilir.

Tarafı olduğumuz ikinci görüşe göre ayrıca muhatap banka çekin onaylı fotokopisinin aslı gibi kabul etmeyi yüklenmesi bakımından zımnen de olsa onaylı surete karşılıksızdır işlemi yapmayı da üstlenmektedir. Bu durum haricinde hamil ayrıca, kanuni süresinde onaylı çek fotokopisini muhatap dışındaki gerçek veya tüzel kişilere ibraz ederek aslı gibi kullanamayacaktır. Çünkü ibrazın amacı, muhatap bankanın hamili ve çeki teşhis etmesidir.¹³⁷

İkinci görüşün dayanağı, 5941 sayılı kanun m. 3/6' da yer almaktadır. Buna göre, "*kısmî ödeme hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir*" şeklinde açık bir kanun hüküm bulunmaktadır.

Sonuç olarak; ileri tarihli çeklerin, düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilerek kısmen tahsil edilmesi halinde muhatap banka, çekin onaylı suretini aslı gibi kabul ederek hamile geri verir.

İleri tarihli çeklerin, düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilerek çekin karşılıksız olduğu anlaşılırsa muhatap banka hiçbir işlem yapmadan çek aslını hamile geri vermelidir.

¹³⁶ Tekinalp ve Pulaşlı, s. 15, Narbay, s. 94.; Kırca, s. 20.; Pulaşlı, s. 44.

¹³⁷ Hüseyin, Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya, Kıymetli Evrak Hukuku, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Basıdan Beşinci Tıpkı Bası, İstanbul, 2008, s.141.

5.1.3. Kısmi Karşılığın Kabul Edilmeme Durumu veya Çek Üzerinde Yazılı Miktarın Karşılığı Olmaması

Düzenlenme tarihinden önce çekin bankaya ibrazı halinde, hesapta karşılık bulunmaması veya hamilin kısmi karşılığı kabul etmemesi durumlarını ele alan bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Bu konuda ne yapılması gerektiğine dair uygulamada 2 görüş hakimdir. Bu görüşlerin birincisine göre,

Eğer çekin karşılığı bulunmaz veya hamil kısmi ödemeyi kabul etmez ise banka, çekin arka yüzüne, çekin ibraz tarihi ve ödememe nedenini yazarak, imzalar ve çeki hamiline geri teslim eder. Bu durumda hamil, çek hesabı sahibi hakkında herhangi bir yaptırım yoluna gidemez.

Hamil, kanunda aksine hüküm olmadığı için çeki düzenleme tarihine kadar bir çok defa ibraz edebilir ancak banka her defasında çekin karşılığı bulunmadığı gerekçesiyle yukarıda bahsettiğimiz işlemi tekrar eder ve çeki hamiline geri verir.¹³⁸

Mantık çerçevesinde düşünüldüğünde daha uygun olan ikinci görüşe göre, hamil kısmi ödemeyi reddeder veya çekin karşılığı, çek hesabında bulunmaz ise muhatap banka hiçbir işlem yapmadan çeki hamile geri iade eder.¹³⁹ Ancak bu görüşün savunulmasını etkileyecek bir takım engeller de bulunmaktadır. Bu engellerden biri, “Çek karşılığının hesapta bulunmasına rağmen hamiline” ödenmemesi ya da geciktirilmesi nedeniyle muhatap banka veya görevlileri hakkında cezai yaptırım uygulanacağına dair bir düzenlemenin olmasıdır.

Doktrinde, bu yaptırımların uygulanması için ileri tarihli çeklerin üzerindeki düzenleme tarihinden önce ibraz edilmesi ve muhatapın karşılığı kısmen veya tamamen hamilden gizlemesi durumunun ortaya çıkmış olması gerekmektedir.¹⁴⁰

¹³⁸ Kınacı, s.56-57; Reisoğlu, s.58; Pulaşlı, s. 42.

¹³⁹ Tekinalp, Panel, Tartışmalar, Kırca, s.20.

¹⁴⁰ Bkz. “Bu durumda çekin keşide tarihinden önce ibrazı ve karşılıksız çıkması halinde, hamilin talebi üzerine bankanın ibraz tarihini belirterek karşılıksız işlemi yapması gerekecek; aksi takdirde banka görevlisi şikâyet üzerine 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir (md 7/4).”, Reisoğlu, s.58

İspat gayesi ile çekin üzerine gereksiz bilgilerin yazılmasına da gerek yoktur. Şöyle ki; ileri tarihli çekin, iki adet fotokopisi çekilerek, her iki fotokopinin üzerine ibraz anını ve çekin neden ödenmediği yazılır, imza altına alınır. Daha sonra çek fotopisinin bir nüshası hamile diğer nüshası ise muhatap bankaya verilir. Ayrıca bu durum, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve ileri tarihli çek uygulamasının azaltılmasına da katkıda bulunabilir.¹⁴¹

Uygulamada yer alan ikinci görüşün uygulanabilirliği açısından olumlu gerekçeleri ise düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin üzerine karşılıksız işlemi yapılarak, çek yaprağı üzerinin gereksiz yere doldurulmasıdır. Bu bu problem hamilin hak kaybına uğramasına sebebiyet verecektir. Şöyle ki; çek yaprağı üzeri dolu olduğundan, hamil çeki ciro etmekte zorluk çekecektir. Diğer bir olumlu gerekçe ise düzenleme tarihinden önce ödeme için ibraz edilen çekler hakkında da “karşılıksızdır” işlemi yapılmasının 5941 sayılı ÇK m. 3/8 hükümlerine aykırı olmasıdır. Kaldı ki; birinci görüş kabul edilse dahi, 5941 sayılı Kanun m. 4/3’ e göre, hamil talep etmedikçe muhatap banka karşılıksız işlemi yapamaz.

5.2. Düzenleme Tarihinden Sonra İbraz

5.2.1. Ödeme ve Karşılıksızlığın Maddi Olarak Belirlenmesi

İleri tarihli bir çek, kanuni ibraz süresi içerisinde; muhatap bankaya ibraz edilir ve çekin üzerinde yazan tutarın tamamı çek hesabında bulunursa çek hesabında bulunan bu tutar, kimlik kontrolü yapılarak hamile ödenir ve çekin aslı muhatap tarafından muhafaza altına alınır. Şayet ileri tarihli çek, kanuni süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilir ancak kısmen veya tamamen çekin karşılığının bulunmadığı anlaşılırsa hamilin talebi üzerine muhatap, çek üzerinde karşılıksızdır işlemi yapar.

Yukarıda bahsettiğimiz durumlarda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Sorun, ileri tarihli çekin, kanuni süresi içerisinde muhataba ibrazı sonrasında çekin kısmen veya tamamen karşılıksız olarak karşımıza çıkması ve bu durumda hamilin kısmi karşılığı kabul veya reddetmesi halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunu örneklendirerek açıklamakta fayda

¹⁴¹ Doğan, B. F.: “5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Yeni Çek Türleri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S.1, Y:2010, s.87-88

vardır. Örneğin; bedeli 20.000-TL olan bir çekin kanuni süresi içerisinde ibraz edildiği anda çek hesabında bulunan meblağ 5.000-TL olsun. Hamil, kısmi ödemeyi kabul ederse 1.120-TL’de bankanın yasal yükümlülüğünü olan bedel ile birlikte toplam 6.120-TL’yi tahsil ettikten sonra, karşılıksız kalan 13.880-TL için “karşılıksızdır” işleminin yapılmasını isteyebilecektir.¹⁴²

Bahsettiğimiz bu örnekte de bir sorun gözükmemektedir. Sorun, 5941 sayılı kanun m.2’ e göre, aynı örneği ele aldığımızda hamilin kısmi karşılığı kabul etmemesi halinde de muhatap bankanın 13.880- TL için karşılıksız işlemi yapacak olmasıdır.¹⁴³ Bu durumda hamilin, kısmi karşılığı ve/veya bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı kabul veya reddetmesi hiçbir anlam ifade etmemektedir.

5.2.2. Karşılıksızlığın Şekli Olarak Belirlenmesi ve Bankanın Yapacağı İşlemler

5941 sayılı ÇK, karşılıksızdır işleminin yapılabilmesi için;

- Çekin kanuni süre zarfı içerisinde ibrazı
- Hamilin talepte bulunması
- Bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar, çek üzerinde yazılı tutarı karşılayamaması

Şartlarının birlikte gerçekleşmesini düzenlemiştir.

5941 sayılı ÇK m. 3/4’ e göre, karşılıksızdır işlemi, “*Karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz*” hükümlerine göre yapılabilir. Ancak bu kanun hükmünde, sadece tüzel kişiyi temsil eden gerçek kişinin imzası ve banka yetkilisinin imzası aranıyor

¹⁴² Kırca,s. 14-15; Pulaşlı, s.46-47; Özgenç,s. 45-52.

¹⁴³ Özgenç, s.45-51 ; Kırca, s. 16 ve tartışmalar, s.45.

olmasına rağmen kanaatimizce herhalükarda banka yetkilisi ve çeki ibraz eden kişinin çek üzerinde imzası aranmalıdır.¹⁴⁴

5.3. Çek Hukukunda Yapılan Düzenlemeler ile TTK Hükümlerinin Uyum Sorunu

Çek hukukunda yapılan düzenlemelerin, TTK’ daki, “*Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir.*” Şeklindeki hükmü ne derecede etkilediği ve uygulamadaki durumun ne olduğuna dair sorunlar mevcuttur. TTK’ nın kaynağını oluşturan Cenevre Yeksenak Kuralları’ nın 28. maddesinde, bu durum için çekin ‘ödenbilir’ (‘payable’)¹⁴⁵ olduğunu ifade edilmektedir. Çek kanunlarında yapılan düzenleme ile de düzenlenme tarihinden önce çekin muhataba ibrazı halinde çekin kısmi karşılığı varsa ödeme yapılabileceği aksi halde ödeme yapılamayacağı belirtilmiş ve bu yönde hüküm tesis edilmiştir. Bu durumda, çek hukukunda yapılan düzenlemelerin, CYK ile uyumlu olduğu bu sebeple de TTK’ da bulunan hükümlere müdahale etmediği kabul edilmektedir.¹⁴⁶

6. TÜRK HUKUKUNDA ÇEKE İLİŞKİN KANUNLARIN, ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI VE AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1. Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Durum

6273 sayılı Kanun’la 5941 sayılı Kanun’da değişiklik yapılmaya kadar ki süreç içinde, ibraz edilen çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması durumunda yaptırım olarak “hapis cezası” veya “adli para cezası” uygulanmıştır. Para cezasının ödenmemesi halinde ise çek hesabı sahibi hakkında , “5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında

¹⁴⁴ Kırca, s.15.

¹⁴⁵ Bkz. “*A cheque is payable at sight. Any contrary stipulation shall be disregarded.*”. “*A cheque presented for payment before the date stated as the date of issue is payable on the day of presentment*” (CYK 28).

¹⁴⁶ Tekinalp, s.8; Poroy/Tekinalp, Baskı No : 12, s.249-250.

Kanunu” m.105’e göre, “ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarınca kişinin hapsedileceği” hükmü uygulanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, karşılıksız çek fiili neticesinde yaptırım uygulanması konusunda bu güne kadar üç adet karar vermiştir. Bu kararlardan ikisinde yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağına¹⁴⁷ ilişkin Anayasa hükmü esas alınmış diğer kararda ise Anayasa’da güvence altına alınan eşitlik ilkesi üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

- **Eşitlik İlkesi Bakımından Değerlendirme**

Anayasa Mahkemesi, çoğunlukla ileri tarihli çeklerin sebebiyet verdiği karşılık çek fiili ile ilgili olarak adli nitelikte yaptırım uygulanmasının Anayasa aykırı olup olmadığı konusundaki ilk değerlendirmesini “26.9.1995 tarihli ve E. 1995/18, K. 1995/50 sayılı” kararla yapmıştır. Anayasa Mahkemesi’nde götürülen bu olayda iddaa, karşılıksız çek keşide etme suçu karşısında uygulanan adli nitelikteki yaptırımın çekin, poliçe ve bono karşısında öne çıkması nedeniyle eşitlik ilkesinin ihlal edilip edilmediği yönündedir.

3167 sayılı ÇK, TTK’ndaki düzenlemeye paralel hükümler içererek, düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edilip de kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan çekin hem hukuki takibe hem de cezai kovuşturmayaya konu olabilmesine imkân tanımıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, hem 3167 sayılı ÇK hem de TTK içerisinde bulunan hükümler, çekin görüldüğünde ödenmesi gerektiğine vurgu yaparken, uygulamada çek, kredi aracı olarak kullanılmıştır. Kanunda belirtilen hükümler ile uygulama arasındaki farklılık, çekin düzenleme tarihinden önce ibraz edilerek borçlu kişinin öngörmediği sonuçların ortaya çıkmasına ve çeklerin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, çek nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkların sayısının artmasına neden olmuştur.

¹⁴⁷ Ufuk Çetiner. Anayasanın Otuz sekizinci Maddesinin Değişmesi Sebebiyle Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve İcra İflas Suçları Bakımından Ortaya Çıkan Hukuksal Durumlar, Ankara Barosu Dergisi, 2002/1, s.177 vd.

Farklılıklardan kaynaklanan bu uyuşmazlıkları önlemek amacıyla 3167 Sayılı ÇK'a geçici ikinci madde ile "31/12/2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir."¹⁴⁸ şeklinde bir hüküm eklenmiştir. ¹⁴⁹

Anayasa Mahkemesi, yukarıda anlattığımız gibi ileri tarihli çeklerin tarihsel gelişimini anlatmış ve "kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çek ortak birtakım yasal düzenlemelere tabi tutulmuş olmakla beraber herbirinin ticari hayata konuluş amacı, ekonomik ve toplumsal işlevleri ...farklı olduğu" şeklinde gerekçeye dayanarak düzenlemenin Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olmadığı yönünde karar vermiştir. Ancak doktrinde bu karar, sağlam temellere dayanmadığı gerekçesi ile eleştirilmektedir. ¹⁵⁰

• Ölçülülük İlkesi Bakımından Değerlendirme

Anayasa Mahkemesi'nin karşılıksız çek keşide etme fiilinin yaptırımını olarak uygulanan adli cezaların ölçülülük ilkesi bakımından değerlendiren bir kararı bulunmamaktadır. Ancak, "26.9.1995 tarihli ve E. 1995/18, K. 1995/50 sayılı" kararın karşı oy yazısında Başkanvekili Güven Dinçer, Anayasa'nın 10'uncu ve 37 nci maddeleri yönünden düzenlemeyi değerlendirirken, asıl itibarıyla ölçülülük ilkesi bakımından çekin karşılığının bulunmaması durumunda uygulanan yaptırım konusunda bir değerlendirme yapmıştır.

¹⁴⁸ Düzenlemenin geçici niteliği ve Türk Ticaret Kanunundaki hükümler karşısında, bu düzenlemenin çekin hukuki niteliğinde esaslı bir değişim anlamına gelmediği ve bu düzenlemeye rağmen hale çekte vade olmadığı ifade edilmiştir. YEŞİLOVA Ecehan Aras/YEŞİLOVA Bilgehan, Çek Hukukuyla İlgili İki Yeni Düzenleme, TBB Dergisi, Sayı 82, 2009, s. 29.

¹⁴⁹ Söz konusu hükmün gerekçesi "Madde ile; belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenememesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır." şeklinde ifade edilmiştir. Komisyon Raporunun Muhalefet Şerhlerinde ise "Bu düzenleme çek kavramının ruhuna aykırı olmakla birlikte ticari hayatta giderek artan istikrarsızlık ve güven bunalımına karşı bir önlem olarak getirildiği düşünülmektedir." "... çeklerde yazılan keşide tarihleriyle ilgili düzenleme ... doğrudan krizle mücadele amaçlı düzenlemeler olarak kabul edilmesi mümkündür." görüşlerine yer verilmiştir. YEŞİLOVA Ecehan Aras/YEŞİLOVA Bilgehan, Çek Hukukuyla İlgili İki Yeni Düzenleme, TBB Dergisi, Sayı 82, 2009, s. 8-9.

¹⁵⁰ Bkz. Haşim Kılıç'ta karşı oy yazısında aynı hususa işaret ederek: "Hapis cezası öngörülerek alacaklının hakkının korunması ve kamusal güvenin sağlanması gerekçesi de kabul edilemez. Hukuksal nitelikleri farklı da olsa bono ve poliçe gibi kambiyo senetlerinde de ödenmediği takdirde kamusal güvenin bozulması ve alacaklının hakkının yok olması söz konusu olabilir. Bu nedenle iyiniyetli olması koşuluyla bonosunu ödeyemeyen kimseye hapis cezası öngörülemeyeceği gibi karşılıksız çıkan çek içinde öngörülemez." hususuna vurgu yapmıştır.

Başkanvekiline göre, ceza yaptırımı, benzeri konulardaki ekonomik suçlar için öngörülme- yen çok ağır bir yaptırımı öngörmesi nedeniyle Anayasa'nın eşitlik ilkesini içerisinde barındıran 10'ncu maddesine ve cezaların genel ilkelerini düzenleyen 37'nci maddesine aykırılık oluşturduğunu, bu aykırılığa gerekçe olarak; özellikle hürriyetlerle ilgili kanunların düzenlenmesinde makûl ve kabul edilebilir olanları aşan ölçütler kullanılmayacağı; adam öldürme veya ölüme sebebiyet verme suçları ile ekonomik bir suç aynı düzeye getiren veya yaklaştıran bir yasama anlayışının kabul edilemeyeceği; benzeri kambiyo senetleri için hiçbir hürriyeti bağlayıcı ceza tehdidi altında olmayan ekonomik fiillerin, çeklerde, çok ağır nitelikteki suçlara benzer bir şekilde cezalandırılması kanunların düzenlenmesindeki ölçülülük esaslarını ihlâl edeceğini, bunun da Anayasa'daki eşitlik kavramına aykırılık oluşturacağını; yasa koyucunun her özel ceza kuralı yönünden ceza yasalarının bütünlüğü içinde belirli ölçüler ve dengeler gözeterek düzenleme yapmak zorunda olduğunu; ekonomik ilişkilerle ilgili koruyucu düzenlemelerde, ekonomik yaptırımların önde gelmesi gerektiğini; bunlar için ceza kurallarının en sonda düşünülebilecek tedbirler olduğunu; bu yönüyle de düzenlemenin, ekonomik bir suç olan karşılıksız çek için ölçüsüz bir yaptırım olarak 37'nci maddeye aykırı olduğunu ifade etmiştir.

Anayasa Mahkemesi Başkanvekili'nin ifade ettiği gibi, doktrinde de, karşılıksız çek fiili neticesinde uygulanan adli yaptırımların ölçülülük ilkesini zedelediği düşüncesi yaygındır.

- **Ceza Yaptırımı Hakkında Mahkemenin Görüşü**

3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'la Anayasa'nın 38'inci maddesine sekizinci fıkraya eklenen yeni bir hükümle, hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Anayasa'nın 38'inci maddesinde yapılan bu değişiklikten sonra özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların uygulamasında ciddi problemler yaşanmıştır.¹⁵¹

Anayasa'ya aykırılığı ve uygulamada en çok probleme neden olan düzenleme, 3167 sayılı ÇK'nda karşılıksız çek fiili neticesinde uygulanan adli nitelikli yaptırım olmuştur.

Anayasa Mahkemesi bu konuda ilk kararını, 21/11/2002 tarihli ve E. 2001/408, K. 2002/191 sayılı kararlarla vermiştir. Anayasa Mahkemesi, karşılıksız çek fiili neticesinde uygulanan adli

¹⁵¹ Çetiner, ., s.174.

nitelikli yaptırımların, Anayasa'nın 38. Maddesine eklenen yeni fıkra hükümlerine aykırı olmadığına dair karar vermiştir.¹⁵²

Anayasa Mahkemesi yukarıdaki karar haricinde verdiği "11/12/2002 tarihli ve E. 2002/165, K. 2002/195 sayılı" kararında da aynı mahiyetteki gerekçelerle aynı sonuca ulaşmıştır.

Anayasa Mahkemesi, vermiş olduğu bu kararlarda iki temel gerekçeye dayanmıştır. Bunlardan birincisi, çek ilişkisinin sözleşmeden bağımsız bir kambiyo ilişkisi olduğudur. Çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması zorunlu değildir ancak çek keşide etmekle bir kişinin diğer bir kişiye belli bir miktar parayı ödemeyi kabul ettiği konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi Başkanı Sayın Hakim Kılıç, bu temel gerekçeye karşı olduğunu karşı oy gerekçesinde ifade etmiştir. Kılıç'a göre; borç ilişkisi ile çek kullanımı arasında bağın tamamen koparılamayacaktır. Ayrıca çeke ilişkin ödeme taahhüdünün temelinde karine olarak bir sözleşme bulunmaktadır.¹⁵³

Anayasa'nın 38'inci maddesine eklenen, hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağına ilişkin düzenlemenin gerekçesinde "4 nolu protokol gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmü eklenmiş ve sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçlar da vardır." ifadelerine yer verilmiştir. Üstelik, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4 nolu Protokolü'nün 1. maddesi "Borç için hapis yasağı" başlığını taşımaktadır.¹⁵⁴

¹⁵² Bkz. İtiraz başvuruları

¹⁵³ Bkz. Haşim Kılıç karşı oy gerekçesinde; "*Çoğunluk görüşünde, borç ilişkisi ile çek kullanımı arasındaki bağ koparılmış soyut bir kambiyo ilişkisinden bahsedilmiş, sözleşmeden bağımsız bir kambiyo yükümlülüğü üzerinde durulmuştur. Oysa, keşideci ile lehdar arasındaki borç ilişkisini sözleşmenin dışında mutlak bağımsız bir işlem olarak nitelemek mümkün değildir. Sözleşmeye bağlı bir yükümlülük nedeniyle çek keşide edenle lehdar arasında bir ilişki her zaman olanaklıdır.*" demiştir.

¹⁵⁴ Bkz. TBMM Adalet Komisyonu Raporunda çekin mahiyeti gereği bir özel hukuk borcu olduğu husus vurgulanmıştır. "Anayasanın 38 inci maddesinin sekizinci fıkrası ve diğer uluslararası sözleşme hükümleri, doğrudan veya dolaylı olarak hürriyeti bağlayıcı ceza verilmemesi yükümlülüklerini bünyesinde barındırmaktadır. Özel borç ilişkilerindeki edimlerin yerine getirilmemesine bağlanan yaptırım seçeneklerindeki küresel hukuk eğilimi, özgürlüklerden yoksun kılma kategorisinin terk edilmesi yönündedir. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi farklı bir yorum (Anayasa Mahkemesi 17/3/2011 T, 2010/6 E, 2011/54 K) benimsemişse de, çekin özel borçlar kategorisinde olduğu konusunda hukuken bir duraksama yoktur. Zira dayanağını oluşturduğu temel ilişkiyle hukuki bağı koparılmış (illiyetten mücerret) kambiyo senedi olan çek, mahiyeti itibarıyla bir özel hukuk borcunu tecessüm ettirir. Bu kapsamda Türkiye'nin gerek Anayasanın 90 ıncı maddesi gerekse ilgili uluslararası sözleşmeler bağlamında karşılıksız çeklerle ilgili olarak hapis cezasını

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bu karar ile ekonomik sebeplerden oluşan borçlar için adli nitelikte ceza verilmesini engellemeyi amaçlamış ama bazı durumlardaki çek ilişkisinin temelinde, bir sözleşmenin varlığından söz edilememesi, mahkemenin kararını etkilemiştir. Bu karara göre Mahkeme, çek bir sözleşmeye bağlı olsa dahi çek hesabı sahiplerine adli nitelikli yaptırımlar uygulanmasına olanak sağlamıştır.

Mahkeme'nin ikinci temel gerekçesi ise Anayasa'nın 38. maddesi kapsamında hürriyeti bağlayıcı ceza yasağının, sözleşmeden doğan borcun "yerine getirilememesi" hükmünü gerektirdiği; oysa keşidecinin, çekin karşılıksız olmasını bilmesine rağmen çek keşide ettiği, bu borcun yerine getirilemediğinden söz etmenin olanaksız olduğudur.

Ancak ülkemiz ticari hayatında çek, çok büyük öneme sahip olup esas olarak kredi aracı niteliğinde kullanılmaktadır. Mahkemenin verdiği karar, Türk ticari hayatını olumsuz yönde etkilemiş ve uygulamada çelişkiler yaratmıştır.

Nitekim, karşı oy gerekçesinde Haşim Kılıç, Mahkeme'nin bu görüşünün söz konusu ilkenin uygulama alanını oldukça daralttığını ifade etmiştir.¹⁵⁵

6.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bakımından

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ile bu Sözleşmeye Ek Birinci Protokol'de tanınmış bulunan hak ve özgürlüklere, ek haklar ve özgürlükler tanıyan 4 numaralı Protokol'ün "Borçtan dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılma yasağı" başlığı altında düzenlenen birinci maddesi; "Hiç kimsenin yalnızca akdi ilişkiden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun

sürdürebilme imkânı kalmamıştır." (TBMM, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 137, s. 16 vd.)

¹⁵⁵ Bkz. Karşı oy gerekçesinde Haşim KILIÇ; "... Yapılan bu değişiklik pozitif hukuk kurallarına kaynaklık etmiyor, ya da etkilemiyorsa kural haşivdir denilebilir. Anayasakoyucu böyle bir amaç gütmeyeceğine göre Anayasa'nın 38. maddesine giren bu kurala işlerlik kazandırmak gerekir. İhmal, hile ve kötü niyet dışında kalan ekonomik suçlara ekonomik ceza öngörülmesi çağdaş dünyada kabul edilen ve izlenen bir politikadır. Bu anlayış ve amaç içinde düşünülmeyişi takdirde Anayasa'nın 38. maddesinde yazılmış olan bu değişikliğin pozitif hukuk içinde uygulama alanı hiç yok denecek kadar işlevsiz olduğu çok açıktır. Bu değişiklik yapılmadan önce kimi ekonomik suçlara hapis cezası öngörülmesi Anayasa'ya aykırı olmamasına karşın, yeni kural bu alanı sınırlayarak oldukça daraltmıştır."

birakılamaz” düzenlemesine yer vermiştir. Protokolle getirilen bu düzenleme, “borç için hapis yasağı”nın sınırları genişletilerek “borç için özgürlüğünden yoksun bırakılmama” hükmünü benimsemiştir.

Ülkemizde 6237 sayılı kanun ile değiştirilen 5941 sayılı Çek’nda yapılan düzenleme, karşılıksız çek fiili için öngörülen idari yaptırımın, adli nitelikte bir yaptırım içermemesi nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Sözleşmeye uygun bulunacağı düşünülmektedir.

7. ÇEK HUKUKUNDAKİ DÜZENLEMELERİN TÜRK HUKUKUNA ETKİSİ

7.1. 3167 Sayılı Çek Kanunu’nun Türk Hukukuna Etkisi

6762 sayılı TTK hükümlerinin tüm sorunlara çözüm üretmemesi sonucunda; 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile getirilen en önemli değişiklik, “karşılıksızdır” işlemi neticesinde çek hamilinin şikayetine bağlı olarak, ödenmeyen çekin keşidecisine 1 yıldan 5 yıla kadar “hapis cezası” olmak üzere getirilen cezai yaptırımdır. Karşılıksız çek fiilinin yaptırımı, cezai niteliğe kavuştuğundan çek kullanımı yaygınlaşmış ancak bu fiilden kaynaklanan ceza dava sayılarında da önemli ölçüde artış olmuştur. 3167 sayılı yasada 4814 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında hapis cezası yaptırımının bu eylemi, ilk kez yapanlara değil ikinci kez gerçekleştirenlere getirilmesi dahi ceza davalarındaki dosya sayısını düşürememiştir.

5941 sayılı ÇK’nun yürürlüğe girmesinden önce 28.02.2009 tarihinde, Resmi Gazete’nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanun’un 18. maddesi ile 3167 sayılı Kanun’a eklenen geçici 2. maddede “*31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir*” hükmü, yukarıda çeki ilişkin türk hukukunda yapılan düzenlemeler başlığı altında bahsedilen madde gerekçesi ile birlikte ele alındığında, yaşanmakta olan ekonomik kriz nedeniyle ortaya çıkan belirsizliğin ve güvensizliğin bir sonucu olarak, ellerinde bulunan ileri tarihli çekleri vadesinden önce bankaya ibraz edenlerin önüne geçilmesi, piyasadaki para dolaşımının sürekliliğinin

sağlanması ve ticari yaşamda ortaya çıkan sorunların, mağduriyetlerin bir ölçüde önüne geçilmesi gibi hedefleri gözeterek yürürlüğe girmiştir. Ancak beklenen hedefler amacına ulaşamamıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz durumu en iyi şekilde istatistiki bilgiler anlatmaktadır. Buna göre; 2008 yılında özel kanunlar nedeniyle açılan toplam ceza davası sayısı 1.042.373 iken, karşılıksız çeki dayalı ceza davası sayısı 177.543'dir. Başka bir ifadeyle, 2008 yılında Türkiye'deki özel kanunlardan doğan ceza davalarının %17'i karşılıksız çekle ilgilidir. Bu istatistik, ilerleyen dönemlerde yürürlüğe giren kanunlar ile birlikte, örneğin 2012 yılında %39 civarına çıkmıştır.¹⁵⁶ Bu durum sosyal bir felakete dönüşmüş olup karşılıksız çek keşide etme suçunun en büyük sebebi ileri tarihli çekler olarak gösterilmiştir.

7.2. 5941 Sayılı Çek Kanunu'nun Türk Hukukuna Etkisi

Çekin güvenilirliğini arttırma, ödeme aracı olarak kullanılması, toplumda itibar kazanması, karşılıksız çek fiilinin önüne geçilmesi, kara para aklamanın önlenmesi ve terörün finansmanında çekin rol oynamasına engel olmak amacıyla yeni bir kanun hazırlanmış, sonuç olarak; 5941 sayılı kanun ile 3167 sayılı eski ÇK nezdinde oluşan sorunlara ve eleştirilere çözüm üretmek istenmiştir.¹⁵⁷ Ancak 5941 sayılı ÇK, uygulamada ki sorunlara uzak, yanlış anlamalara yol açan, tecrübelerden yararlanılarak sorunları gidermesi gerekirken var olan sorunları tetiklediği için birçok eleştirinin odak noktası olmuştur.¹⁵⁸

5941 sayılı ÇK, 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmiş ve yürürlükten kaldırdığı 3167 sayılı "Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin korunması hakkında kanunun" hemen hemen tüm hükümlerini değiştirmiştir.

¹⁵⁶ Adli Sicil ve İstatistik Kurumu

¹⁵⁷ Bkz. "5941 sayılı Çek Kanunu" Genel Gereği A II, N.10

¹⁵⁸ Murat Kayaççek, "5941 Sayılı Çek Kanunu" na İlişkin Eleştiriler ve Değişiklik Önerileri (Uygulama ve Doktrin), TAAD, Cilt:1,Yıl:3, Sayı:8 (20 Ocak 2012)

Değişikliğe gidilmemiş nadir hükümlerden olan 3167 sayılı ÇK m. 1/2’de “*Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır*” hükmü bu kanun ile de korunmuş olup, eski yasa da olduğu gibi TTK hükümlerine atıfta bulunulmuştur.¹⁵⁹

5941 sayılı ÇK ile TTK hükümlerinin, birbirini tamamlaması ve çelişmemesi gerekmektedir. Kaldı ki ; 5941 sayılı ÇK, özel bir kanun olup TTK’nu da değiştirme amacı bulunmamaktadır.¹⁶⁰ Bu kanun ile birlikte çek hukukunda yeni bir dönem başlamıştır.

7.2.1. 5941 Sayılı Kanunu Çerçevesinde Getirilen Yenilikler

“3167 sayılı Çek Kanunu”, 5941 sayılı Kanun ile büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin ortaya konulabilmesi için¹⁶¹ 5941 sayılı ÇK ile değiştirilen konulara kısaca değinmek gerekmektedir.

- **Bankanın Çek Hesapları ve Defterleri Bakımından Yükümlülükleri**

5941 sayılı ÇK, piyasada çeke olan güvenin sağlanabilmesi için hesabın açılması sırasında bankalara, basiret ve özen ödevi yüklemiştir. Bankalar çek hesabının açılabilmesi için 2. madde de belirtilen hükme göre gerekli belgeleri eksiksiz olarak istemeli ve bu belgeleri basiret ve özen çerçevesinde incelemelidir.

Banka ayrıca çek hesabı açmak isteyen kişilerin hem ekonomik hem de sosyal durumunun hesap açmaya uygun olup olmadığını da araştırmak zorundadır. Hesabın açılabilmesi için ilgilinin, vekilinin veya yasal temsilcisinin imzası bulunmalıdır.

Yukarıda bahsi geçen kanunun 2. Maddesinde anılan hükümlere aykırı olarak çek hesabı açılması, hatta hesap açılmadan tüm unsurları bünyesinde barındıran bir çek keşide edilmesi

¹⁵⁹ Seza Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, (Konferans, 29.12.2009)

¹⁶⁰ Yıldız, . s. 280.

¹⁶¹ Ersan Şen/ Erkan Malbeği, Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek, 3. B. Ankara 2012

halinde TK m. 695 f.1 geçerli olacaktır. ¹⁶² Zira anılan bu hükümlere aykırılığın yaptırımını, 5941 sayılı ÇK m. 7 f. 37, 6, 7 de adli para ve hapis cezası olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte muhatap, nezdinde yeterli karşılık bulursa bile, çek anlaşmasının bulunmadığı gerekçesi ile ibraz edilen çeki ödemekten kaçınabilecektir.

- **Bankaların Karşılıksızdır Durumunun Tespiti Sonucunda Ödemekle Olduğu Miktar ve Gecikmeden Doğan Cezalar Bakımından Yükümlülükleri**

3167 sayılı ÇK ile 5941 sayılı ÇK, çekin karşılıksız çıktığı durumlarda bankanın, hamile bir miktar ödeme yapacağını hükmüne yer vermiştir. Uygulamada bu durum “çek yaprak bedeli” olarak isimlendirilmektedir. Bu bedel, her sene değiştirilmektedir. Günümüzde yani 2014 yılında çek yaprak bedeli 1.120- TL olarak belirlenmiştir.

Banka, karşılığı bulunan çeki veya ödemekle yükümlü olduğu miktarı, ödemeyi geciktirir ise 5941 sayılı ÇK m. 3/7'e göre, her gün için binde üç gecikme cezası ödemeye mahkum edilmiştir.

- **Bankaların Bildirim Bakımından Yükümlülüğü**

5941 sayılı ÇK m. 4/1'e göre, bankalar, hamiline çek defterinin hesap bilgileri ile hesabın sahiplerine ilişkin bilgileri, Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirmek zorundadır. Aynı maddenin 3. Fıkrasına göre ise, bankalar, “hamiline çek yaprağı” olmadan hamiline çek düzenleyen müşterileri hakkında suç duyurusunda bulunmak aynı zamanda bu durumu GİB'na bildirmek ile de yükümlü tutulmuşlardır. Ancak bankalara getirilen bildirim yükümlülüğü, bankalar için herhangi bir tehdit oluşturmamaktadır. Çünkü bildirim yapılmadığı takdirde bankalar, herhangi bir yaptırıma maruz bırakılmamaktadır.¹⁶³

5941 sayılı ÇK'nun Bankalara Bildirim yönünden getirdiği bir diğer yükümlülük ise 4. Maddenin 2. Fıkrasında yer almaktadır. Buna göre; basiretli bir tacir gibi hareket etme

¹⁶² İsmail Kırca, : 5941 sayılı Çek Kanunu, Konferans, Ankara 2010, s.8.; Kendigelen, A.: Çek Hukuku, Bası : 4, İstanbul, Yıl: 2007, s.68.

¹⁶³ Pulaşlı, ., s. 355.

yükümlülüğü olmayan başka bir ifadeyle tacir olmayan kişilere ait çek yapraklarının, tüzel kişiler veya tüzel kişi adına zımnem veya alenen hareket eden kimseler tarafından kullanılması yasaktır. Bu yasağa rağmen yukarıda anlattığımız olay cereyan eder ve tacir olmayan kişilerin hakları ihlal edilir ise, bu durum bankalar tarafından GİB'na bildirilir.

- **Karşılıksız Çek Fiilinin Sorumlusunun Tayini Bakımından**

5941 sayılı ÇK, eski kanundan farklı olarak, karşılıksız çek fiilinin sorumlusunu tespit etmek için çekin ibraz edildiği anı dikkate almış ve çek hesabı sahibi ile çek üzerinde yazılı meblağı hesabından bulundurmeyen kişilerin sorumlu olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁴

5941 sayılı ÇK m. 5/3'e göre, çek hesabı olan gerçek kişiler, çek düzenlemesi için başka bir kişiye vekalet veremez. Bu hükme aykırı davranan gerçek kişiler, düzenlenen çekten ötürü doğabilecek hukuki ve idari yaptırıma maruz kalacaklardır.¹⁶⁵

7.3. 6273 sayılı kanun ile değişik 5941 sayılı Çek Kanunundaki Yenilikler

6273 sayılı "Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" 03.02.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu kanun köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. 6273 sayılı Kanun ile değiştirilen 5941 sayılı ÇK'nda en radikal değişiklik şüphesiz ki "Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı" şeklinde düzenlenmiş olan idari nitelikteki müeyyidedir. Bu değişiklik ile kanunda yer alan "hukukî ve cezaî sorumluluk" ibaresi kaldırılmış "hukukî sorumluluk ile idarî yaptırım sorumluluğu" şeklinde yeni bir hüküm tesis edilmiştir. Bu hükümle beraber ne çekin borçlusuna ne de çekin alacaklısına faydası olmayan cezai müeyyide ortadan kaldırılmıştır. Bu bağlamda, hukuki bir ilişkiden doğan bir borçlanmadan dolayı kimse hürriyeti bağlayıcı

¹⁶⁴ Öztan,, s. 312; Şen/Malbeği, ., s. 73, 77.

¹⁶⁵ Bkz. "3167 sayılı yasa döneminde gerçek ve tüzel kişiler vekalet vermek suretiyle kendi adlarına çek düzenleyebiliyorlar, ancak çeki bizzat kendileri düzenlemediklerinden dolayı sorumlulukları cihetine gidilemiyordu. 5941 sayılı yasada ise gerçek ve tüzel kişilerin vekil tayin etmek suretiyle çek düzenlemeleri yasaklanmıştır."

hapis cezasına mahkum olmayacaktır. 6273 sayılı kanun ile değiştirilen 5941 sayılı ÇK çerçevesinde getirilen diğer düzenlemelere de aşağıda kısaca değineceğiz.

- Cezai yaptırımlar kaldırılarak yerine idari yaptırımlar getirilmiştir.
- Çekin unsurları arasına “Çekin Basıldığı Tarih” eklenmiştir. Bu tarih, Bankanın karşılıksız çıkan çek bakımından üstlendiği sorumluluğunun belirlenmesi noktasında etkili olacaktır.
- Bankanın ödemekle yükümlü olduğu “çek yaprak bedeli”, beş yıllık zamanaşımı süresine tabi olmuştur.
- Çekin düzenlenmesi suretiyle dolandırıcılık, belgede sahtecilik veya başka bir suçun vuku bulması halinde de çek hesabı açma ve düzenleme yasağı verileceği hükme bağlanmıştır.
- Çekin karşılıksız kalması halinde uygulanacak olan “Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” kararı yalnızca çek hesabı sahibi gerçek kişiler ve doğrudan tüzel kişiler bakımından uygulanabilecektir.
- Bankaların, 31.12.2012 tarihine kadar yeni çek defteri basarak ve basmış oldukları bu yeni çek defterlerini müşterine vermek suretiyle kendileri tarafından muhafaza edilen eski çek defterlerini imha edecekleri belirtilmiştir. Piyasada kullanılan eski çek defterlerinin ise hukuki geçerliliği korunacaktır.
- “İleri Tarihli Çek” kavramını bu Kanunla beraber 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır.
- Altı aylık zamanaşımı süresi değiştirilmiş ve bu kanunla süre üç yıla uzatılmıştır.

6273 Sayılı ÇK, karşılıksız çek fiili neticesinde uygulanan cezai yaptırımı, idari yaptırım niteliğine dönüştürmüştür. Bu sebeple, “Karşılıksız Çek Keşide Etmek” suçu ile yargılamaları halen devam eden şüpheli veya sanıklar hakkında mahkemece sadece idari yaptırım kararı veya idari yaptırım kararı verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerekecektir. Mahkemece bu suçu işleyen fail hakkında beraat kararı verilmesi halinde hukuka aykırılık söz konusu olacaktır.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Nitekim Yargıtay da 6273 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonrasında bir kararında şu şekilde hüküm vermiştir:

Buna göre; mahkemece fail hakkında, suç olmaktan çıkarılıp idari yaptırıma tabi tutulan bir fiilden dolayı faile beraat kararı verilemeyeceği, mahkemece fail hakkında ancak idari yaptırıma karar verilebileceğini eğer fail hakkında idari yaptırım kararı verilemiyor ise mahkemece idari yaptırım kararı verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerektiği görüşü hakimdir.

Yargıtay aşamasında olan dosyalar ise, kararı veren yerel mahkemeye geri gönderilecek ve yerel mahkeme duruşma yapmaksızın sanık hakkında idari yaptırım uygulayacaktır. Aleyhine hapis cezası hükmolunan kişiler ise bu kanun çerçevesinde tahliye olacaklardır.

7.2.3. Yeni Çek Sisteminin Yargı Sistemine Olan Etkileri

5941 sayılı kanun değiştiren 6237 sayılı ÇK, ileri tarihli çekin vade süresine 2017 yılına kadar uzatarak, türk ticaret hayatındaki kişilere bu durumun sürekli olacağına dair işaret vermiştir. Ancak yine bu kanun karşılıksız çek fiili karşısında adli yaptırımları kaldırarak, idari yaptırımların önünü açmıştır. Dolayısıyla bu değişiklik, hamilden çok çeki düzenleyen kişileri koruma altına almıştır. Aynı zamanda türk ticari hayatında çek kullanımının azalmasına sebep

“03.02.2012 tarih ve 28193 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 31.01.2012 tarih ve 6273 Sayılı Çek Kanununun’da değişiklik yapılmasına dair Kanununun 3.maddesi ile 5941 Sayılı Kanununun 5.maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “hukuki ve cezai sorumluluk” ibaresi “hukuki sorumluluk ile idari yaptırım” şeklinde değiştirilmiş, 6.maddesine eklenen geçici madde 3’ün 7.fıkrasıyla da “Bu kanun hükümlerine göre suç karşılığı uygulanan yaptırımı, idari yaptırıma dönüştüren fiiller nedeniyle, b) kovuşturma evresinde bulunan dosyalar hakkında mahkemece, idari yaptırım kararı verilir” hükmü getirilmiştir.

İdari yaptırım kararı verilemeyecek ise mahkemece idari yaptırım kararı verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmekte olup, uygulamada bu doğrultudadır.

Beraat kararının hangi hallerde verileceği 5271 Sayılı CMK’nun 223.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Beraat kararı; yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması, yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması hallerinde verilir.

Suç olmaktan çıkarılmış ve idari yaptırıma tabi bir fiilden dolayı Beraat kararı verilemez. Mahkemece 30.03.2012 tarihinde verilen Beraat kararı hukuksal dayanaktan yoksun ve yok hükmündedir.”Y. CD., 11.07.2012 T., E. 2012/11338, K. 2012/40863 sayılı kararı.

olmuştur.¹⁶⁷ Ancak bu durum ileri tarihli çeklerin vade sorunu nedeniyle ortaya çıkan karşılıksız çek fiili oranını düşürmeye engel olamamıştır.

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 2010,2011,2012 yılı verileri incelendiğinde çek kanunlarından kaynaklanan dava sayısı, yukarıda anlattığımız durumu kanıtlar niteliktedir. Buna göre;

- 2010 yılında, çek kanunundan kaynaklanan davalar, özel kanunlar kapsamında ceza mahkemelerinde açılan dava sayısının %36.2'sini oluşturmaktadır (2010 yılında özel ceza kanunları dolayısıyla açılan toplam dava sayısı 1.119.617'dir). Ceza mahkemelerinde açılan davaların ise toplam sayısının %12'sini oluşturmaktadır (2010 yılında açılan toplam ceza davası sayısı 3.344.599).
- 2011 yılında, çek kanunundan kaynaklanan davalar, özel kanunlar kapsamında ceza mahkemelerinde açılan dava sayısının %31.7'sini oluşturmaktadır. (2011 yılında özel kanunlar dolayısıyla açılan toplam dava sayısı 851.913'dür) Ceza mahkemelerinde açılan toplam davaların ise neredeyse % 9'unu oluşturmaktadır. (2010 yılında açılan toplam ceza davası sayısı 3.191.147).
- 2012 yılında, çek kanunundan kaynaklanan davalar, özel kanunlar kapsamında ceza mahkemelerinde açılan dava sayısının %39.9'unu oluşturmaktadır (2012 yılında özel ceza kanunları dolayısıyla açılan toplam dava sayısı 916.261'dir). Ceza mahkemelerinde açılan davaların ise neredeyse %11'sini oluşturmaktadır (2012 yılında açılan toplam ceza davası sayısı 3.603.167).¹⁶⁸

Bu rakamlar göstermektedir ki, ÇK'ndaki düzenlemeler nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar, yargı sistemindeki iş yükünün önemli bir kısmını teşkil etmiş, davaların makul süre içerisinde görülmesine olanak kalmamıştır. Kanun koyucu, bu sorunu gidermek amacıyla Anayasa'nın 141 ve AİHS'nin 6. Maddesi uyarınca son olarak 5941 sayılı ÇK'unda 6237 sayılı kanun ile düzenlemeye gitmiştir. Ancak bu kanunla, karşılıksız çek fiilinin cezai yaptırımını ortadan kaldırıldığı için türk ticari hayatında çekin kullanımı dolaylı yoldan azaltılmıştır. Üstelik

¹⁶⁷ Bkz. "Karşılıksız çek fiilini yaptırımının idari nitelikte değişmesiyle 2012 yılında kötünietli çek düzenleyen kişilerin artması neticesinde istinai olarak sadece 2012 yılında türk ticari hayatında çek kullanım sayısı artmıştır."

¹⁶⁸ Bkz. Adli Sicil ve İstatistik Kurumu

istatistiklerden de anlaşılacağı üzere, bu değişikliğin, çek kanunundan doğan uyuşmazlıklarda, yargı sistemindeki iş yüküne herhangi bir etkisi olmamıştır.

SONUÇ

Gerçekte düzenlendiği günden daha ileri bir tarih taşıyan, gerçeğe aykırı keşide tarihli çekleri ifade eden ileri tarihli çekler, günümüzde borcun ileri bir tarihte ödenecek olduğu durumlarda, olağan olan, borçlu tarafından alacaklıya ödeme taahhüdü niteliği taşıyan bir kredi aracına dönüştürülmüştür. Bu durum her yenilenen kanun ile beraber daha da sağlamlaştırılmıştır.

3167 sayılı ÇK yürürlüğe girene kadar yani 1985 yılına kadar, TTK kambiyo senetlerine ilişkin sistem, kredi aracı olarak bono ve poliçe, ödeme aracı olarakta çek üzerine kurulmuştur. Bu vesile ile TTK hükümlerinde, çekin bir ödeme aracı olması sebebiyle görüldüğünde ödenir ibaresi yer almıştır. Ayrıca çekte vade olmadığı için çek üzerine herhangi bir vade yazılması da yasaktı. Bu dönemde TTK, çekin ödeme aracı olması nedeni ile, hamilin menfaatini, düzenleyenin menfaatinden üstün tutmaktaydı.

Türk Ticari hayatındaki problemlerin başında gelen sermaye azlığı sorunu neticesinde türk ticari hayatında faaliyet gösteren kişiler tarafından bu sorunların giderilmesi amacıyla ileri tarihli çek kavramı uygulamaya girmiştir. Yine bu dönemde, karşılıksız çek kavramı, karşılıksız çek fiili neticesinde uygulanan yaptırımların ağır olması neticesinde hamiller tarafından oldukça rağbet görmüştür. İlerleyen bu süreçte, ileri tarihli çekler, türk ekonomi piyasasında döviz hatta Türk Lirasından fazla kullanılmaya başlamış, ekonominin temel taşı olmuştur.

İleri tarihli çekler, büyük ölçüde karşılıksız çek fiilinin oluşmasına etki etmiştir. Bu sebeple yargı sistemi yavaşlamış, davaların makul sürede tamamlanmasına olanak kalmamıştır. Türk ticari hayatının temel taşı olan ileri tarihli çeklerin, Türk hukuk sisteminde zımnen düzenlenmiş olması bu konu da kanun değişikliklerini zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla, bu düşünce çerçevesinde, ileri tarihli çekin, ekonomik hayattaki yerine ve önemine uygun olarak, sistem içinde ayrıca düzenlenmesi, ekonomi ve hukuk arasındaki uyumun sağlanması açısından çeklere ilişkin kanun düzeyinde düzenlemeler getirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Yukarıda bahsettiğimiz ihtiyaç doğrultusunda, ilk düzenleme, 19.03.1985 tarihli ve 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunu” ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, TTK hükümlerine paralel olarak, ileri tarihli çekleri kısmen de olsa kabul etmiş ancak düzenleme tarihinden önce ibraz edilip kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan çekler için hukuki ve cezai yaptırımlar öngörmüştür.

3167 sayılı ÇK ile adli nitelikte yaptırım getirilmesinin asıl amacı, çekin güvenilirliğini arttırmak ve hamillerin mağduriyetini kısmen de olsa önlemektir. Ancak çek hamillerinin, fazla araştırma yapmadan çeki kabul etmeleri ne de olsa çekin karşılıksız çıkması durumunda devlet kanalı ile alacağını tahsil edeceğini düşünmesi sonucunda çek kullanımını bir hayli artmış ve bu doğrultuda karşılıksız çek keşide etme fiili de artmıştır. Kaldı ki, türk hukuk sisteminde karşılıksız çek keşide etme suçu nedeniyle görülmekte olan davalar bir hayli uzun sürmekte, hamilin, dava sonuçlandıktan sonra dahi alacağını tahsil etme garantisi bulunmamaktadır. Bahsettiğimiz bu sebepler ile 3167 sayılı ÇK, uygulamadaki sorunları çözmede yeterli olamamış ve yeniden Çek hukuku alanında değişiklik yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Çek hukuku alanında 3167 sayılı ÇK üzerinde yapılan değişiklikler haricince, ikinci ana düzenleme, 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5941 sayılı ÇK’dur. Bu kanun, ileri tarihli çeklerin, düzenleme tarihinden önce ibrazını yasaklamamış, ancak ödeme yapılmasını hesapta karşılık bulunması koşuluna bağlamıştır. İleri tarihli çeklere ilişkin hukuki takibin yapılabilmesi için de, m.3/8’e göre, çekin, düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazına ve karşılıksızdır işlemi yaptırılması şartını mevzuatımıza sokmuştur.

5941 sayılı ÇK ile getirilen yeni sistem, çeki kredi aracı olarak kullanılmasını hukuki dayanak getirdiğinden, CYK ve TTK hükümlerine aykırı olması ve menfaat dengesini hamil aleyhine yadsınamaz boyutta bozduğundan yoğun eleştiriler almış, bu kanun üzerinde değişiklik yapılması da zorunlu hale gelmiştir. 5941 sayılı ÇK da bu sebepten dolayı 03.02.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6273 sayılı Kanunla değişikliğe uğramıştır.

6273 sayılı Kanun ile değiştirilen 5941 sayılı ÇK’nu, karşılıksız çıkan çekin yaptırımını, radikal bir şekilde değiştirmiştir. Bu sisteme göre artık karşılıksız çek fiilinin cezai yaptırımı

kaldırılmış yerine idari nitelikte yaptırım öngörülmüştür. İdari yaptırım olarak ise çek hesabı sahibine sadece tedbir niteliği taşıyan çek düzenleme ve çek hesabı yasağı verileceği öngörülmüştür.

Karşılıksız çek fiilinin yaptırımını değiştiren bu değişiklik, kanaatimize göre, sorunları çözmek adına önemli bir gelişme olarak sayılabilir. Ancak çek hukukuna ilişkin tüm sorunları da çözmeyeceği de açıktır. Çek hukukunda uygulanan yaptırımlar, bu kanunla birlikte Anayasamıza ve AİHS hükümleri ile de uyumlu hale getirilmiştir.

6273 sayılı Kanun ile değiştirilen 5941 sayılı ÇK, öncesinde ve sonrasındaki gelişmeler, yapılacak değerlendirme açısından önemlidir. Kanun'un kabulünden önceki son ay olan Ocak'ta karşılıksız çek sayısı, 62.778 iken, kabulünden sonra bu sayı Şubat'ta 76.920, Mart'ta 59.543, Nisan'da 61.875 olmuş ve sayı, bu orantıda devam etmiştir.

Tablo -2 : Karşılıksız Çek Sayıları

2011,12. Ay	60.234
2012, 1. Ay	62.778
2012, 2. Ay	76.920
2012, 3. Ay	59.543
2012, 4. Ay	61.875
2012, 5. Ay	83.080
2012, 6. Ay	61.644
2012, 7.Ay	74.005

(Merkez Bankası Verileridir)

Yukarıda bulunan istatistiğe göre, karşılıksız çek sayısında, 6237 sayılı kanun ile değiştirilen 5941 sayılı ÇK, yürürlüğe girdikten sonra ilk ay hafif artış yaşamış, devam eden aylardan günümüze kadar bu sayı kanun öncesi rakamla benzer oranda seyretmiştir.

Yukarıda belirtilen istatistiklere göre, ÇK nezdinde yapılan bu değişiklikten sonra ileri tarihli çeklerin büyük ölçüde sebebiyet verdiği karşılıksız çek fiili sayısında bir düşüş yaşanmamıştır. Bu değişiklik, karşılıksız çek fiilini azaltmak, yargı sisteminde iş yükünü

hafifletmek, bu sebeple davaların makul sürede görülmesini sağlamak amacıyla hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Ancak anlaşılacağı üzere kanun, asıl sorunu çözmede etkisiz kalmıştır.

İlerleyen dönemlerde, idari yaptırımın varlığı, hamilleri çek kabul ederken daha dikkatli olmaya sevk edeceği ve bu süreçte karşılıksız çek sayılarında bir azalmanın söz konusu olacağı halen daha ümit edilmektedir. Ancak bu kanun, ileri tarihli çeklere ilişkin tüm sorunları karşılamaması rağmen Anayasamıza ve AİHS hükümlerine uyumlu hale getirildiğinden kısmen de olsa olumlu bir düzenlemedir. Bu sebeple, yaptırım konusunda eski sisteme dönülmesi bir ihtimal olarak dahi düşünülmemelidir.

Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde çeklerde cezai, idari veya hukuki yaptırımları tamamını veya bir kısmını ayakta tutarak ileri tarihli çek uygulanmasının önüne geçecek ve bugüne kadar denenmemiş bir çözüm bulmak güçtür.

Eğer çözüm üretilememiş sorunlar için çek hukuku alanında yeniden bir düzenleme getirilecek ise; türk ticari hayatında çek hukukundan doğan sosyal problemlerin azaltılması bakımından hamil ile düzenleyen arasındaki menfaat dengesinin gözden geçirilmesi yerinde olacaktır.

Hukukumuzda artık yasal dayanağa da sahip olan ileri tarihli çekler, tamamen ödeme aracı niteliğinden çıkarılıp kredi aracı niteliğine haiz olmuştur. Ayrıca türk ticari piyasasında ileri tarihli çek kullanımı da bir hayli yaygınlaşmıştır. Bu doğrultuda, ileri tarihli çeklere sıklıkla kredi aracı olarak başvurulacağını söylemek hiç de zor değildir.

KAYNAKÇA

ALTUĞ, O.: "Vadeli Çek ve Senetlerin Sigorta Kapsamına Alınması ve KDV Ödemesindeki Ekonomik Çelişkiler", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Mayıs 1993, Y. 28, S. 326, (Anılış: ALTUĞ, Vadeli Çek).

ALTUĞ, O.: "Vadeli Ekonomi: Poliçeli Fatura, Protestolu Senet İndeksi, Vadeli Çek", <www.medyatext.com/merter/html/osmanaltug.html>, (07.05.2003).

ARKAN, S.: "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler", Batider 2003, C. XXII, S. 1.

BOZER A./GÖLE C. : Kıymetli Evrak Hukuku, Ders Kitapları Serisi-2, Ankara 2006.

BREADGATE R./WHITE, F: Commercial Law, Oxford University Press, 2005.

BATTAL, A. : Çekler Hakkındaki 3167 sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara 22 Ocak 2002, Ankara, 2002, Tartışmalar, s.29-30

BARTU, N.: "Muahhar Tarihli Çekler ve Çek Karşılıkları", İstBD Eylül 1950, C. XXIV, S. 9, s. 524-531.

BÜLBÜL, A.S. : Çeke İlişkin Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Kabahati, Diyarbakır,2013.

CAN, M.: "5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, 26 Mart 2010, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 2010, Tartışmalar, s.79-105

ÇETİNER, U.; Anayasanın 38. Maddesinin Değişmesi Sebebiyle Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve İcra İflas Suçları Bakımından Ortaya Çıkan Hukuksal Durumlar, Ankara Barosu Dergisi, 2002/1.

ÇOLAK, H./ ÖZDEMİR, K./ HIZ, Y.; Çek Kanunu Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Adil Yayınevi, 1. Basım 2003.

DEMİR, Ş. : 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar,Ankara Barosu Dergisi, 2013/1

- DİRİKKAN, H.:** "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2002, C. 4, S. 1, s. 1-37.
- DOMANIÇ, H. / ÇAMOĞLU, E. :** İctihadı Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticarî Mevzuat, 3. Baskı, İstanbul 1977.
- DOMANIÇ, H.:** Karşılıksız Çek, Yargıtay Kararları ve Dünya Mevzuatından Örnekler-Eleştiri ve Temenniler, İstanbul 1983 (Anılış: DOMANIÇ, Karşılıksız Çek).
- DOMANIÇ, H.:** "3167 Sayılı Çek Kanunu'nun Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçeleri", ManBD 1990, Y. 9, S. 35, s. 5-12 (Anılış: DOMANIÇ, Tasarı).
- ERİŞ, G. :** Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2003.
- ERKAN, M. :** "Yeni Bir Finansman Aracı: BARTER", Vergi Dünyası 2000/1, Y. 19, S. 221, s. 92-103.
- GENÇTÜRK, M. :** Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme (Alınış : EÜHFD, C. XV, S. 1-2 (2011)
- GÖKÇE, D. :** "Güven Sorunu Var Mı?", Akşam Gazetesi, 3 Ekim 2001, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/10/03/yazarlar/yazarlar30.html>>, (12.05.2003).
- KARAYALÇIN, Y. :** Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), Dördüncü Baskı, Ankara, 1970.
- KENDİGELEN, A.:** Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Bası, İstanbul, 2006.
- KIRCA, Ğ.:** "5941 Sayılı Çek Kanunu, Konferans", 22 Ocak 2010, Ankara, 2010, s.5-34.
- ÖZKAN, Ö./ GÜNER, E. :** Çekin Tedavüle Sunulması ve Devri, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı : 32, Eylül-Ekim 2012.
- ÖZGENÇ, Ğ.:** Çek Kanunu, 3. Bası, Ankara, 2010.
- ÖZGENÇ, Ğ.:** "Yeni Çek Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme", 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, 26 Mart 2010", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 2010,-s. 69-76 (Panel).
- POROY R.:** "Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler", Batider, Aralık, 1981, C.XI, S.2, Çek Hukukunda Yeni Gelişmeler Sempozyumu 18-19 Aralık 1981 (Özel Sayı), s.9-32.
- POROY, R./Tekinalp, Ü.:** Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Genişletilmiş 15. Bası, İstanbul, 2001.
- POROY, R./Tekinalp, Ü.:** Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Genişletilmiş 12. Bası, İstanbul, 1999 (12. Bası).

PULAŞLI, H.: Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat, Ankara, 2010.

REİSOGLU, S. : Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1988 (Anılış: REİSOGLU, Çek).

REİSOGLU, S. : "Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek", Bankacılar Dergisi 2003, S. 44, s. 56-65 (Anılış: REİSOGLU, Değişiklikler).

SCHMİTTOFF, C. M/SARRE, D. A.G.: Charlesworth's Mercantile Law, Fourteenth Edition, London, 1984.

SANCAR, T. : "Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında 'Ekonomik Suça Ekonomik Ceza'Söylemi", Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara, 2002, s. 3-24.

TEKİNALP, Ü. : "Adalet Bakanlığı Taslağında İleri Tarihli Çekler", Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 41- 48

ÜLGEN, H/HELVACI, M/KENDİGELEN, A/KAYA, A: Kıymetli Evrak Hukuku, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Basıdan Beşinci Tıpkı Bası, İstanbul, s. 2008.

LONGMAN-METRO: Büyük İngilizce-Türkçe-Türkçe Sözlük, İlk Bası 1993.

UYAR, T.: Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etmek) Suçu, Ankara Barosu Dergisi, 1987/5-6.

YENİDÜNYA, C. ; Açıklamalı Gerekçeli ve Karşılaştırmalı Yeni Çek Kanunu, Legal Yayıncılık, Birinci Baskı, Mayıs 2003.

YEŞİLOVA, A. E. / YEŞİLOVA, B.: Çek Hukukuyla İlgili İki Yeni Düzenleme, TBB Dergisi, Sayı 82, 2009

YILDIZ, Ş. : 5941 Sayılı (Yeni) Çek Kanunu'nun Çek Hukukuna Etkileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 18, Yıl 9.

YILDIRIM, Z. / ÇETİNTÜRK, E. : İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksız İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu, TBB Dergisi, Sayı 103, 2012.

